

ΠΛΑΤΩΝ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

*«Μέτρον τοιούτων λόγων ἀκούειν
ὄλος ὁ βίος νοῦν ἔχουσιν».*

Πλάτωνος Πολιτεία 450B

ΕΤΟΣ ΙΓ' 1961

ΤΕΥΧΗ Α' ΚΑΙ Β'

25/26

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΔΕΡΗ
ΑΘΗΝΑΙ 1961

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΙΑΤΡΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ σοφὸς τῆς Κω, ὁ μεγάλωνος ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, διδὼν τὴν στενὴν σχέσηιν μεταξύ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Ιατρικῆς γράφει: «Οὐ πολλὴ διαφορὴ ἐπὶ τὰ ἕτερα, διὸ μετάγειν τὴν σοφίην εἰς τὴν ἰητρικὴν καὶ τὴν ἰητρικὴν εἰς τὴν σοφίην. Ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθσος!» (Εὐσχ. 5).

Ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς βήματα τὴν φιλοσοφίαν ἀπασχολεῖ ἡ ὑψηλὴ ἰδέα πόθεν προῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, ποῖον τὸ νόημα τῆς συλλήψεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ ἐμβρύου, ποῖα ἡ βιολογικὴ δύναμις τελειοποιήσεως αὐτοῦ ἐντὸς τῆς μήτρας καὶ εἰς τὸν ἐκτὸς κόσμον, ποῖοι φυσικοὶ καὶ ἠθικοὶ νόμοι διέπουν τὴν ζωὴν του, καὶ κυρίως ποῖα ἡ ἀνατομικὴ συγκρότησις τοῦ σώματος, ποῖα ἡ ὑπόστασις τῆς ψυχῆς καὶ ποῖα ἡ ὀργανικὴ φυσιολογία, καὶ τέλος ποῖα τὰ αἷτια τῆς νοσογόνου φθορᾶς τοῦ σώματος καὶ ποῖον τὸ φαινόμενον τοῦ θανάτου. Καὶ εἰς πάντα ταῦτα τὴν ἀπάντησιν ἔλαβεν ἡ φιλοσοφία παρὰ τῆς Ιατρικῆς καὶ τὰς περισσοτέρας ἀπορίας τῆς ἔλυσεν ὁ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, ὅστις διὰ τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ λόγου ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ Ἀνθρώπου, ἦτοι περὶ τῆς ἐρεῦνης τῆς συνόλου αὐτοῦ φύσεως, καὶ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σωματοψυχικοῦ συνόλου τοῦ ἀνθρώπου, ὡς διαλαμβάνει εἰς τὸ περὶ ὈΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ ἔργον του, προσέδωκε θετικώτερον, περιεχόμενον, πρῶτον εἰς τὴν Ιατρικὴν, ἔπειτα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀκολουθῶς εἰς τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν.

Διὰ τῆς κατανοήσεως, ἐν ἄλλοις λόγοις, τοῦ σωματο-ψυχικοῦ συνόλου καὶ, ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ, τῆς ἰδίας ἐκάστου ἀνθρώπου φύσεως, ἦτοι τῆς ἰδιοσυστασίας καὶ ἰδιοσυγκρασίας, ἠδυνήθησαν ἡ Ιατρικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία ν' ἀντιληφθοῦν ποῖα ἀκριβῶς εἶναι ἡ σχέσις μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν σύνολον φύσιν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ποῖα ἡ σχέσις μεταξύ τῶν διαφόρων ὀργάνων ἑνός ὀργανισμοῦ πρὸς τὸ σωματο-ψυχικὸν σύνολον, καὶ ποῖα ἡ ἐπίδρασις ἐπ' αὐτοῦ τῆς διαταραχῆς τῆς ὀργανικῆς λειτουργίας.

Διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς δὲ ἐρεῦνης τῶν προσωκρατικῶν τῶ πρῶτον φιλοσόφων, καὶ ἔπειτα τοῦ Ἰπποκράτους, ἀπεδείχθη ὅτι φύσις ἀνθρώπου καὶ φύσις ὀργάνων ἔχουν ἀμεσον σχέσιν, καὶ πρὸς τὴν σύνολον φύσιν καὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ σώματος καὶ ψυχῆς, διότι ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους τῆς γενέσεως καὶ τῆς μεταβολῆς.

Σῶμα καὶ ψυχὴ τουτέστιν ἀποτελοῦν ἐν ἁρμονικὸν σύνολον καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν ψυχὴν πρέπει νὰ ἐννοήσῃ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸ σῶμα. Καὶ διὰ ν' ἀντιληφθῶμεν τοῦτο καλῶς, λέγει ὁ Πλάτων, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας τί ἐδίδαξεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Κῶος Ἰπποκράτης. «Ψυχῆς οὖν φύσιν ἀξιῶς λόγου κατανοῆσαι οἶμαι δυνατόν εἶναι ἄνευ τῆς τοῦ ὅλου φύσεως;»

—Τὸ τοίνυν σκόπει περὶ φύσεως τί ποτε λέγει ὁ Ἰπποκράτης καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος;» (Φαῖδρ. 270 Β).

Τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς σπουδῆς τῆς Ιατρικῆς διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς φιλοσοφίας,

πρώτοι διείδον οί προσωκρατικοί φιλόσοφοι, οί όποιοί έσπούδαζον ταύτην παιδιόθεν και κατ' έξοχήν τήν ανατομικήν με τά πρώτα γράμματα. Διείδον, έν συντόμω λόγω, οί άρχαίοι σοφοί, ότι διά τήν κατανόησιν «του καθόλου», ήτοι τής συνόλου φύσεως (μακροκόσμου), προεξάρχει ή γνώσις «του καθ' έκαστον», ήτοι του μικροκόσμου, διά τουτο έκαστος σοφός και Ιατρός έθεώρησε καθήκον του να σπουδάση καλώς τόν ανθρώπινον οργανισμόν έν τω συνόλω και κατά μέρος, μέχρι και τών τελευταίων ανατομικών και φυσιολογικών μερών. Άλλά τουτο, ως διδάσκει ό σοφός τής Κω, καθίσταται δυνατόν μόνον διά τής Ιατρικής· «νομίζω δ' ότι περί φύσιος γνῶναι τι σαφές ούδαμόθεν άλλοθεν είναι ή εξ Ιητρικής» (π. Αρχ. Ιητρ. στ. 585 έμ. έκδ.), διό επιβάλλεται και εις τούς Ιατρούς και εις τούς φιλοσόφους· «πρώτον μὲν παντός φύσιν ανθρώπου γνῶναι και διαγνῶναι, γνῶναι μὲν από τίνων συνδέτηκεν εξ αρχής, διαγνῶναι δὲ υπό ποίων μερῶν κεκράτηται» (π. Διάτ. 2).

* * *

Τό αναφερθέν προηγουμένως χωρίον του Πλάτωνος, τό όποϊον μαρτυρεί περί τής ύπάρξεως του Ιπποκράτους, τής καταγωγής αὐτοῦ εκ τής ένδόξου οικογενείας τών Άσκληπιαδών και κυρίως περί του Ιατρικού του συστήματος, όπερ βασίζεται επί τής γνώσεως τής φύσεως του ανθρώπου, ήγειρεν από άρχαιοτάτης έποχής μεγάλας συζητήσεις και αντίλογιας (1), αί όποϊαι κυρίως άφοροῦν εις ποϊον βιβλίον περιέχονται ταῦτα.

Η μαρτυρία του Γαληνού είναι επ' αὐτοῦ σαφειστάτη, και νομιζομεν ότι αὕτη κέκτηται βαρύτητα, διότι και εις έποχήν πλησιεστέραν του Ιπποκράτους έζησε και καλύτερον τών νεωτέρων κριτικών, ως έμβριθής ύπομνηματιστής τών έργων αὐτοῦ, έν γνώριζε τά πράγματα και περισσότερα βιβλία άρχαίων ειχεν εις τήν διάθεσίν του.

Γράφει λοιπόν ό Γαληνός εις ΤΟ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ : «Πεπιστεύκασι μὲν οὖν και οί άλλοι σχεδόν άπαντες Ιατροί, πλην όλίγων δή τινων Ιπποκράτους είναι τό περί ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ βιβλίον, οὐκ άγνωστὸν δὲ οὐδὲ Πλάτων αὐτός· γράφει γοῦν έν Φαίδρω τήν προγεγραμμένην ρήσιν ής ή αρχή. «Ψυχής οὖν φύσιν αξίως λόγου κατανοήσαι οίει δυνατόν είναι άνευ τής του όλου φύσεως; ει μὲν οὖν Ιπποκράτει τω τών Άσκληπιαδών δεῖ τι πείθεσθαι, οὐδὲ περί σώματος άνευ τής μεθόδου ταύτης.

Ταύτην τήν ρήσιν έχρην αναγνόντας τούς εικῆ φλυαροῦντας επισκέψασθαι, τίνι τών βιβλίων Ιπποκράτους ή υπό του Πλάτωνος επαινουμένη μέθοδος γεγραπται· φανεῖται γάρ οὐδὲ καθ' έν άλλο παρά τό προκείμενον ήμῖν νῦν σύγγραμμα, τό ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ» κλπ. (βλ. Corp. Med. Graec. V 9, 1 σελ. 8).

Και πάλιν επί του αὐτοῦ : «Άλλά ταῦτα του Πλάτωνος οὕτωςι γράψαντος επιδειξάτω τις ήμῖν, έν τίνι βιβλίω του Ιπποκράτους έτέρω παρά τό ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ΑΝ-

1) Πρὸβλ. Fredrich, Philol. Unters. XV. σελ. 4.

Pohlenz, Hermes 53 σελ. 404.

Edelstein, Problemata H, 4, σελ. 120 και 130.

Littré, Oeuvres d' Hip. I σελ. 301—Εισαγ. XX και XVII.

Capelle, Hermes 57 σελ. 247.

Comperz Th, die Hipp-frage und der Ausgangspunkts ihrer Lösung.—Philologus LXX σελ. 218.

Steckere—Class. philology, 40, 1945, 166.

Diels, SB Ber—Akademie 1910, 1141 Ann. 1.

Wellmann. Archiv. für Geschichte der Medicin 23, 1930, 299.

Diller, Hans, Hip.—Medicin und attische Philosophie—Hermes, 80 σελ. 385.

Schumacher J. Antike Medecin, 1940, I, σελ. 185.

ΘΡΩΠΟΥ τὴν μέθοδον ταύτην ἔστιν εὐρεῖν ἢ (1), εἴπερ οὐκ ἔχει, μηδένα ζητεῖτω Πλάτωνος ἀξιοπιστότερον μάρτυρα τοῦ γνήσιον εἶναι τὸ βιβλίον τοῦτο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ τοῖς χρόνοις ἐγγυτάτω γέγονεν ὁ Πλάτων τοῖς Ἱπποκράτους μαθηταῖς, ὧν εἷς τις ἦν τὸ βιβλίον, ἐπεγέγραπτο ἂν τοῦ γράψαντος αὐτὸ τοῦνομα . . . Πλάτων μὲν οὖν ὁμολογεῖ κατὰ τὴν Ἱπποκράτους μέθοδον ἐπισκοπεῖσθαι περὶ φύσεως ψυχῆς, ὡς ἐκεῖνος περὶ σώματος, ἀδύνατόν τε φησι καλῶς τοῦτο γενέσθαι πρὸ τοῦ γνῶναι τὴν φύσιν τοῦ παντός». (αὐτόθι σελ. 55).

* * *

Κατὰ τὴν προσωκρατικὴν φιλοσοφίαν, φύσις εἶναι ὁ λόγος «περὶ τοῦ ὄντος» καὶ διὰ τοῦ ὄντος τούτου ἐνόουν τὴν δομὴν καὶ τὴν ἐν γένει κατάστασιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὄντος, αἱ δὲ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος ἢ τὰ εἶδη τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, παριστοῦν τὰς ἰδιαιτέρας μορφὰς τῆς φύσεως τῶν ὄντων, καὶ τὰ εἶδη κυρίως τοῦ Ἱπποκράτους παριστοῦν τὴν ἰδιαιτέραν μορφήν καὶ σωματο-ψυχικὴν κατασκευὴν τῶν ἀνθρώπων.

Διὰ τῆς ὄντολογικῆς δὲ ἐρεῦνης οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογικῆς μελέτης τῶν ζώντων ὄντων, ἐθεμελίωσαν τὴν κατάρτισιν τῆς φυσικῆς καλουμένης φιλοσοφίας ἢ φυσιολογίας καὶ διὰ ταύτης ἐπετεύχθη ἡ κατανόησις γενικῶς τῶν ζώντων ὄντων καὶ κυρίως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅθεν, ἐπιτακτικὴ κατέστη ἡ ἀνάγκη εἰς τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν, ἢ σπουδὴ τῆς ἰατρικῆς, ὡς φυσικῆς ἐπιστήμης, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν, ἢ ἠθικὴ ἀποψις τῆς ἰατρικῆς. Ἦτοι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ φιλοσοφία ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐπισταμένην γνῶσιν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντων καὶ κυρίως τῶν φυσικῶν νόμων, οἱ ὅποιοι διέπουν τὰ ὄντα καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου (φυσικὴ φιλοσοφία), ὡς ἐπίσης καὶ τῶν ἠθικῶν νόμων (ἠθικὴ φιλοσοφία).

Ἡ ἰατρικὴ, ἐξ ἄλλου, περιορίζεται εἰς τὴν γνῶσιν τῆς φυσιολογικῆς ἢ παθολογικῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν νοσογόνων αἰτίων, τὰ ὅποια διάταράσσουν τὴν σωματο-ψυχικὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ προκαλοῦν ἀνωμαλίαν τῆς ὑγείας, ἦτοι νόσον, πάθησιν ἢ πάθος.

Ἡ ἐπιγραμματικὴ ῥῆσις τοῦ Δημοκρίτου. «Ἰατρικὴ μὲν γὰρ νόσους ἀκέσται, σοφίη δὲ ψυχὴν παθῶν ἀφαιρεῖται», (Diels Fr. Vol. II, 152) φανερώνει τὴν στενὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς. 3

Ἐπίσης τὴν αὐτὴν σχέσιν φανερώνει καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πλάτωνος ἐπίγραμμα, ἐνθαὸ Πλάτων ἀντιπροσωπεύει τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς τὴν ἰατρικὴν.

«Τοὺς δὲ Ἀπόλλων φῦσ' Ἀσκληπιὸν ἠδὲ Πλάτωνα, τὸν μὲν ἵνα ψυχὴν, τὸν δ' ἵνα σῶμα σώοι».

Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐκφράζει καὶ ὁ ἀκόλουθος χρησμός τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν.

1) Εἶναι εὐκόλον ν' ἀποδείξῃ τις ὅτι καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Ἱπποκράτους ἀνευρίσκει τὴν μέθοδόν του ταύτην καὶ κυρίως εἰς τὸ περὶ Ἀρχαίας Ἰητρικῆς κεφ. 20 ἐκδ. Littre (= ἐδ. 45 τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως,) ὅπερ ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους κριτικοὺς νὰ εἶναι τὸ θέμα σοβαρᾶς συζητήσεως καὶ διαφωνίας. Τὸ ἐν λόγῳ δὲ χωρίον ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Νομίζω δ' ὅτι περὶ φύσιος (ἀνθρώπου) γνῶναί τι σαφές οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἶναι ἢ ἐξ ἰητρικῆς τοῦτο δὲ οἷόν τε καταμαθεῖν, ὁκόταν αὐτέην τις τὴν ἰητρικὴν ὀρθῶς πᾶσαν περιλάβῃ. ἔπει τοῦτο γέ μοι δοκέει ἀναγκαῖον εἶναι ἰητρῷ περὶ φύσιος εἰδέναι καὶ πάνυ σπουδάσαι ὡς εἴσεται, εἴπερ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιήσιν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἐσθιόμενά τε καὶ πινόμενα καὶ ὅτι πρὸς τὰλλα ἐπιτηδεύματα, καὶ ὅτι ἀφ' ἑκάστου ξυμβήσεται».

Καὶ εἰς τὸ π. ΔΙΑΙΤΗΣ, α' κεφ. 2 ἐκδ. Littre «Φημί δὲ δεῖν τὸν μέλλοντα ὀρθῶς ἐυγγράψιν περὶ διαίτης ἀνθρωπίνης, πρῶτον μὲν παντός φύσιν ἀνθρώπου γνῶναι κλπ. . . »

«Ὡς δύο παῖδε τεχθήσονται, Ἀπόλλωνος μὲν Ἀσκληπιός, Ἀρίστωνος δὲ Πλάτων, ὧν ὁ μὲν Ιατρός ἔσται σωμάτων, ὁ δὲ ψυχῶν» (1).

* * *

Ὁ Πλάτων εἰς πολλὰ Ιατρικὰ θέματα ἀκολουθεῖ τὸν Ἱπποκράτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς Κνιδίους, ὡς καὶ τὴν Σικελικὴν σχολήν. Οὕτω π. χ. περὶ τῆς θεωρίας τῶν πρώτων στοιχείων καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην τοῦ Ἱπποκράτους. «Ὁ Πλάτων ἀκολουθεῖ τῷ Ἱπποκράτει κατὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα καὶ τὰς ποιότητας αὐτῶν» (Γαλ. ΧVIII A 261) (2). Ἐπίσης καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας δοξασίας καὶ δὴ ἐν τῷ Τιμαίῳ «ἐν μόνῳ τῷ Τιμαίῳ Πλάτων εἶπεν ἐπόμενος Ἱπποκράτει τὰ δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ βιβλίων, εἴ τις ἐκλέγοι, πάντα δόξει μιμῆσθαι μακρολογίας ἕνεκα τὸν Ἰουλιανόν.» (Γαλ. ΧVIII A 263).

Κατὰ πάντα ταῦτα λοιπόν, καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἀκολουθεῖ τὸν Ἱπποκράτην «ἐπόμενος κατὰ πάντα τοῖς τοῦ Ἱπποκράτους δόγμασιν» (Γαλ. ΧVIII A 260) ἢ μὲ τὴν διαφορὰν δι' «ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν σωματικῶν ὀργάνων τὸν πλείω λόγον ποιησάμενος, ὁ δὲ ὑπὲρ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων» (Γαλ. V 577).

Καὶ πάλιν «... ζηλωτὴν ὧν Ἱπποκράτους ὁ Πλάτων, εἶπερ τις ἄλλος καὶ τὰ μέγιστα τῶν δογμάτων παρ' ἐκείνου λαβὼν» (III, 16, η).

Καὶ διὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ σωματο-ψυχικοῦ συνόλου τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Πλάτων δέχεται τὰς ἀντιλήψεις τοῦ πατρὸς τῆς Ιατρικῆς, τὰς ὁποίας ἐκθέτει κυρίως εἰς τὸ περὶ ὨΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ ἔργον του. «Ὁ δὲ θεῖος Πλάτων συμφωνεῖ καὶ αὐτὸς τῷ παλαιῷ πολὺ γὰρ καὶ αὐτὸς δίδωσι τοῖς τόποις, καὶ ταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἰκήσεσιν εἰς τε τὰ τῆς ψυχῆς ἦθη καὶ σῦνεσιν καὶ φρόνησιν, (Νόμ. 747 E) ὧδὲ πῶς ἔγραψε «μηδὲ τοῦτο ἡμᾶς λανθανέτω περὶ τόπων πρὸς τὸ γεννᾶν ἀνθρώπους ἀμείνους καὶ χεῖρους» καὶ ἐφεξῆς δὲ πάλιν ἐπιφέρων τοῖσδε φησιν «εἰ μὲν γὰρ ποὺ διὰ πνεύματα παντοῖα, καὶ δι' εἰλήσεις ἀλλόκοταί τε εἰσι ἐνάσιοι αὐτῶν, οἱ μὲν διὰ ὕδατα, οἱ δὲ διὰ τὴν ἐκ τῆς γῆς τροφήν ἀναδιδούσαν οὐ μόνον τοῖς σώμασιν ἀμεινον καὶ χεῖρον, ταῖς ψυχαῖς δὲ οὐχ' ἦττον δυναμένην πάντα τὰ τοιαῦτα ἐμποιεῖν» (Γαλ. XVI, 319).

Πλὴν τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἱπποκράτους ἐπὶ τῆς Ιατρικῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς τοιαύτης τῆς Κνιδίου σχολῆς, γεγονὸς εἶναι δι' ὑπέστη καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς σχολῆς τῆς Σικελίας καὶ μάλιστα ὁ Τιμαίος ἔχει σαφῶς ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ιατρικῆς τοῦ Φιλιστίωνος, ὅστις ἀνήκει εἰς τὴν Ιατρικὴν αὐτὴν σχολήν. Ὁ δὲ Φιλιστίων οὗτος φέρεται ὡς διδάσκαλος τοῦ Πλάτωνος καὶ Διοκλέους Καρυστίου (3). Διὸ καὶ πολλὰ Ιατρικὰ γνῶμαι τοῦ Πλάτωνος καὶ Διοκλέους Καρυστίου συμπίπτουν, ὡς τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Friedrich (4).

Καὶ τὴν σύστασιν τοῦ σώματος ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, φαίνεται δι' ὁ Πλάτων ἔλαβε μᾶλλον ἐκ τοῦ Φιλιστίωνος, ὅστις ἀκολουθεῖ ἐπὶ τούτου τὸν Ἱπποκράτην. «Φιλιστίων δ' οἶεται ἐκ δ'. Ἰδεῶν συνεστάναι ἡμᾶς, τοῦτ' ἔστιν ἐν δ'. στοιχείων' πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς. Εἶναι δ' ἐκάστου δυνάμεις, τοῦ μὲν πυρός τὸ θερμόν, τοῦ δὲ ἀέρος τὸ ψυχρόν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρόν, τῆς δὲ γῆς τὸ ξηρόν» (Λονδίν. Πάπ.—Ἱατρ. Μενώνεια XX. 25), ὅπερ ἐπαναλαμβάνει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τιμ. 81 E. «Τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρός, ὕδατος καὶ ἀέρος...»

Καὶ διὰ τὰς νόσους ὁ Φιλιστίων δέχεται τὰς δυσκρασίας τῶν στοιχείων αὐτῶν «παρὰ μὲν οὖν τὰ στοιχεῖα, ἐπειδὴν πλεονάσῃ τὸ θερμόν καὶ τὸ ὑγρόν ἢ ἐπειδὴν μείον

1) Πρβλ. Ἀνωνύμου βίος Πλάτωνος σελ. 9 καὶ Ὀλυμπιοδώρου βίος Πλάτωνος σελ. 4 III, 45, ὡς καὶ Διογ. Λαερτίου ΒΙΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ.

2) Αἱ παραπομπαὶ εἰς Γαληνὸν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἔκδοσιν Kühn.

3) Πρβλ. Jaeger. Diokles (σελ. 312).

4) Πρβλ. Philol. Unters. XV (σελ. 47).

γένηται και άμαυρόν τὸ θερμόν» (Λονδ. Πάπ. αὐτόθι). Τὸ αὐτὸ και ὁ Πλάτων: «τούτων ἢ παρά φύσιν πλεονεξία και ἔνδεια και τῆς χώρας μεταστάσις . . . στάσεις και νόσους παρέχει» (αὐτόθι).

Τὰς νόσους ὁ Φιλιστίων ἀποδίδει, πλην τῶν ἄλλων, και εἰς τὴν παθογόνον ἐπίδρασιν τοῦ ἀναπνεομένου πνεύματος: «ὅταν γὰρ εὐπνοῇ ὄλον τὸ σῶμα και διεξιῆ ἀκωλύτως τὸ πνεῦμα, ὑγία γίνεται: οὐ γὰρ μόνον κατὰ τὸ στόμα και τοὺς μυκτῆρας ἢ ἀναπνοῆ γίνεται, ἀλλὰ και καθ' ὄλον τὸ σῶμα. Ὅταν δὲ μὴ εὐπνοῇ τὸ σῶμα νόσοι γίνονται και διαφόρων . . .» (Λονδ. Πάπυρ. ΧΧ), ὅπερ συμπίπτει πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος. «Ὅταν γὰρ ὁ τῶν πνευμάτων τῷ σώματι ταμίαις πλεύμων μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους ὑπὸ ρευμάτων φραχθεῖς ἔνθα μὲν οὐκ ἰόν, ἔνθα δὲ πλεῖον ἢ τὸ προσῆκον πνεῦμα εἰσιόν τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυχῆς σήπει, τὰ δὲ . . . και μυρία νοσήματα ἀπείργασται» (Τίμ. 84 d).

Ἄλλὰ και τὴν περὶ χυμῶν θεωρίαν τοῦ Ἰπποκράτους, «Οὐ μόνος δὲ Πλάτων, ἀλλὰ και Ἀριστοτέλης και Θεόφραστος, οἱ τε ἄλλοι μαθηταὶ Πλάτωνός τε και Ἀριστοτέλους, οἱ τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἐζήλωσαν Ἰπποκράτους, ὥσπερ γε και τῶν παλαιῶν ἰατρῶν οἱ δοκιμώτατοι» (Γαλ. V, 684).

Βεβαίως ὁ Πλάτων, ὡς μὴ ἰατρός, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκολουθήσῃ πιστῶς τὸν Ἰπποκράτη εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν ἐπιστημονικῶν θεμάτων, διὸ εἰς πολλὰ φέρεται ἀμαρτάνων. «Τοῦτο γοῦν ὁ Πλάτων οὐκ ἀκριβῶς ἔγνω τῆς Ἰπποκράτους τέχνης, καιτοι πειρώμενος ἔπεσθαι τάνδρῃ, και προσέτι γε περὶ τοῦ λευκοῦ φλέγματος» (V, 699). Ἄλλὰ οὔτε τὴν ταξινόμησιν τῶν νόσων ἔγραψεν ὁ Πλάτων ὡς ὁ Ἰπποκράτης « . . . ἴσως οὐκ ἠδύνατο περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς διελθεῖν ἐμπειρίας δεομένων, αὐτὸς δὲ οὐκ ὦν τρίβων τῶν ἔργων τῆς ἰατρικῆς» (Γαλ. V, 696).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗ

Ὁ Πλάτων, ὡς και οἱ προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι και ὁ Ἀριστοτέλης, ἐσπούδασε θεωρητικῶς τὴν ἰατρικὴν, διότι διείδε, ἐπαναλαμβάνομεν, τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀξίαν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν περὶ τὸν ἄνθρωπον φαινομένων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν κοινὸν ἀντικείμενον μελέτης και τῆς ἰατρικῆς και τῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Πλάτων πολλαπλῶς ἐβοήθησε τὴν ἰατρικὴν διὰ τῶν σπουδαίων ἰατρικῶν του γνώσεων, αἱ ὅποια ἐκτείνονται εἰς ὄλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς ἰατρικῆς και κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν ἀνατομικὴν και τὴν φυσιολογίαν,

Ὅρισμός και προέλευσις ἰατρικῆς.

Τὴν ἰατρικὴν ὁ Πλάτων, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἐρυξιμάχου, θεωρεῖ προελεύσεως θεϊκῆς, διότι νομίζει ὅτι τὴν συνέστησεν ὁ Ἀσκληπιός. Ἐ' ἀρχίσω, τονίζεις, ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν διὰ νὰ ὑπογραμμίσω τὴν πρὸς αὐτὴν ἰσέβασμόν μου . . . Ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἐπιστῆμη τοῦ ἔρωτος, ὅστις ἐνυπάρχει εἰς τὰ σώματα . . . και αὕτη προσφέρει τὰ ἀγαθὰ και τὰ ὑγιεινὰ στοιχεῖα και λαμβάνει φροντίδα νὰ ἀποφεύγηται ἢ πληθώρα και ἢ ἔλλειψις τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ζωὴν στοιχείων (1).

1) Ἔστι γὰρ ἰατρικὴ, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, ἐπιστῆμη τῶν τοῦ σώματος ἐρωτικῶν πρὸς πλησμονὴν και κένωσιν, και ὁ διαγιγνώσκων ἐν τούτοις τὸν καλὸν τε και αἰσχροὺν ἔρωτα οὗτός ἐστιν ὁ ἰατρικώτερος» (Συμπ. 186 C—D. «Ἰατρικὴ περὶ τῶν καμνόντων δυνατός εἶναι φρονεῖν και λέγειν» (Γορ. 450 A, 501 A),

Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα συνιστᾷ τὴν ἔρευναν τοῦ ἔρωτος δι' ἰατρικῶν μεθόδων, ἦτοι διὰ τῆς διαγνωστικῆς κλπ. Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα· «δεῖ γὰρ δὴ τὰ ἔχθιστα ὄντα ἐν τῷ σώματι φάλα οἶόν τ' εἶναι ποιεῖν καὶ ἔρᾶν ἀλλήλων· ἔστι δ' ἔχθιστα τὰ ἐναντιώτατα, ψυχρὸν θερμῷ, πικρὸν γλυκεῖ, ξηρὸν ὑγρῷ», καὶ κυρίως ὁ ὀρισμὸς τῆς ἰατρικῆς· «ἔστι γὰρ ἰατρικὴ . . . ἐπιστήμη τοῦ σώματος ἔρωτικῶν πρὸς πλησμονὴν καὶ κένωσιν», εἶναι ἐλημένα ἐκ τῆς ἰατρικῆς τοῦ Ἱπποκράτους. «Ἰατρικὴ γὰρ ἔστι πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλειπόντων, ὁ δὲ κάλλιστα τοῦτο ποιεῶν, ἄριστος ἰατρός» (βλ. π. Φυσῶν 1).

Πρῶτος δὲ ὁ Πλάτων τὴν ἰατρικὴν λέγει ἐπιστήμην ἐν ᾧ, ὡς γνωστὸν, ὁ Ἱπποκράτης ὁμιλεῖ περὶ τέχνης (1).

«Ὡς ἄρα καὶ τῶν ὑγιεινῶν καὶ τῶν νοσῶδων ἡ ἐπιστήμη ὑγιεινὴ καὶ νοσώδης καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν κακὴ καὶ ἀγαθὴ· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ αὐτοῦ οὐπερ ἐπιστήμη ἔστιν . . .» (Πολιτεία. 438 E). Ἡ δὲ διαφορὰ τῆς ὑγείας πρὸς τὴν νόσον ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ μὲν ὑγεία κρατεῖ τὸ σῶμα εἰς ὑγιεινὴν κατάστασιν, ἡ δὲ νόσος εἰς παθολογικὴν. «Ἔστι δὲ τὸ μὲν ὑγείαν ποιεῖν τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ νόσον παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου» (Αὐτόθι 444 D).

Ἡ ἰατρικὴ ἐφευρέθη διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν πάσχοντα ὄργανισμὸν τὸ ὠφέλιμον· «Διὰ ταῦτα καὶ ἡ τέχνη ἔστιν ἡ ἰατρικὴ νῦν ἠύρημένη, ὅτι σῶμα ἔστι πονηρὸν καὶ οὐκ ἐξαρκεῖ αὐτῷ τοιοῦτῳ εἶναι» (Πολιτεία. 341 E).

Καὶ ἡ ἐπιστήμη αὕτη τῆς ὑγείας ἀπεργάζεται τὸ καλόν. «Καὶ ἡ ἰατρικὴ . . . ἐπιστήμη ἔστι καὶ ὑγιεινοῦ· χρησίμη ἔστι . . . τὴν ὑγείαν καλὸν ἡμῖν ἔργον ἀπεργάζεται (Χαρμ. 165 C) (2).

Ἡ φυσιολογικὴ σύστασις τοῦ ὄργανισμοῦ, λέγει ὁ Πλάτων εἰς τὸ Συμπόσιον (186 β) περικλείει τὸν διπλοῦν ἔρωτα, ἠτοιζτὴν ἐνυπάρχουσαν ῥοπήν, διάθεσιν καὶ πρὸς ὑγείαν καὶ νοσηρὰν κατάστασιν. Τὴν ἰατρικὴν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἀσκληπιόν, τὴν χρειαζόμεθα, οὐχὶ μόνον διὰ τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων καὶ τῶν ἐπιδημικῶν νοσημάτων, τὰ ὅποια προκύπτουν ἐκ τῆς καταπονήσεως, τῶν διαιτητικῶν παρεκτροπῶν, τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἀναπνεομέτου ἀέρος (πνεύματος—δξυγόνου), καὶ τῶν ἐντερικῶν ἀερίων (φύσης), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν κατάρρων. Τὰ ὀνόματα δὲ τῶν νόσων αὐτῶν ἐδόθησαν παρὰ τῶν Ἀσκληπιαδῶν (3).

Τὴν ἰατρικὴν τὸ πρῶτον συνέστησεν, ὑποστηρίζει, ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ σύμπασα ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐξουσιάζεται παρὰ τῶν θεῶν (Συμπ. 186 E καὶ 187 A). Ὁ δὲ Ἀσκληπιὸς ἐχρησιμοποιοῦν διαφόρους θεραπευτικοὺς τρόπους διὰ ν' ἀποδώσῃ τὴν κλονισθεῖσαν ὑγείαν καὶ δὴ τὴν διαιτητικὴν (4).

1) «Μηκέτι ἐπιστήμην ἀπλῶς καλεῖσθαι, ἀλλὰ τοῦ ποιῶν τινος προσγενομένου ἰατρικῆν» (Πλ. Πολιτεία. βιβλ. Δ 438 E). Κατὰ Γαληνόν· τέχνη ἔστι σύστημα ἐγκαταλήψεων συγγεγυμνασμένων πρὸς τὸ τέλος εὐχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἢ οὕτως· τέχνη ἔστι σύστημα ἐγκαταλήψεων συγγεγυμνασμένων ἐφ' ἐν τέλος τὴν ἀναφορὰν ἐχόντων. Ἐπιστήμη δὲ ἔστι κατάληψις ἀσφαλῆς καὶ ἀμετάπτωτος ὑπὸ τοῦ λόγου» (XIX 350).

2) Πρβλ. Δύσ. 217 B—219 A, C. Γοργ. 452 A, Χαρμ. 175 A, Γοργ. 450.—Πολιτεία. 382 C.

3) Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ὁπαινίσσεται τὸν Ἱπποκράτην, ὅστις ἔγραψε βιβλίον περὶ ΦΥΣΩΝ καὶ ἐν ᾧ διδάσκει περὶ ἀέρος καὶ φύσης, ὡς καὶ περὶ ῥῶν ἢ κατάρρων, περὶ ὧν ἀσχολεῖται καὶ εἰς ἄλλα ἔργα του.

4) «Οὐκοῦν ταῦτα γινώσκοντα φῶμεν καὶ Ἀσκληπιὸν τοὺς μὲν φύσει τε καὶ διαίτῃ ὑγιεινῶς ἔχοντας τὰ σώματα, νόσημα δὲ τι ἀποκεκριμένον ἴσχοντας ἐν αὐτοῖς, τοῦτοις μὲν καὶ ταύτῃ τῇ ἐξεικαταδειξαι ἰατρικὴν, φαρμάκοις τε καὶ τομαῖς τὰ νοσήματα ἐκβάλλοντα αὐτῶν τὴν εἰωθυῖαν προστάττειν διαίταν . . .» (Πολιτ. 407 D).

Εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπεδίδοντο παιδιόθεν οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκμάθουν ταύτην. «Ἴατροὶ μὲν δεινότατοι ἂν γένοιντο, εἰ ἐκ παίδων ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην ὡς πλείστοις τε καὶ πονηροτάτοις σώμασιν ὁμιλήσειεν καὶ αὐτοὶ πάσας νόσους κάμοιεν καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑγιεῖνοι φύσει» (Πολιτεία. 408 E) (1).

Νοσοτροφία.

Ἡ ἰατρικὴ, ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων, χρέος ἔχει νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἱκανῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν καλὴν φύσιν σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὐχὶ τῶν ἐχόντων σῶμα νοσῶδες καὶ ψυχὴν νοσώδη. Ἡ ἰατρικὴ δηλαδή οὐδένα προορισμὸν ἔχει ν' ἀσχολῆται μὲ τοὺς «ἀρρωστιάσηδες», οἱ ὅποιοι εἶναι κακὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας καὶ βάρος τῆς πολιτείας, ἦτοι ἡ νοσοτροφία δὲν τυγχάνει ἀρεστῆ εἰς τὸν Πλάτωνα (2), ὡς φαίνεται δὲ οὔτε εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν (3), ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν Ἱπποκράτη, ὅστις συνιστᾷ εἰς τοὺς ἰατροὺς ν' ἀποφεύγουν νὰ ἀσχολῶνται μὲ ἀνίατα νοσήματα, ἵνα μὴ κακολογῆται ἡ ἰατρικὴ (4).

Ὁ Ἀσκληπιός, προσθέτει ὁ Πλάτων, ἐφανέρωσε τὴν ἰατρικὴν διὰ τοὺς ἔχοντας καλὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ οἱ ὅποιοι, ἐφ' ὅσον ἐνόσησαν, δύνανται διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ἰατρικῆς ν' ἀποκτήσουν τὴν ὑγείαν των, διὰ νὰ μὴ καταστρέφηται ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας, καὶ οὐχὶ δι' ἐκείνους, ὁ ὀργανισμὸς τῶν ὁποίων ἔχει χρονίως τὴν νόσον ἐντός των, καὶ οἱ ὅποιοι θεραπευόμενοι καθιστοῦν τὴν ζωὴν των μακροχρονίως δύσκολον καὶ νοσώδη. (Πολιτεία. 405 D).

Καὶ ἕνας τέκτων, προσθέτει, ὅταν καλέσῃ τὸν ἰατρόν, ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ τοῦ δώσῃ φάρμακόν τι ἵνα θεραπευθῆ καὶ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐργασίαν του, διότι ἂν ἡ ἀσθενεία του διαρκέσῃ πολὺ, τότε δὲν τοῦ χρειάζεται τέτοια ζωὴ «ἐὰν δὲ μὴ ἱκανὸν ᾖ τὸ σῶμα ὑπενεγκεῖν, τελευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάγη». (Πολιτ. 406 E).

Πάντα ταῦτα ἐπιδοκιμάζει ὁ Πλάτων, διότι διὰ τῆς ἀδιακόπου θεραπείας περιπλέκουν τὴν κακὴν τῶς κατάστασιν. «Ἴατρευόμενοι οὐδὲν περαίνουσιν, πλήν γε ποικιλώτερα καὶ μείζω ποιοῦσι τὰ νοσήματα». (Πολιτεία. 426 A).

Καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῆς νοσοτροφίας «νοσοτροφία τεκτονικῆ μὲν καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις ἐμπόδιον τῇ προσέξει τοῦ νοῦ». (Πολιτεία. 407 B καὶ Γοργ. 505).

Καὶ τὸν ἐκπεσμόν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Θεάγου ἀπέδιδεν εἰς τὴν νοσοτροφίαν τοῦ σώματος «πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλοσοφίας ἢ τοῦ σώματος νοσοτροφία ἀπείργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν κατέχει». (Πολιτεία. 496 C).

1) Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει γραφῆ ἐπὶ τῇ δέσει τοῦ Νόμου τοῦ Ἱπποκράτους «Χρὴ γὰρ ὅστις μέλλει ἰατρικῆς ξύνασιν ἀτρακέως ἀρμόζεσθαι . . . παιδομαθίης . . . » (§ 2).

2) «Ὅσοῦν καὶ ἰατρικὴν, οἷον εἴπομεν, μετὰ τῆς τριαύτης δικαστικῆς κατὰ πόλιν νομοθετήσεις, αἱ τῶν πολιτῶν σοὶ τοὺς μὲν εὐφραεῖς τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς θεραπεύσουσι, τοὺς δὲ μὴ, ὅσοι μὲν κατὰ τὸ σῶμα τριούτοι, ἀποθνήσκουσιν εἰσάσουσι τοὺς δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν κακοφραεῖς καὶ ἀνιάτους αὐτοὶ ἀποκτενοῦσιν; Τὸ γοῦν ἄριστον ἔφη, αὐτοῖς τε τοῖς πάσχουσι καὶ τῇ πόλει οὕτω πέφανται» (Πολιτεία. 409 A).

3) «Ἀσκληπιός, οὐκ ἀγνοῖα οὐδὲ ἀπαρία τούτου τοῦ εἶδους τῆς ἰατρικῆς τοῖς ἐκγόνοις οὐ κατέδειξεν αὐτό, ἀλλ' εἰδώς, ὅτι πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔργον τι ἐκάστω ἐν τῇ πόλει προστέτακται, ὃ ἀναγκάζον ἐργάζεσθαι καὶ οὐδενὶ σχολῆ διὰ βίου κάμνειν ἰατρευομένῳ» (Πολ. 408 C).

4) «Καὶ πρῶτον διορισθῆμι ὃ νομίζω ἰατρικὴν εἶναι· τὸ δὴ πάμπαν ἀπαλλάσσειν τῶν νοσούντων τοὺς κακῆτους καὶ τῶν νοσημάτων τὰς σφοδρότητας ἀμβλύνειν, καὶ τὸ μὴ ἐγχείρειν τοῖσι κακωρημένοισι ὑπὸ τῶν νοσημάτων, εἰδόντας ὅτι ταῦτα οὐ δύναται ἰατρικὴ» (π. Τέχνης 3).

Κατακρίνει καὶ τὸν Ἡρόδικον τὸν Σηλυβριανόν, ὅστις διὰ τοῦ διαιτητικοῦ του συστήματος, ἔκαμε τὸν θάνατον μακρόν (1).

Ἰατροί :

Ἡ ἰατρικὴ παρῆχεται, κατὰ Πλάτωνα, κυρίως ὑπὸ τριῶν τάξεων ἰατρῶν τῶν δημοσιευόντων, τῶν ἰδιωτευόντων, καὶ τῶν Ἀσκληπιαδῶν.

Δημοσιεύοντες ἰατροὶ ἢ δημόσιοι ἐκαλοῦντο, οἱ ἰατροὶ οἱ ὅποιοι ἐμισθοῦντο παρὰ τῆς πολιτείας διὰ νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των δωρεάν εἰς τοὺς δημότας, ἐξ οὗ καὶ δημοσιεύοντες ἐκαλοῦντο. Ὁ θεσμὸς εἶναι ἀρχαιότατος καὶ ἀναφέρεται ὅτι ὁ ΔΗΜΟΚΡΗΣ (στ' π. Χ. ἐκ.) ἐχρημάτισε δημοσιεύων ἰατροὺς τῆς Αἰγίνης, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σάμου (2).

Τὸν θεσμὸν τοῦτον περιγράφει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Γοργίαν (514 D). Καὶ οἱ δημοσιεύοντες οὗτοι ἰατροὶ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου (3).

Οἱ δὲ ἰδιωτεύοντες ἦσαν ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίαι ἰατροὶ, ἀμειβόμενοι κατ' ἐπίσκεψιν καὶ ἰατρικὴν πράξιν. Περὶ αὐτῶν ὁ Πλάτων ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : Εἰ τῷ τῶν δημοσιευόντων ἰατρῶν ἱκανὸς ξυμβουλεύειν ἰδιωτεύων αὐτός, ἄρ' οὐκ ἀναγκαῖον αὐτῷ προσαγορεύεσθαι τοῦνομα τῆς τέχνης ταύτης, ὅπερ ᾧ συμβουλεύει ;

Τέλος οἱ Ἀσκληπιάδαι ἰατροὶ ἀνήκον εἰς τὴν γνωστὴν ἰατρικὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν ἀριστοκρατίαν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἰατρικῆς τάξεως, εἰς ἣν ἡ ἰατρικὴ μετεδίδοτο, κληρονομικῶς δικαίωματι, εἰς τοὺς ἄρρενας ἀπογόνους. (Πολιτεία. 407 C).

Ἰατροεῖα :

Ὁ Πλάτων μᾶς πληροφορεῖ ἐξ ἄλλου, ὅτι οἱ ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς του ἐξήταζον καὶ ἐθεράπευον τοὺς πάσχοντας εἰς ἰατροεῖα. «Τοὺς εἰς τὰ ἰατροεῖα αὐτοὺς βαδίζοντας ἐπὶ φαρμακοποιίᾳ ἀγνοεῖν οἴομεθα . . » (Νόμ. 646 C). Καὶ ἐν Πολιτεία. 405₂A γράφει ἐτι σαφέστερον : «Νόσων πληθουσῶν ἐν πόλει ἰατροεῖα πολλὰ ἀνοίγεται καὶ ἰατρικὴ σελμνύεται, ὅταν δὴ καὶ ἐλεύθεροι πολλοὶ σφόδρα περὶ αὐτὰ σπουδάζωσιν».

Βοηθοὶ ἰατρῶν :

Μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης ὁ Πλάτων, ὅτι ὅπως καὶ σήμερον, οἱ πολυάσχολοι ἰατροὶ εἶχον καὶ βοηθούς, οἱ ὅποιοι ἠδύναντο νὰ προέρχωνται καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν δούλων καὶ οἱ

1) «Ἡρόδικος δὲ παιδοτρίβης ὢν καὶ νοσηδης γενόμενος, μείζας γυμναστικὴν ἰατρικὴν, ἀπέκναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτόν, ἔπειτ' ἄλλους ὑστερον πολλοὺς, μακρόν τὸν θάνατον αὐτῷ ποιήσας· παρακολουθῶν γὰρ τῷ νοσήματι θατασίμῳ ὄντι, οὔτε λάσασθαι, οἶμαι, οἶος τ' ἦν ἑαυτόν, ἐν ἀσχολίᾳ τε πάντων ἰατρευόμενος διὰ θίου ἐζη ἀποκναιόμενος εἰ τι τῆς εὐθυίας δικίτης ἐκδαίη, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς γῆρας ἀφίκετο». (Πολιτεία. 406 A. Πρωτ. 316 D. Φαίδρ. 227 D. Ἰατρικὰ Μενώνεια Λονδ. Πάπ. IX 20). Καὶ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὸ Ἰπποκρατικόν : «Ἡρόδικος τοὺς πυρκαίνοντας ἔκτεινε δρόμοισι, πάλησι πολλῆσι» (Ἐπιδ. στ' 3). Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης γράφει περὶ τῆς τακτικῆς αὐτῆς τοῦ Ἡροδίκου. «Πολλοὶ ὑγιαίνουσιν, ὥπερ Ἡρόδικος λέγεται, οὕς οὐδεὶς ἂν εὐδαιμονήσειε τῆς ὑγείας διὰ τὸ πάντων ἀπέχεσθαι τῶν ἀνθρωπίνων ἢ τῶν πλείστων». (Ρητορ. Α, 1361 B 5).

2) Πρὸς. Ἡρόδ. 5, 131).

3) «Ὅταν περὶ ἰατρῶν αἰρέσεως ἢ τῆ πόλει σύλλογος ἢ περὶ ναυπηγῶν ἢ περὶ ἄλλου τινὸς δημιουργικοῦ ἔθνους, ἄλλο τι ἢ τότε ὁ ῥητορικὸς συμβουλεύσει ; » (Γοργ. 455 B).

ὅποιοι, ὡς φαίνεται δὲν ἐθεράπευον τοὺς πάσχοντας εὐσυνειδήτως καὶ ἐπιμελῶς (1). Ἄντιθέτως οἱ ἰατροί, οἱ προερχόμενοι ἐκ τῆς ἀστικής τάξεως ἰάτρευον λίαν εὐσυνηδέτως (2).

Πλὴν τῶν ἄλλων πολυτίμων πληροφοριῶν περὶ τῆς ἰατρικῆς καὶ τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχει ὁ Πλάτων, καὶ αἱ ὅποια ἀποτελοῦν σπουδαιοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς, μᾶς γνωρίζει μόνος αὐτός, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὑπῆρχον καὶ δοῦλοι ἰατροί, οἱ ὅποιοι θὰ ἦσαν μᾶλλον πρακτικοὶ θεραπευταί, ἀσκηθέντες παρὰ ἐλευθέρους ἰατροῖς. Οἱ δοῦλοι δ' οὗτοι ἐθεράπευον τοὺς δούλους, «τοὺς μὲν δούλους σχεδόν τι οἱ δοῦλοι τὰ πολλὰ ἰατρούουσι». Ἔργον τῶν ἰατρῶν, λέγει, εἶναι νὰ γνωρίζουν διὰ τοὺς πάσχοντας κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν νόσον. (Λάχης 195 C καὶ Πολιτικ. 293 B) (3).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΓΕΝΙΚΗ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ

Φύσις—Τελολογία. Ὁ Πλάτων, ὡς καὶ ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Σωκράτης ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλωτίνος καὶ ἄλλοι, εἶναι ὁπαδὸς τῆς *Τελολογικῆς δημιουργίας τῶν ὄντων*, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν ἔμφρονα σκοπιμότητα τῆς ἐνεργείας. Παραδέχεται δηλαδὴ οὗτος ὅτι τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων, δὲν ἀπετέλεσε μηχανικὴ τις ἀπλῆ μεΐξις τῶν φυσικῶν στοιχείων, ἀλλ' ὅτι αὕτη εἶναι ἔργον ἐχέφρονος δημιουργικῆς δυνάμεως, ἰσταμένης ἐκτὸς τοῦ κύκλου ἐνεργείας τῶν ὕλικῶν στοιχείων. Τὴν λογικὴν δὲ ταύτην δύναμιν ἀποκαλεῖ ὡς καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ΝΟΥΝ (4). «Μεμειγμένη . . . ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συστάσεως ἐγεννήθη· νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος τῷ πείθειν αὐτὴν τῶν γινομένων τὰ πλεῖστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον».

1) «Ἄρ' οὖν καὶ ξυννοεῖς, ὅτι δούλων καὶ ἐλευθέρων ὄντων τῶν κάμνοντων ἐν ταῖς πόλεσι, τοὺς μὲν δούλους σχεδόν τι οἱ δοῦλοι τὰ πολλὰ ἰατρούουσι περιτρέχοντες, καὶ ἐν τοῖς ἰατροῖς περιμένοντες; καὶ οὐτε τινὰ λόγον περὶ νοσήματος ἐκάστου τῶν οἰκετῶν οὐδεὶς τῶν τοιούτων ἰατρῶν δίδωσιν οὐδ' ἀποδέχεται, προστάξας δ' αὐτῷ τὰ δόξαντα ἐξ ἐμπειρίας, ὡς ἀκριδῶς εἰδῶς, καθάπερ τύραννος αὐθαδῶς οἴχεται ἀποπηδήσας πρὸς ἄλλον κάμνοντα οἰκέτην». (Νόμ. 720 C).

2) «Ὁ δὲ ἐλεύθερος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ τῶν ἐλευθέρων νοσήματα θεραπεύει τε καὶ ἐπισκοπεῖ καὶ ταῦτα ἐξετάζων ἀπ' ἀρχῆς καὶ κατὰ φύσιν τῷ κάμνοντι κοινούμενος αὐτῷ τε καὶ τοῖς φίλοις ἅμα μὲν αὐτὸς μαθαίνει τι παρὰ τῶν νοσοῦντων, ἅμα δέ, καθ' ὅσον οἶός τε ἐστὶ, διδάσκει τὸν ἀσθενοῦντα αὐτὸν καὶ οὐ πρότερον ἐπέταξε, πρὶν ἂν πῃ ξυμπείσῃ, τότε δὲ μετὰ πειθοῦς ἡμερούμενον ἀεὶ παρασκευάζων τὸν κάμνοντα εἰς τὴν ὑγίαιαν ἄγων, ἀποτελεῖν πειράται;» (αὐτόφθι).

3) «Δειξάντος οὖν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας ἐπὶ πλειόνων παραδειγμάτων, ὧν εἶσι καὶ κυβερνήται καὶ ἰατροί, τοὺς τεχνίτας ὧν ἄρχουσι καὶ διοικοῦσιν, ἐκείνοις τὴν ὠφέλειαν . . . πρόδηλον οὖν, ὅτι καὶ ἰατρός, ἣ μὲν ἰατρός ἐστὶ, ταύτη προνοεῖται τῆς τοῦ σώματος ὑγείας, ἣ δὲ δι' ἄλλο τι τοῦτο πράττει κατ' ἐκεῖτο τὴν προσηγορίαν ἔξει. Τινὲς μὲν γὰρ ἐνεκα χρηματισμοῦ τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἐργάζονται, τινὲς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς δεδομένην ἀλειτουργησίαν, ἔτιοι δὲ διὰ φιλανθρωπίαν, ὡσπερ ἄλλοι διὰ τὴν ἐπὶ ταύτῃ δόξαν ἢ τιμὴν» (Γαλ. V, 750).

4) «Καὶ ἐπεὶ ἤρξατο ὁ νοῦς κινεῖν, ἀπὸ τοῦ κινουμένου παντὸς ἀπεκρίνετο, καὶ ὅσον ἐκίνησαν ὁ νοῦς, πᾶν τοῦτο διεκρίθη [=ἀπ' ἀλλήλων διεχωρίσθη]. . . ὁ δὲ νοῦς, ὅς ἀεὶ ἐστὶ . . .» Ἀναξαγ. Ἀποσπ. 18, 14. Diels—Kranz—Fragmen. Vors⁶. II σελ. 89).

ἀγειν, ταύτη κατὰ ταυτά τε δι' ἀνάγκης ἠττωμένης ὑπὸ πειθοῦς ἔμφρονος οὕτω κατ' ἀρχὰς ξυνίστατο τόδε τὸ πᾶν» (Τίμ. 48 Α) (1).

Ὁ νοῦς, ὑποστηρίζει, εἶναι στοιχεῖον τῆς ψυχῆς, ἀλλ' αὕτη εἶναι ἀόρατος, ἐνῶ τούναντίον τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, πῦρ, ὕδωρ, γῆ καὶ ἀήρ εἶναι ὄρατά, καὶ ὅστις ἀγαπᾷ τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἐπιστήμην πρέπει νὰ ἐξετάζη ἐπισταμένως πρῶτον τὰς αἰτίας τῆς ἔμφρονος φύσεως καὶ ἔπειτα τὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἀπὸ ἄλλας δρώσας, αἱ ὁποῖαι ἀναγκαστικῶς κινοῦν ταύτας (2).

Πανταχοῦ τῆς δημιουργίας ὁ Πλάτων διαβλέπει τάξιν διὰ τῆς τελολογίας (3) καὶ ἀρμονίαν, καὶ εἰς τὸν μακρόκοσμον καὶ εἰς τὸν μικρόκοσμον, οἱ ὁποῖοι κυριαρχοῦνται ὑπὸ τῆς ἔμφρονος ψυχῆς· «λογισμοῦ δὲ μετέχουσα καὶ ἀρμονίας ψυχὴ τῶν νοητῶν αἰεὶ τε δυντων, ὑπὸ τοῦ ἀρίστου ἀρίστη γενομένη τῶν γεννηθέντων» (Τίμ. 36 Ε, 37).

Καὶ πολλὰ ὄργανα τοῦ σώματος καὶ πολλὰ αὐτοῦ ὀργανικαὶ λειτουργίαι ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν θεῶν δι' ὠρισμένον σκοπὸν καὶ διὰ συγκεκριμένον ἀποτέλεσμα ὡς λ. χ. ἡ φωνή, ἡ ἀκοή, ἡ ὄρασις κ.ο.κ. «Φωνῆς τε δὴ καὶ ἀκοῆς πέρι πάλιν ὁ αὐτὸς λόγος, ἐπὶ ταυτά τῶν αὐτῶν ἕνεκα παρὰ θεῶν δεδωρηθῆσαι. Λόγος τε γὰρ ἐπ' αὐτὰ ταῦτα τέτακται, τὴν μεγίστην ξυμβαλλόμενος εἰς αὐτὰ μοῖραν, ὅσον τ' αὖ μουσικῆς φωνῆς χρήσιμον, πρὸς ἀκοὴν ἕνεκα ἀρμονίας ἐστὶ δοθέν». (Τίμ. 47 C—D).

Καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος καὶ ἡ μορφή των καθωρίσθησαν σκοπίμως καὶ διὰ τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἀποδόσεως εἰς τὸ ἄρτιον τοῦ ἀνατεθέντος εἰς αὐτὰ ἔργου (λειτουργίας), ὡς λ.χ. εἰς τὴν κεφαλὴν, ὀφθαλμούς, χεῖρας, διάφραγμα, καρδίαν, πνεύμονας κλπ. (4).

Καὶ πάντα ταῦτα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῆς βουλήσεως τῶν θεῶν καὶ τῆς βιοτικῆς ἀνάγκης. «Ταῦτα δὴ πάντα τότε ταύτη πεφυκότα ἐξ ἀνάγκης ὁ τοῦ κάλλιστου καὶ ἀρίστου δημιουργὸς ἐν τοῖς γινομένοις παρελάμβανεν. . . χρώμενος μὲν ταῖς αὐταῖς αἰτίαις ὑπερετούσαις» (Τίμ. 68 Ε). «Γένεσις ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συστάσεως ἐγεννήθη» (Τίμ. 48 Α) (5).

*Ὅθεν βούλησις θεῶν καὶ βιοτικὴ ἀνάγκη εἶναι δύο εἶδη αἰτίας σκοπίμου δημιουργίας καὶ τοῦ μακροκόσμου καὶ τοῦ μικροκόσμου, καὶ εἰς ὁ τελικὸς σκοπὸς «ἕνεκα εὐδαίμονος βίου» (6).

Ἡ ὄρασις εἶναι ἐν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων δώρων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδωσεν ὁ θεὸς καὶ ἡ αἰτία τῆς μεγαλυτέρας ὠφελείας μας, διότι δι' αὐτῆς θὰ δυνηθῶμεν νὰ θαυμάσωμεν

1) «Τὸν μὲν οὖν πειρητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν (Τίμ. 28 C). Παντὶ δὴ σαφές ὅτι πρὸς τὸ αἰθιον· ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δ' ἀρίστος τῶν αἰτίων. . . (Τίμ. 29 Α—C), . . λογισάμενος οὖν εὕρισκεν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὄρατῶν οὐδὲν ἀνόητον τοῦ νοῦν ἔχοντος ὄλον ὄλου κάλλιον ἔσεσθαι ποτε ἔργον, νοῦν δ' αὖ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι τῷ. Διὰ δὴ τὸν λογισμὸν τόνδε νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δὲ ἐν σώματι ξυνιστάς τὸ πᾶν ξυνετακταίνετο, ὅπως ὅ,τι κάλλιστον εἶη κατὰ φύσιν ἀριστόν τε ἔργον ἀπειργασμένος. Οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν, τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἔμφυχον ἔγνωον τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν» (Τίμ. 30 Α—C).

2) Τίμ. 46 Ε.

3) Βλ. Schumacher, Antike Medicin σελ. 217, 3—W. Theiler, Zur Gesch d. teleol. Naturbetrachtung bis auf Aristoteles σελ. 74.

4) Πρβ. Τίμ. 44, Ε. καὶ 45, καὶ 70 Α—Ε, 71 Α—Ε.

5) «Οὐδὲν χρήμα μάτην γίνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε καὶ ὑπ' ἀνάγκης» Δεύκιππος περὶ νοῦ (βλ. Ἀέτιον I. 25, 4 (D. 323) καὶ Fragm. Vors^o. Diels—Kranz. II. σελ. 81.

6) «Διὸ δὴ χρὴ δύο αἰτίας εἶδη διορίζεσθαι, τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ θεῖον, καὶ τὸ μὲν θεῖον ἐν ἀπασὶ ζητεῖν κτήσεως ἕνεκα εὐδαίμονος βίου, καθ' ὅσον ἡμῶν ἡ φύσις ἐνδέχεται, τὸ δὲ ἀναγκαῖον ἐκείνων χάριν» (Τίμ. 68 Ε).

τὸ ἄπειρον καὶ θά ἔχωμεν τὴν δυνατότητα ἐξερευνήσεως τῆς φύσεως τοῦ σύμπαντος, «ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὐ μείζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν οὔτε ἦξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν». (Τίμ. 47 Β).

Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ θεός, διὰ τοὺς ἰδίους λόγους καὶ τὰς αὐτὰς αἰτίας, μᾶς ἐδώρησε τὴν φωνὴν καὶ τὴν ἀκοήν· «ὅσον τ' αὐτὸ μουσικῆς φωνῆς χρήσιμον, πρὸς ἀκοήν ἕνεκα ἀρμονίας ἐστὶ δωρὸν· ἡ δὲ ἀρμονία, ζυγυγενεῖς ἔχουσα φοράς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιόδοις, τῷ μετὰ νοῦ προσχρωμένῳ Μούσαις οὐκ ἔφ' ἡδονὴν ἀλογον» (Τίμ. 47 C, D). Καὶ πάντα ταῦτα, ἐκτὸς ὀλίγων, ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ νοῦ (αὐτ. 47 E).

Οἱ θεοὶ ἔπλασαν καὶ τὸ σῶμα ὡς ὄχημα τῆς ψυχῆς (1) καὶ τὴν μὲν ἀθάνατον περιεφρούρησαν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς, τὴν δὲ θνητὴν ἐντὸς τοῦ θώρακος, (Τίμ. 69) ἐντὸς τοῦ ὀποῦ ἔθεσαν καὶ τὴν καρδίαν, ὡς δεσμὸν καὶ πηγὴν τοῦ κυκλοφορουμένου εἰς ὅλον τὸ σῶμα αἵματος. (Τίμ. 70 Β).

Τὸ δὲ ἥπαρ ὥρισαν ὡς κέντρον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ἦτοι τοῦ θρεπτικοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ἐγκαθίδρυσαν καὶ τὴν μαντικὴν δύναμιν, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος θά πλησιάζῃ τὴν ἀλήθειαν. (Τίμ. 71 E). Εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ ἥπατος οἱ θεοὶ ἔθεσαν τὸν σπλῆνα, ὡς ὄργανον ἀποκαθάσεως τοῦ αἵματος καὶ ἰδίως τῆς μελαίνης χολῆς. (Τίμ. 72 C).

Τὴν κοιλίαν καὶ κυρίως τὸ πολυέλικτον τῶν ἐντέρων ἢ θεία Πρόνοια, ἡ ὁποία ἠθέλησε νὰ διαφυλλάξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὴν φθοράν, ἕνεκα τῆς λαιμαργίας καὶ ἀκολασίας, ὥρισε σκοπίμως ὡς ἀποθήκην τροφῶν καὶ ποτῶν καὶ ἔθεσε φραγμὸν, ὥστε νὰ μὴ διαρρέῃ συντόμως ἡ τροφή καὶ ἀναζητῶν ὁ ἄνθρωπος συχνάκις νέαν, ὅποτε γεννᾶται ἡ ἀπληστία καὶ «παρέχουσα ἀπληστίαν διὰ γαστριμαργίαν, ἀφελόσσοφον καὶ ἄμουσον πᾶν ἀποτελεῖ τὸ γένος, ἀνυπήκοον τοῦ θειοτάτου τῶν παρ' ἡμῖν» (Τίμ. 73 Α).

Τὸν μυελὸν θεωρεῖ ὡς τὸ τελειότερον μέσον δημιουργίας ἄλλων ὀργάνων, «αὐτὸς δὲ ὁ μυελὸς γέγονεν ἐξ ἄλλων» (Τίμ. 73 Β) καὶ αὐτὸς χρησιμεύει ὡς δεσμὸς τοῦ ἐμφύχου βίου πρὸς ἐδραίωσιν τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους. «Οἱ γὰρ τοῦ βίου δεσμοὶ τῆς ψυχῆς τῷ σῶματι ξυνδουμένης ἐν τούτῳ διαδούμενοι κατερρίζουν τὸ θνητὸν γένος. (Τίμ. 73 Β).

Ἐκ τοῦ μυελοῦ ἐπλάσθησαν τὰ ὀστέα καὶ αἱ σάρκες καὶ ὅλοι οἱ ὅμοιοι ἱστοὶ (αὐτόθι) καὶ τὸ εὐγενέστερον μέρος αὐτοῦ, ἦτοι τὸν ἐγκέφαλον, ὅστις περικλείει τὸ θεῖον σπέρμα, ἐνέκλεισε διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, ἐντὸς τοῦ κρανίου, τὸ δὲ ἄλλο εἶδος τοῦ μυελοῦ, ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῶν ὀστέων. «Καὶ τὴν μὲν τὸ θεῖον σπέρμα, οἷον ἄρουραν μέλλουσαν ἔξειν ἐν αὐτῇ περιφερῇ πανταχῇ πλάσας ἐπωνόμασε τοῦ μυελοῦ ταύτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον, ὡς ἀποτελεσθέντος ἐκάστου ζώου τὸ περί τοῦτο ἀγγεῖον κεφαλὴν γενησόμενον. (Τίμ. 73 C, D).

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ θεοὶ ἔπλασαν δι' ὠρισμένας ὀργανικὰς λειτουργίας, καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ ὄργανα (βλ. Τίμ. 75 ἕως 80).

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης, ἐξ ἄλλου, ἐποχῆς τοὺς φυσικοὺς φιλοσόφους, τὸν Ἴπποκράτη, τὸν Πλάτωνα, Ἀριστοτέλη καὶ ἄλλους, ἀπησχόλησεν ἡ ἰδέα τῆς συγκροτήσεως τῆς ζωῆς ὕλης. Οὕτως ὁ Θαλῆς ἐδέχετο ὅτι αὕτη συγκροτεῖται ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ὕδατος. Ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Δημόκριτος ἐκ τῆς κράσεως κατὰ παράθεσιν, ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐδίδασκε τὴν ἐξάρτησιν, ἦτοι τὴν ἀμοιβαίαν συνοχὴν τῶν στοιχείων· «τὰς σάρκας γαννᾶσθαι ἐκ τῶν ἴσων τῇ κράσει στοιχείων. (Diels, Fragm. Vorsokr⁶. A, 78, I 299, 5).

1) Τὸ σῶμα σώζει τὴν ψυχὴν· «καὶ γὰρ σῆμα τινὲς φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς (δηλ. τὸ σῶμα) . . . τοῦτον δὲ περιβολὸν ἔχειν, ἵνα σώζηται, δεσποτηρίου εἰκόνα. Εἶναι οὖν τῆς ψυχῆς τοῦτο . . . ἕως ἂν ἐκτίσῃ τὰ ὀφειλόμενα τὸ σῶμα» (Ὀρφῆως ἀπόσπ. β.—βλ. Fragm. Der Vorsokr⁶.—Diels—Kranz Τόμ. I, σελ. 7.—καὶ τὸ μὲν σῶμά ἐστιν ἡμῖν σῆμα, τῆς δὲ ψυχῆς . . . (Πλάτ. Γοργ. 493 Α).

Ὁ Ἴπποκράτης ἐξ ὄλων τῶν φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς σύγκειται ἐκ τοῦ ὀμυλοῦ συγκερασμοῦ τοῦ θερμοῦ, τοῦ ψυχροῦ, τοῦ ὕγρου, τοῦ ξηροῦ καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων ὕγρων στοιχείων, ἴτοι τῶν καλουμένων χυμῶν αἵματος, φλέγματος, χολῆς ξανθῆς καὶ μελαίνης.

Καθ' Ἴπποκράτη ἡ μείξις τῶν στοιχείων καὶ ἡ παράλληλος μείξις τῶν χυμῶν καθορίζουν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ἰδιοσυστασίαν αὐτῶν. Οἱ χυμοὶ τουτέστι, κατὰ τὴν μεγαλοφυᾶ ἀντίληψιν τοῦ πατρὸς τῆς ἰατρικῆς, δυνάμει τῶν φυσικῶν ποιότητων, θερμότητος, ψυχρότητος, ὕγροτητος καὶ ξηρότητος, καθορίζουν καὶ τὴν σωματο-ψυχικὴν τοῦ ἀτόμου δομὴν, ἣτις κυριαρχεῖται ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου στοιχείου ἢ χυμοῦ, ἐξ οὗ προκύπτουν καὶ αἱ διακυμάνσεις τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τοῦ χαρακτήρος καὶ ψυχοσυνθέσεως ἐκάστου ἀνθρώπου, ὡς λ. χ. τοῦ χαρίεντος ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ χυμοῦ—αἵματος, τοῦ ὀργίλου καὶ εὐερεθίστου καὶ ἐνεργητικοῦ ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς πικρᾶς ἢ ξανθῆς χολῆς, ἴτοι τοῦ πικροχόλου χυμοῦ, τοῦ ψυχροῦ, τοῦ ἀπαθοῦς καὶ ὀκηροῦ, ἀλλὰ σταθεροῦ ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ φλέγματος καὶ τέλος τοῦ ζωηροῦ καὶ νευρικοῦ ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ (μελαίνης χολῆς) (1).

Ὁ Πλάτων ἀκολουθεῖ, οὐχὶ καθ' ὄλην τὴν γραμμὴν, τὰς περὶ χυμῶν καὶ κράσεως στοιχείων ἀντιλήψεις τοῦ Ἴπποκράτους. «Ὅστις γὰρ φησιν τὰ ἡμέτερα σώματα συνίστασθαι ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ὅτι καὶ τὰ ἐν κόσμῳ γίνεται ἀνά λόγον» (Ἰατρ. Μενώνεια—Λονδίν. Πάπυρ. XIV, 12).

Καὶ ἔτι σαφέστερον εἰς τὸν Τίμαιον (82 A). «Τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρός (2), ὕδατός τε καὶ ἀέρος, τούτων ἢ παρὰ φύσιν πλεονεξία καὶ ἔνδεια καὶ τῆς χώρας μεταστάσις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἄλλοτρίαν γιγνομένη, πυρός τε αὖ καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ γένη πλείονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσῆκον ἕκαστον ἑαυτῷ προσλαμβάνειν καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα στάσεις καὶ νόσους παρέχει».

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν σαφῶς τὴν φύσιν ἐν τῷ συνόλω τοῦ ἀνθρώπου, ἴτοι τὴν φύσιν σώματος καὶ ψυχῆς, κατ' ἀνάγκην, λοιπόν, θὰ στραφῶμεν, ἐπαναλαμβάνομεν, πρὸς τὸν Ἴπποκράτη, ὅστις ἐξ ὄλων τῶν φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐξέφρασε περὶ τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, τὴν τελειοτέραν γνώμην. «Τὸ τοίνυν περὶ φύσεως σκόπει τί ποτε λέγει ὁ Ἴπποκράτης καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος» (Φαίδρ. 270 C). Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἀντιληπτόν, προσθέτει ὁ Πλάτων, πρέπει νὰ καθορίσωμεν κατὰ τὴν Ἴπποκρατικὴν ἀντίληψιν, ἐὰν ἡ φύσις εἶναι ἀπλοῦν τι ἢ πολυσύνθετον, καὶ ἐὰν μὲν εἶναι ἀπλοῦν πρέπει νὰ καθορίσωμεν ὑπὸ ποίων φυσικῶν δυνάμεων κυριαρχεῖται τοῦτο, ἐὰν δὲ εἶναι πολυειδές, νὰ διαχωρίσωμεν τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν ἀποτελεῖται. «Ἄρ' οὐχ ὧδε δεῖ διανοεῖσθαι περὶ ὀτιοῦν φύσεως πρῶτον μὲν, . . . ἔπειτα δὲ ἂν μὲν ἀπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπὸ τοῦ, ἐὰν δὲ πλείω εἶδη ἔχη, ταῦτα ἀριθμησάμενοι, ὅπερ ἐφ' ἑνός, τοῦτ' ἰδεῖν ἐφ' ἐκάστου, τῷ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τῷ τί παθεῖν ὑπὸ τοῦ, (αὐτόθι).

1) Σχετικῶς βλ. τὸ ἡμέτερον Ἴππ. π. ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, κεφ. περὶ Ἰδιοσυστ. Ἰατρ. καὶ χυμῶν, περὶ στοιχείων κλπ. Ἐπίσης Γαληνόν XIX 489—492, XVI 46.

2) Πῦρ : εἶναι τὸ ἔμφυτον θερμὸν τοῦ Ἴπποκράτους, ἡμεῖς ἐρμηνεύομεν ὡς θερμαντικόν, ὅπερ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος διὰ τοῦ ὀποῖου διεξάγονται ὀλαὶ αἱ ὀργανικαὶ λειτουργίαι. Τὸ θερμὸν χαρακτηρίζει τὸ ζῶν σῶμα, ἐνῶ τὸ ὑναντίον τὸ ψυχρὸν τὸ νεκρὸν. «Πῦρ γὰρ ὀνομάζει τὴν ἐν τῷ σώματι θερμοσίαν, ἀπὸ τοῦ γεννήσαντος αὐτὴν στοιχείου τὴν προσηγορικὴν μεταφέρων, ἐπειδὴ τὸ θερμὸν ἀπὸν ἐπικρατεῖα πυρός γέγονε τοιοῦτον» (Γαληνός εἰς Τίμαιον Πλάτωνος. Corp. Med. Graec. I σελ. 16). «Τὸ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν αἴτιον εἶναι φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰς τὸ ἥπαρ τε καὶ φλέβας ἀναδόσεως, καὶ τῆς εἰς ὄλον τὸ σῶμα φορᾶς τε καὶ πέψεως». (Γαλ. V, 707)

Καὶ ὁ Ἴπποκράτης, τὴν γνώμην τοῦ ὁποίου ἐπικαλεῖται ὁ Πλάτων, διετύπωσεν ὅτι προκειμένου νὰ γνωρίσωμεν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν διὰ ποίας αἰτίας γίνεται αὕτη ἐξ ἀρχῆς, ἤτοι ἐκ τῶν πρώτων διαπλαστικῶν σταδίων, καὶ ὑπὸ ποίων δυνάμεων κυριαρχεῖται, καλεῖ δὲ ἐνταῦθα δυνάμεις τὰς ἐπιδράσεις τῶν χυμῶν (1).

Ὁ Πλάτων ἀκολουθῶν ἐν πολλοῖς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ἴπποκράτους, ὡς καὶ τὰς δοξασίας τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ τοῦ Φιλολάου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σύστασιν τῆς ἐν γένει φύσεως, ὑποστηρίζει, ὡς ἐλέχθη καὶ οὗτος ὅτι αὕτη συνίσταται ἐκ τῶν τεσσάρων βασικῶν φυσικῶν στοιχείων (2), ἀλλ' ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς σοφοὺς τούτους, ὑποστηρίζει τὴν ἀμοιβαίαν μεταλλαγὴν, δεχόμενος τρεῖς ἀρχάς (3), τὸν θεόν, τὴν ὕλην καὶ τὰς ἰδέας (4).

Σχηματογραφικῶς ἡ σύστασις τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καθ' Ἴπποκράτη καὶ Πλάτωνα ἔχει ὡς ἀκολουθῶς (5):

1) «Φύσιν ἀνθρώπου γινῶναι ἀπὸ τίνων συτέστηκεν», (π. Διαίτ. 2 καὶ Ἀρχ. Ἰητρ. 43 ἡμετ. ἐκδ.), κυρίως δὲ «εἰδέναι τί ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ διὰ ποίας αἰτίας γίνεται» (Ἀρχ. Ἰητρ. 45 ἡμ. ἐκδ.).

2) «Τετάρων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρός, ὕδατός τε καὶ ἀέρος» (Τίμ. 82 a).

3) «Πλάτων Ἀθηναῖος τρεῖς ἀρχάς, τὸν θεόν, τὴν ὕλην, τὴν ἰδέαν. Ὁ δὲ θεὸς νοῦς ἐστὶ τοῦ κόσμου. Ὑλὴ δὲ τὸ ὑποκείμενον πρῶτον γενέσκει καὶ φθορᾷ, ἰδέα δὲ οὐσία ἀσώματος ἐν τοῖς νοήμασι καὶ ταῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ». (Πλούτ. Ἐπιτ. I. 3 Στοβ. Ἐκλ. I. 10, 16. 12 βλ. Dox. Gr. 388).

4) «Ἰδέα ἐστὶν οὐσία ἀσώματος, αὕτη μὲν ὑφαστάσα καθ' αὐτήν, εἰκονίζουσα δὲ τὰς ἀμόρφους ὕλας καὶ αἰτία γινομένη τῆς τούτων δειξέως» (Πλούταρχ. XV 45 1—4 Ἐκλ. Στοβ. I, 11 3.5 126 a—Πρβ. Dox. Gr. 308).

5) Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται ὁ Πλάτων δὲν ἀκολουθεῖ καθ' ὕλην τὴν γραμμὴν τὸν Ἴπποκράτην. «Διαφέρεσθαι φάσκων ἐν τῷ περὶ στοιχείων δόγματι τὸν Πλάτωνα τῷ Ἴπποκράτει. Τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδ' ὠνόμασεν Ἴπποκράτης στοιχεῖα τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ. ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς ἔφη συνεστάναι, μηκέτι ζητῶν, διὰ τίνα αἰτίαν ἕκαστον αὐτῶν ἔχει δύναμιν ἰδίαν, ἣν ἐναργῶς ὀρώμεν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσιν. Ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῦτ' ἐζήτησε πρὸς τῷ συγχωρεῖν, ἐκ τῶν τετάρων ἅπαντα τὰ γεννητὰ καὶ φθαρτὰ σώματα συμπέπηγέναι. Καὶ μὴν καὶ τὸν τρόπον, ὃν ἐκ τῶν στοιχείων τὰ σώμαθ' ἡμῶν συνίσταται, τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρω λέγουσι, οὐ δὴπου τῆς γῆς ὕδατι φυραθείσης, εἰτ' ἐν ἡλίῳ θερμανθείσης γεννᾶσθαι τὰ ζῷα φάσκοντες, ἀλλὰ διὰ πλειόνων τῶν μεταξὺ μεταβολῶν. Ἐκ μὲν γὰρ τῶν τετάρων στοιχείων ἢ τε τῶν φυτῶν ἐστὶ γένεσις. Οἱ τ' ἐξ αὐτῶν καρποὶ καὶ τὰ σπέρματα. Τροφὴ δὲ ταῦτα πάντα προβάτοις τε καὶ ὄνοι, αἰεὶ τε καὶ βουσί, καὶ τοῖς ἄλλοις ζῷοις, ὅποσα πάσας, ἢ καρποῦς δένδρων, ἢ ἀκρέμονας ἢ ῥίζας ἐσθίει. Τοῖς δ' ἀνθρώποις αὐτὰ τε ταῦτα τροφαὶ τὰ ζῷα, καὶ γεννᾶται δ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τούτων αἷμα, καὶ φλέγμα καὶ χολαὶ διτταί. Καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς γενέσεως ἡμᾶς ὡς ὕλη, τὸ συγκείμενον ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν, κατ' ἐπικράτειαν δ' ὠνομασμένον οὕτως. Γεννώμεθα γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὰς μήτρας κυούμενοι, καὶ τὴν τε πρώτην διαπλασιν ἐκ τούτου λαμβάνομεν, ἐφεξῆς δὲ ταύτη τῶν διαπλασθέντων μορίων τὴν τε διάρθρωσιν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τελείωσιν. Ἀποκυηθέντες δὲ πρῶτα μὲν τῷ γάλακτι τρεφόμεθα, τὴν γένεσιν ἐξ αἵματος ἔχοντες, μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς αὐταῖς τελείωσις τροφαῖς, ἐξ ὧν πάλιν αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴ ξανθὴ καὶ μέλαινα γεννῶνται. Διαφερέτω δὲ μηδὲν ἐς τὰ παρόντα ξανθὴν ἢ ὠχρὰν ὀνομάζει χολήν. Ἀλλὰ τοῦτά γε πάντα Ἴπποκράτης ἀπάντων πρῶτος ὧν ἴσμεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀκριδῶς ὠρίσατο, καὶ διὰ τοῦτο τὰ νοσήματα τῶν πρώτων σωμάτων κατὰ δυσκρασίαν ἔφη γίνεσθαι:». (Γαλ. V 671). Πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν περὶ τῶν χυμῶν δοξασίῶν, βλέπε τὸ ἡμέτερον **ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΙΔΙΟΣΥΣΤΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ— ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΧΥΜΩΝ**. Ἰατρικὴ βιβλὸς Β, 1—ΕΙΣΑΓΩΓΗΝ κλπ.

ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ	ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ
Ἔλη—ποιότητες=ἀ ρ χ α ι	Θεός, ὕλη—ιδέαι=ἀ ρ χ α ι.
↓	↓
θερμόν—ψυχρόν—ὑγρόν—ξηρόν=στοιχεῖα	πῦρ—ἀήρ—γῆ—ὕδωρ=στοιχεῖα
↓	↓
αἷμα—φλέγμα—χολή ξανθή—χολή μέλαινα=Χυμοί.	ὁμοίως
↓	↓
ἰς—ὄμην πιμελή—ὄστούν—χόνδρος—σύνδεσμος— μυελός—σάρκες κλπ.=στοιχεῖα σώματος.	ὁμοίως
↓	↓
ἀρτηρία—φλέβες—μύες—νεῦρα—σπλάγχνα— μήτρα—κύστις, νεφροί—σπλήν—ἥπαρ—καρδία— γλῶσσα—χείρ κλπ.=ὄργανα	ὁμοίως
↓	↓
ΑΝΘΡΩΠΟΣ	ΑΝΘΡΩΠΟΣ

*Ὅθεν ὁ Πλάτων, μὴ ἰατρός ὢν, δὲν διεξέρχεται τὰ περὶ τῶν χυμῶν ὡς ὁ Ἴπποκράτης, ὡς περὶ αὐτοῦ μᾶς πληροφορεῖ καὶ πάλιν ὁ Γαληνός εἰς τὸ ἀξιολογώτατον αὐτοῦ ἔργον : «ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΑ» «Καλῶς μὲν οὖν Ἴπποκράτης ἐπὶ τῶν χυμῶν ἔγραψε τὸ χωριζόμενος τε τῶν ἄλλων καὶ καθ' ἓν ὁτιοῦν ἰσταμένους μόριον αἰτίους γίνεσθαι νοσημάτων· οὐκ ὀρθῶς δὲ ὁ Πλάτων ἐπὶ τῶν στοιχείων εἶπεν αὐτό». (V, 679) (1).

*Ὡς ὁ Ἴπποκράτης, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων τὰς νόσους ἀπέδιδεν εἰς τὴν δυσκρασίαν τῶν χυμῶν. Περὶ αὐτοῦ θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον.

*Ὁ Πλάτων, σὺν τούτοις διακρίνει καὶ τὰς διαφορὰς τῶν διαφόρων χυμῶν, ὡς περὶ αὐτοῦ δ.αλαμβάνει εἰς τὸν Τιμαίον. «Ὁ καλούμεν αἷμα, νομὴν (=τροφὴν) σαρκῶν καὶ σύμπαντος τοῦ σώματος, ὅθεν ὑδρευόμενα (=ἐμποτιζόμενα) ἕκαστα πληροῖ τὴν τοῦ κενουμένου βάσιν» (=ἀναπληροῖ τὴν κυκλοφορουμένην ποσότητα αἵματος). (Τίμ. 81 Α).

Εἰς τὸ αἷμα ἀποδίδει τὴν φυσιολογικὴν προέλευσιν τῶν σαρκῶν καὶ τῶν νεύρων. «Κατὰ φύσιν γὰρ σάρκες μὲν καὶ νεῦρα ἐξ αἵματος γίνονται, νεῦρον μὲν ἐξ ἰνῶν διὰ τὴν ξυγγένειαν (=ἐξ ὁμοιότητος) σάρκες δὲ ἀπὸ τοῦ παγέντος, ὃ πηγνύται (δηλ. τὸ αἷμα, χωριζόμενον ἰνῶν» (Τίμ. 82 C - D).

*Ὅταν, ὑποστηρίζει, τὸ πολὺ παλαιὸν μέρος τῶν σαρκῶν τακῆ μελαίνεται ἐκ τῆς πολλῆς συγκαύσεως, ὁπότεν ἐπιδρᾷ ἡ μέλαινα χολή (2), καὶ ὅταν τοῦτο ὑποστῆ καθολικὴν διάβρωσιν, σημεῖον ὅτι ἐπιδρᾷ ἡ ξανθὴ χολή, ἡ καλουμένη καὶ πικρὸς χυμός, καὶ ὅταν τὸ προσβληθέν μέρος προσλάβῃ ἐρυθρὰν χροιάν, σημεῖον ὅτι ἐπέδρασε τὸ αἷμα.

«Καὶ τὸ μὲν κοινὸν ὄνομα πᾶσι τούτοις ἢ τινες ἰατρῶν (3) ποῦ χολὴν ἐπωνόμα-

1) Καὶ πάλιν. «Ἐπὶ πλεῖστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἰδηλ. ὁ Ἴπποκράτης), ἐξείργασται τὰ τε περὶ γενέσεως τῶν χυμῶν, καὶ διαφορᾶς, καὶ δυνάμεως ὅστις τε καθ' ἣντινα χώραν, ἢ ὥραν ἢ ἡλικίαν, ἢ σώματος ἕξιν ἐπικρατεῖ. Οὐ μὴν ἀναγκαῖον ἦν Πλάτωνι τοῦθ' ὁμοίως Ἴπποκράτει διέρχεσθαι πάντα, καθ' ἃπερ οὐ ζητεῖν. διὰτὶ λευκός μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμός, ἐρυθρός δ' ὁ τοῦ αἵματος ἢ ξανθός δ' τῆς πικρᾶς χολῆς, ἢ μέλας δ' τῆς ὀξείας». (681).

2) Πρβ. Γαληνοῦ περὶ μελαίνης χολῆς. (V, 101).

3) Καθ' Ἴπποκράτη «τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑωυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθὴν καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτ' ἐστὶν αὐτέφ ἡ φύσις καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ θυγαίνει» (π. Φύσ. ἀνθρ. 2) . . . «φημί δὲ . . . τούτων μὲν πρῶτον κατὰ νόμον (κοινὴν συμφωνίαν), τὰ ὀνόματα διωρίσθαι καὶ οὐδενὶ αὐτέων τούτῳ ὄνομα εἶναι» (αὐτ. VII ἡμ. ἐκδ.).

σαν ἢ καὶ τις ὧν δυνατός εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν, ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἐν γένος ἐνὸν ἀξιὸν ἐπωνυμίας πᾶσι· τὰ δ' ἄλλα ὅσα χολῆς εἶδη λέγεται, κατὰ τὴν χρόαν ἔσχε λόγον αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον. Ἰχώρ (1) δέ, ὁ μὲν αἵματος ὀρρός πρῶτος, ὁ δὲ μελαίνης χολῆς δευτεῖος τε ἀγριος. Ὅταν δὲ συμμειγνύται διὰ θερμότητα ἀλμυρᾶ (2) δυνάμει· καλεῖται δὲ ὄξυ φλέγμα τὸ τοιοῦτον. . . Φλέγματος δὲ αὖ νέου ξυμισταμένου ὀρρός, ἰδρῶς καὶ δάκρυον, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα σῶμα τὸ καθ' ἡμέραν χεῖται καθαιρόμενον» (Τίμ. 83 C—D).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΙΔΙΚΗ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ

(Σῶμα καὶ ψυχὴ)

Ὁ Πλάτων πρῶτος τὸ σῶμα ὀνομάζει ὄργανον τῆς ψυχῆς, ἀκολουθῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ σῶμα ὡς ὄργανον καὶ κυρίως τὸ φυτικὸν αὐτῆς μέρος, ἦτοι τὸ ἀόξετικόν καὶ τὸ θρεπτικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κοινὸν εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὴ νὰ λειτουργήσῃ ἄνευ τοῦ σώματος, διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ εἶναι ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ.

Τὸ σῶμα καθ' Ἰπποκράτη, Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη εἶναι οὐσία, ὕλη καὶ εἶδος. Ἡ ὕλη ἐγκρύπτει δυναμικὴν ἐνέργειαν ἐν λανθανούσῃ καταστάσει (δυνάμει), ἡ ὁποία τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ψυχῆς (ἐμψύχωσις), φέρει τὸ σῶμα εἰς τελείαν διαμόρφωσιν (ἐντελέχεια Ἀριστ.).

Ἀλλὰ τὸ σῶμα, κατὰ Πλάτωνα, ὡς δεσμωτήριον τῆς ψυχῆς (Φαίδ. 82 E), γαμίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἐπιθυμίας καὶ πάθῃ, ἕνεκα τῶν ὁποίων παραπλανᾷ τὴν ψυχὴν. «Ἐως ἂν τὸ σῶμα ἔχωμεν καὶ συμπεφυρμένη ἢ ἡμῶν ἡ ψυχὴ μετὰ τοιοῦτου κακοῦ . . . ἐρώτων δὲ καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ φόβων καὶ εἰδώλων παντοδαπῶν καὶ φλυαρίας ἐμπίπλησιν ἡμᾶς πολλῆς» (Φαίδων 66 BC).

Ὁ Πλάτων τὴν ψυχὴν (3) θεωρεῖ ὡς ἔργον θεοῦ, διακρίνει δὲ ὀλικὴν (θνητὴν) καὶ ἀθάνατον ψυχὴν. Ἡ ὀλική, ἣτις εἶναι δημιουργημὰ τῶν φυσικῶν στοιχείων πυρός, γῆς, ὕδατος καὶ ἀέρος, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐξ ὁμοίων στοιχείων καὶ εἶναι ὄχημα αὐτῆς. «Ζῶον ἐν ζῶα ἔχον τὰ πάντα ἐν αὐτῷ θνητὰ ἀθάνατά τε. Καὶ τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίνεται δημιουργός, τῶν δὲ θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασι δημιουργεῖν προσέταξεν· οἱ δὲ μιμούμενοι, παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς ἀθάνατον, τὸ μετὰ τοῦτο θνητὸν σῶμα αὐτῇ περιετόρνευσαν ὄχημά τε πᾶν τὸ σῶμα ἔδωσαν ἄλλο τε εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσφκοδόμουν τὸ θνητόν». (Τίμ. 69 C, D—Φαίδων 67).

1) Ἰχώρ εἶναι ὁ παθολογικὸς χυμός. «Εὐδηλον οὖν ὅπως ὑπὸ τῶν ἰχώρων οὐ μικρὰ συμπτώματα γίνεσθαι. Καὶ ὁ Πλάτων δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοιοῦτόν τι σημαίνει διὰ τῆς τῶν ἰχώρων προσηγορίας. Εἰπόντος δὲ τοῦ Πλάτωνος, ἰχώρ δὲ ὁ μὲν αἵματος ὀρρός πρῶτος, ὁ δὲ μελαίνης χολῆς δευτεῖος τε ἀγριος, εὐδηλον ἐγένετο ἡμῖν, καθάπερ ἐπὶ τοῦ γάλακτος ὀρρώδης τίς ἐστιν ὑγρότης οἷον περιήθημα καὶ περίχυμα τοῦ παχυτέρου ἐν αὐτῷ» (Γαλ. XVII A, 983 καὶ Cor. Med. Gr. V, 10, 2, 2 σελ. 108).

2) Ἡ χημικὴ ιδιότης τοῦ φλέγματος εἶναι ἀλμυρὰ, τοῦ αἵματος γλυκεῖα, τῆς ξανθῆς χολῆς πικρὰ καὶ τῆς μελαίνης δριμεῖα.

3) Πλάτων οὐσίαν νοητὴν (γρ. τὴν ψυχὴν) ἐξ ἑωυτῆς κινητὴν, κατ' ἀριθμὸν ἐναρμόνιον κινουμένην (DOX. GR. 886). «Πλάτων ἀεικίνητον μὲν τὴν ψυχὴν, τὸν δὲ νοῦν ἀκίνητον τῆς μεταβατικῆς κινήσεως» (αὐτ. 892) «Πυθαγόρας, Πλάτων ἀφθαρτον εἶναι τὴν ψυχὴν» (αὐτόθι).

Ἡ μὲν θνητὴ ψυχὴ, ἣ ὁποῖα ταυτίζεται πρὸς τὴν ζωὴν, κινεῖ τὸν ὄργανισμόν εἰς λειτουργίαν καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν παθήσεων τοῦ σώματος, μετὰ ὁποῖου καὶ συναποθνήσκει. Ἡ δὲ ἀθάνατος ψυχὴ, ἣ καὶ λογικὴ καλουμένη, ὡς ἔδρα ἔχει τὸν ἐγκέφαλον καὶ ὡς πνευματικὴ ἀρχὴ παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς σκέψιν καὶ διανόησιν.

Κατὰ τὴν Πλατωνικὴν διδασκαλίαν, ἐν συντόμῳ λόγῳ, ὁ ὄργανισμὸς διοικεῖται ὑπὸ τριῶν ψυχικῶν ἀρχῶν, ἦτοι τοῦ λογικοῦ μὲ ἔδραν τὸν ἐγκέφαλον, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ (θεραπευτικοῦ ἢ αὐξητικοῦ) μὲ ἔδραν τὸ ἦπαρ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς (διεγερτικοῦ) μὲ ἔδραν τὸν θώρακα καὶ κυρίως τοὺς περὶ τὸ διάφραγμα καὶ τὴν καρδίαν τόπους (1). (Τίμ. 71, Φαίδων 70 Α, Ε—73 Α—79 Α, Ε—81).

Περὶ ζωῆς

Πανταχοῦ ὁ Πλάτων ζητεῖ τὸ βαθύτερον αἷτιον παντὸς φαινομένου τῆς ζωῆς, πῶς ἕκαστον γεννᾶται καὶ πῶς ἀπόλλυται, ὅπερ φανερῶνει τὴν βαθεῖαν τοῦ ἐπιστημονικότητος. «Ἵπερ ἡφανὸς γὰρ μοι ἐδόκει εἶναι», τονίζει διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, «εἰδέναι τὰς αἰτίας ἕκαστου, διατί γίνεται ἕκαστον καὶ διατί ἀπόλλυται καὶ διατί ἐστὶ». (Φαίδ. 96 Α).

Διὰ τὴν ζωὴν ἔλεγεν, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἀποτελεῖ ἀρχὴν ἰδίας κινήσεως, ἦτοι βιολογικῆς ἐνεργείας, ἣτις παρέχει τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν γένεσιν, τὸ ἀντίθετον δὲ τῆς κινήσεως, δηλ. ἡ ἀδράνεια (ἡσυχία) προκαλεῖ τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ τὴν φθοράν. Τὴν ζωὴν γεννᾷ καὶ ἐπιτροπεύει ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ. «Ὅτι τὸ μὲν εἶναι δοκοῦν καὶ τὸ γίνεσθαι κίνησις παρέχει, τὸ δὲ μὴ εἶναι καὶ ἀπόλλυσθαι ἡσυχία· τὸ γὰρ θερμὸν τε καὶ πῦρ, ὅδη καὶ τᾶλλα γεννᾷ καὶ ἐπιτροπεύει, αὐτὸ γεννᾶται ἐκ φθορᾶς καὶ τρώψεως» (Θεαίτ. 153 Α).

Πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς ἡ κίνησις αὕτη περιλαμβάνει σῶμα καὶ ψυχὴν, ἵνα ἀντιδρῶ τὸ ἐν πρὸς τὸ ἕτερον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἰσορροποῦν, μὲ τέλος τὴν υγείαν.

Ἡ μὲν κίνησις τοῦ σώματος πρὸς διατήρησιν υγείας καὶ ζωῆς θὰ γίνηται διὰ τῆς καταλλήλου γυμναστικῆς (2), ἡ δὲ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μουσικῆς, παιδείας καὶ κυρίως τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω θὰ καταστῆ δυνατόν νά ἀπομιμηθῶμεν τὴν τροφὸν μητέρα τοῦ σύμπαντος. «Ὅταν μὲν τις ἡσυχίαν ἄγον τὸ σῶμα παραδιδῶ ταῖς κινήσεσι, κρατηθὲν διώλετο, ἐὰν δὲ ἦν τε τροφὸν καὶ τιθήνην τοῦ παντὸς προσείπομεν μιμηταί τις, καὶ τὸ σῶμα μάλιστα μὲν μηδέποτε ἡσυχίαν ἄγειν ἐῖ . . οὐκ ἐάσει πολέμους ἐντίκτειν τῷ σώματι καὶ νόσους, ἀλλ' υγείαν ἀπεργαζόμενον παρέξει». (Τίμ. 83 D—E).

Ἡ ζωὴ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρμονικῆς κινήσεως τοῦ σώματος, ἦτοι τοῦ συντομιμοῦ τῶν ὄργανικῶν λειτουργιῶν, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν υγιεινὴν κατάστασιν τοῦ ὄργανισμοῦ, διαταράσσεται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας, ἦτοι ὀκνηρίας, διαφυλλάσσεται δὲ τούναντιον καὶ συντηρεῖται διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γυμναστικῆς. «Τί δέ; ἢ τῶν σωμάτων ἕξις οὐχ ὑπὸ ἡσυχίας μὲν καὶ ἀργίας διόλλυται, ὑπὸ γυμνασιῶν δὲ καὶ κινήσεως ἐπὶ πολὺ σώζεται; (Θεαίτ. 153 Β). Τὸ μὲν ἄρα ἀγαθὸν κίνησις κατὰ τε ψυχὴν τε καὶ κατὰ σῶμα, τὸ δὲ τούναντιον» (Θεαίτ. 153 C).

Τὸ αἷτιον τῆς ζωῆς, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ψυχὴν, ἣτις συνέχεται ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, τὸ ὁποῖον ὅταν ἀποχωρήσῃ ἐπέρχεται τὸ τέλος τῆς ζωῆς. «Ἡ ψυχὴ ἄρα ὅτι ἂν αὕτη κατάσχη, αἶψα ἔκει ἐπ' ἐκεῖνο φέρουσα ζωὴν». (Φαίδ. 105 D).

Ἡ ζωὴ, ὡς γενικὸν φαινόμενον, εἶναι ἀθάνατος «καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ζωῆς εἶδος καὶ εἴ τι ἄλλο ἀθάνατόν ἐστι, παρὰ πάντων ἂν ὁμολογηθεῖη μηδέποτε ἀπόλλυσθαι». (Φαίδ. 106 D).

1) «Πλάτων δὲ καὶ τριμερῆ τὴν ψυχὴν φήσας εἶναι, τὸ μὲν λογιστικὸν ἔλεγεν ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι, τὸ δὲ θυμοειδὲς περὶ τὸν θώρακα, τὸ δ' ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν» (Γαλ. V, 289, 291, 362, 517, 520, 749).

2) Βλ. Γαλ. V. 875, 876 καὶ I, 21 καὶ ἐξ.

Περὶ ἀναπνοῆς

Ἡ φυσιολογία τοῦ Πλάτωνος ὡς βάσιν κυρίως ἔχει τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν θρέψιν, αἱ ὁποῖαι διεκπεραιοῦνται διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, καὶ διέπονται ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ θερμοῦ. Τὴν εἰσπνοὴν καλεῖ ἀναπνοὴν (1) «ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν λέγομεν» (Τίμ. 78 E), ἐνῶ οἱ λοιποὶ φυσικοὶ φιλόσοφοι διακρίνουν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν.

Τὸ ἐσωτερικόν, λέγει, πῦρ δηλ. τὸ ἔμφυτον θερμόν τοῦ Ἰπποκράτους (2), ἦτοι τὸ θερμαντικόν, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται ἐκ τῶν ἔσω καύσεων κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων λειτουργιῶν, τείνει νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὸ ἐξωτερικόν πῦρ ἀποβαλλόμενον διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Ἀλλὰ πρὶν ἀποβληθῆ τοῦ σώματος, τὸ ἐν λόγῳ πῦρ μετὰ τοῦ ἀέρος τῆς ἐκπνοῆς, διέρχεται δι' ὄλων τῶν μορίων τοῦ σώματος καὶ διανέμει εἰς ταῦτα τὴν τροφήν ἐκ τοῦ αἵματος, ἣτις ἔχει κατατμηθῆ ὑπὸ τοῦ πυρός εἰς ἐλάχιστα μόρια, ἐναποτιθεμένη εἰς τὰ διάφορα μέρη καὶ ὄργανα τοῦ σώματος. «Καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς ἀναπνοῆς . . . τέμνοντος μὲν τὰ σιτία τοῦ πυρός, αἰωρούμενῳ δὲ ἐντὸς τῷ πνεύματι ξυνεπομένου, τὰς φλέβας τε ἐκ τῆς κοιτίας τῇ ξυναιωρήσει πληροῦντος τῷ τὰ τετμημένα αὐτόθεν ἐπαντλεῖν» καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα πᾶσι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νόματα οὕτως ἐπίρρυτα γέγονε». (Τίμ. 80 D).

Ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἀήρ, τονίζει, τείνει νὰ ἐξέλθῃ ἀπωθούμενος ἐκ τῆς ἔδρας του κατὰ μέρος. Τὸ ἐξερχόμενον τοῦτο μέρος ἀναπληροῖ ἕτερον μέρος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος (εἰσπνοή) καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται δίκην τροχοῦ περιστρεφομένου, διὰ τοῦτο οἱ πνεύμομες, ἀφοῦ πρῶτον ἐκβάλουν (ἐκπνοήν) τὸν ἐντὸς αὐτῶν ἀέρα, πληροῦνται

1) «Ἐλκει μὲν οὖν ἐς ἑαυτὸν ὁ ἀνθρώπος τὸν ἐξωθεν ἀέρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὸν πνεύμονα διὰ δὲ τοῦ δέρματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, ἀντεκπέμπει δὲ δι' ὧν ἔλαβεν ἀθίς. Ἡ μὲν οὖν ἐτέρα τῶν ἐνεργειῶν ἀναπνοή καλεῖται, διαπνοή δὲ ἡ διὰ τοῦ δέρματος, ἃς ἀμφοτέρως εἰς ἓν συναγαγὼν ὁ Πλάτων, οὔτε συνημμένας ἀλλήλαις, οὔθ' ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως γιγνομένας, ὡς ἐπιδέδεικται δι' ὧν εἶπον ἀρτίως ὑπομνημάτων, τὸν περὶ ἀναπνοῆς λόγον ἐν Τιμαίῳ συνέθηκεν ἔχοντα κατὰ λέξιν ὦδε. Πάλιν δὲ τὰ τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος αἰς χρώμενον αἰτίαις τοιοῦτον γέγονεν, ὅλον τανῦν ἐστίν. Ὡδ' οὖν, ἐπειδὴ κενὸν οὐδὲν ἐστίν, εἰς δὲ τῶν φερομένων δύναται ἂν εἰσελθεῖν τι, τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παντὶ δήλον, ὡς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἔδρας ὠθεῖ· τὸ δ' ὠθούμενον ἐξελαύνει τὸ πλησίον αἶε, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἔδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα εἰσὶν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτὴν ξυνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἅμα πᾶν ὅλον τροχοῦ περιελαυνόμενον (3) γίνεται διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. Διὸ δὴ τὸ τῶν στηθῶν καὶ τοῦ πλευρόμου, ἔξω μεθίεν τὸ πνεῦμα πάλιν ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἀέρος εἰσὼ διὰ μανθῶν τῶν σαρκῶν δυομένου καὶ περιελαυνόμενου, γίνεται πλήρες· ἀθίς δὲ ἀποτρεπόμενος ὁ ἀήρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν εἰσὼ τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν μυκτῆρων διόδον». (Γαλ. V 710 πρὸς Πλάτ. Τίμ. 79 B—D).

2) Σημ. Γαληνοῦ αὐτόθι: «Τὴν τοῦ τροχοῦ περιελαυνόμεν ὀχ ἀπλήν θει νοστὶν ἀλλ' ἐξ ἐναντίων κινήσεων συγκειμένην, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ δέρμα τὸ ἔμφυτον δρμήση θερμόν, ὠθούμενου τε καὶ περιελαυνόμενου τοῦ ἐκτὸς ἀέρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος, ὅταν δ' αὖ πάλιν δρμήση διὰ τοῦ στόματος ἔξω φέρεσθαι, περιωθούμενου τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ δέρματος, ὡς ἐνεργεῖαν μὲν εἶναι διὰ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἐκπνοὴν καὶ διαπνοὴν, πάθος δὲ τὴν εἰσπνοὴν, οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ δέρματος. Ἐν οὐδατέρῳ δ' αὐτῶν ὁ Πλάτων προσχρήται τῇ προαιρέσει, καίτοι φανερώς ἐν ἡμῶν δύτος καὶ τοῦ θάττον καὶ βραδύτερον ἑλαττόν τε καὶ πλέον καὶ πυκνότερον εἰσπνεῦσαι τε καὶ ἐκπνεῦσαι. Ἔτι γοῦν ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος ἐλέγχεται, καὶ ὅτι μετὰ τὴν συστολὴν τῶν ἀρτηριῶν ἐχρῆν εὐθέως εἰσπνοὴν γίνεσθαι μετὰ δὲ τὴν ἐκπνοὴν εὐθέως διαστολὴν τῶν ἀρτηριῶν . . . Ὅτι δὲ καὶ τᾶλλα ὅσα τὴν ὀλικὴν ἀναίρων ὁ Πλάτων, ἀτόπως ἐπιχειρήται».

ἐκ νέου ὑπὸ ἀέρος, ὁ ὁποῖος περιβάλλει τὸ σῶμα καὶ διεισδύει διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος (ἄδηλος διαπνοή). Διὰ τοῦ λόγου τούτου γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Πλάτων ἐγνώριζε καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διὰ τοῦ δέρματος ἀναπνοῆς τῶν ἰστών, ὡς καὶ τὴν διὰ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν ἀναπνοήν. «Αὐθις δὲ ἀποτρεπόμενος ὁ ἀὴρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν εἰσω τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν μυκτῆρων διόδον». (Τίμ. 79 C).

Τὴν αἰτίαν τῆς ἀναπνοῆς ἀποδίδει, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐσωτερικῶς πᾶν ζῷον καὶ δὴ καὶ ἐγγύς τῶν αἰμοφόρων ἀγγείων, ἐνθα εὐρίσκεται μία διαρκῆς πηγὴ τοῦ θερμαντικοῦ. Τὸ θερμαντικὸν δὲ τοῦτο τείνει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σώματος καὶ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ δύο διεξόδων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ στόματος καὶ ῥωθῶνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος. Καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέρχεται τὸ θερμαντικὸν τοῦτο (πῦρ), σχηματίζει δίνην, ἥτοι ἀπωθεῖ τὰ στρώματα τοῦ ἀέρος κυκλικῶς ἀπὸ τὴν μίαν διεξοδὸν πρὸς τὴν ἄλλην, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου σχηματίζονται ρεύματα ἐναλλασσομένων θερμοῦ καὶ ψυχροῦ ἀέρος, ἥτοι ὁ μὲν εἰσπνεόμενος ἀὴρ θερμαίνεται, ὁ δὲ ἐκπνεόμενος ψύχεται. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζονται ταλαντευόμενα κυκλικὰ ρεύματα ἀέρος καὶ ἐκ τούτων συντελεῖται ἡ ἐκπνοὴ καὶ εἰσπνοὴ (1).

Ὁ Πλάτων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὰς περὶ ἀναπνοῆς γνώσεις τοῦ ἀντλεῖ ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους (2), ἥτοι παραδέχεται ὅτι ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἵνα προσφέρῃ εἰς τὸ σῶμα τροφήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διάψυξιν, ὅ,τι ἀκριβῶς δέχεται καὶ ἡ σύγχρονος φυσιολογία.

«Πᾶν δὲ δὴ τὸ τ' ἔργον καὶ τὸ πάθος τοῦθ' ἡμῶν τῷ σώματι γέγονεν ἀρδομένῳ καὶ ἀναψυχομένῳ τρέφεσθαι καὶ ζῆν' ὁπόταν γὰρ εἰσω καὶ ἔξω τῆς ἀναπνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς συνημμένον ἔπηται, διαιωρούμενον δὲ αἶε διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὼν τὰ αἶτια καὶ ποτὰ λάβῃ τήκει δὴ καὶ κατὰ σμικρὰ διαιροῦν, διὰ τῶν ἐξόδων ἥπερ πορεύεται διάγον, οἷον ἐκ κρήνης ἐπ' ὄχετους ἐπὶ τὰς φλέβας ἀντλοῦν αὐτὰ, ρεῖν ὡσπερ αὐλῶνος διὰ τοῦ σώματος τῶν φλεβῶν ποιεῖ ρεύματα». (Τίμ. 78 E, 79 A).

Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα παραδέχεται ὅτι ἡ ἀναπνοὴ ἔχει ἀμεσον σχέσιν μὲ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν τροφῶν, τὰς ὁποίας πρῶτον διαλύει εἰς τὸν στόμαχον. Προφανῶς ἐν τῷ προκειμένῳ σφάλλεται, καὶ φαίνεται ὅτι τὴν ἀντίληψίν του ταύτην ἔχει σχηματίσει ἐκ τῶν σχετικῶν θεωριῶν τῆς σχολῆς Κνίδου, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ περὶ διαβιβάσεως μέρους τῶν πινομένων εἰς τὸν πνεύμονα. Τὴν κατασκευὴν, τονίζει, τῶν πνευμόνων οἱ θεοὶ ὥρισαν· «πρῶτον μὲν μαλακὴν καὶ ἀναιμον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσας οἷον σπόγγου κατατετρημένας, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ πῶμα δεχομένη ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι». (Τίμ. 70 C) (3).

1) «Τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν θετέον τήνδε· πᾶν ζῷον ἑαυτοῦ τάντος περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας θερμότατα ἔχει, οἷον ἐν ἑαυτῷ πηγὴν τινα ἐνοῦσαν πυρός· ὁ δὲ καὶ προσηκάζομεν τῷ τοῦ κύρτου πλέγματι, κατὰ μέσον διατεταμένον ἐκ πυρός πεπλέχθαι πᾶν, τὰ δὲ ἄλλα, ὅσα ἔξωθεν, ἀέρος. Τὸ θερμὸν δὲ κατὰ φύσιν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ συγγενές ὁμολογητέον ἵνα· οὐστὶν δὲ ταῖν διεξόδοις οὔσαι, τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἔξω, τῆς δὲ αὐτὰ κατὰ τὸ στόμα καὶ τὰς ῥίνας, δταν μὲν ἐπὶ θάτερα δρμήσῃ, θάτερα περιωθεῖ· τὸ δὲ περιωθέν εἰς τὸ πῦρ ἐμπέπτον θερμαίνεται, τὸ δ' ἐξίον ψύχεται. Μεταβαλλούσης δὲ τῆς θερμότητος καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑτέραν ἐξοδὸν θερμότερων γιγνομένων πάλιν ἐκείνη ῥέπον αὐτὸ θερμότερον μᾶλλον, πρὸς τὴν αὐτοῦ φύσιν φερόμενον, περιωθεῖ τὸ κατὰ θάτερα, τὸ δὲ αὐτὰ πάσχον καὶ τὰ αὐτὰ ἀνταποδιδὼν αἶε, κύκλον οὕτω σαλευόμενον ἐνθα καὶ ἐνθα ἀπειργασμένον ἕπ' ἀμφοτέρων τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν γίγνεσθαι παρέχεται». (Τίμ. 79 C—E).

2) «Φαίνεται γὰρ ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς λόγῳ συνακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἱπποκράτει, βουλομένῳ τὴν μὲν εἰσπνοὴν ἐμψύξεως ἕνεκα γίγνεσθαι τῆς ἐμψύτου θερμασίας, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἀποχύσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνῶδων περιττωμάτων». (Γαλ. V 713)

3) Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Γαληνὸς γράφει: «Εἰ μὲν οὖν ἡγεῖται Πλάτων ἅπαν τὸ πῶμα καταπι-

Περὶ κινήσεως.

Κέντρον τῆς προαιρετικῆς κινήσεως θεωρεῖ τὸν ἐγκέφαλον, τῆς δὲ αὐτομάτου (ἀπροαιρέτου) τὴν καρδίαν (1).

Περὶ πέψεως, περὶ τροφῆς, θρέψεως καὶ ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης ἐν γένει.

Περὶ τῶν τροφῶν ἐν τῷ στομάχῳ, ὁ Πλάτων παραδέχεται ὅτι αὗται κατατέμνον-
ται πρῶτον ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἔπειτα εἰς τὰ ἔντερα, τῇ ἐπιδράσει τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ
σώματος. Καὶ ἐνταῦθα ὁ Πλάτων, ὡς κύριον παράγοντα τῆς πέψεως θεωρεῖ τὸ πῦρ, ὡς
ἀκριβῶς καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ὀργανικὰς λειτουργίας, καὶ κατὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ τὰς
ἀντιλήψεις τοῦ Ἰπποκράτους, ὅστις ταύτας ἀπέδιδεν εἰς τὸ ἔμφυτον θερμόν, ἦτοι καθ'
ἡμᾶς εἰς τὸ θερμαντικόν τοῦ σώματος (2), « . . . τέμνοντος μὲν τὰ σιτία τοῦ πυρός, αἰω-
ρουμένῳ δὲ ἐντὸς τῷ πνεύματι συνεπομένου, τὰς φλέβας τε ἐκ τῆς κοιλίας τῇ συναιω-
ρήσει πληροῦντος τῷ τὰ τετμημένα αὐτόθεν ἐπαντλεῖν· καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ
σῶμα πᾶσι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νόματα οὕτως ἐπίρρυτα γέγονε . . . » (Τίμ. 80 D. E).

Μετὰ τὴν κατάτμησίν των ὑπὸ τοῦ θερμαντικοῦ, αἱ τροφαὶ διὰ τῶν φλεβῶν
διέρχονται ἐκ τοῦ ἥπατος, ἐνθα μεταβάλλονται εἰς αἷμα καὶ ἐκ τοῦ ἥπατος μὲ τὸ αἷμα
μεταβαίνουν εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὀλόκληρον τὸν ὀργανισμόν. Τοῦτο κατὰ
τούς ἀρχαίους, λέγει ὁ Γαληνός, καλεῖται ἀνάδοσις τροφῶν (3), ἥτις ἀντιστοιχεῖ
πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν συγχρόνων. Ὅτι ὁ Πλάτων γνωρίζει τὴν ἀφομοίωσιν ἐμφαί-
νεται σαφῶς ἐκ τῆς ῥήσεως· τὸ συγγενές ἔλκει τὸ ὅμοιον « . . . ἦν τὸ συγγενές πᾶν φέ-
ρεται πρὸς ἑαυτό . . . » (Τίμ. 81 A). Καὶ ὅπως εἰς τὸ περιβάλλον τὸ πᾶν ἀποσυντίθεται καὶ
ἀναγεννᾶται, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ζῴων ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη
τῆς τροφῆς, τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦνται διὰ τοῦ αἵματος εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμόν καὶ
εἰς ὄλους τοὺς ἰστούς, τὰ διάφορα ὄργανα παραλαμβάνουν τὸν συγγενές, ἦτοι τὸ ἀφο-
μοιώσιμον πρὸς τὴν ἑαυτῶν οὐσίαν, καὶ οὕτως ἀναπληροῦν τὰ ἀπολεσθέντα, λόγῳ τῶν
καύσεων κατὰ τὰς διαφόρους λειτουργίας.

Τὸ ἥπαρ, τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεται ὡς ὄργανον μαντικῆς, προώριστα νὰ εἶναι
ὄργανον τῆς θρέψεως καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς (4), καὶ ὅταν ἀποφραχθοῦν οἱ πόροι
αὐτοῦ προκύπτει λύπη καὶ διάφοροι νόσοι δυσκρασίας. Κυρίως τὸ ἐπιθυμητικὸν μέρος
τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ θρεπτικόν, κεῖται μεταξὺ διαφράγματος καὶ ὀμφαλοῦ, ὅπερ δηλοῖ,
ὅτι εἶναι πιθανὸν πλὴν τοῦ ἥπατος νὰ συμπεριλαμβάνη καὶ ἕτερα σπλάγχνα. «Τὸ δὲ δὴ

νεῖν ἡμᾶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιόν ἐστι καταγιγνώσκεισθαι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γί-
νῳσκειν· εἰ δὲ μέρος τι τοῦ σώματος ἤγετο διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας παρωθόμενον
εἰς τὸν πνεύμονα καταφέρεσθαι, τῶν ἐνδεχομένων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματι-
κῶν, περὶ ὧν διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους ἰατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι», (V, 714).

1) Πρὸς Γαλ. V. 278.

2) «Φαίνεται τοιγαροῦν καὶ τούτοις ὁ Πλάτων ἐπόμενος τῷ Ἰπποκράτει. Τὸ γὰρ ἔμφυ-
τον θερμόν αἷτιον εἶναι φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῖθεν
εἰς τὸ ἥπαρ τε καὶ φλέβας ἀναδόσεως, καὶ προσέτι τῆς αἱματώσεως, καὶ τῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα
φορᾶς τε καὶ πέψεως». (Γαλ. V, 707).

3) «Τοῦτο μὲν ἢ καλουμένη πρὸς τῶν ἰατρῶν ἀνάδοσις ἐστὶ φερομένη τῆς τροφῆς διὰ
τῶν φλεβῶν τε καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐπὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος». (Γαλ. σχολ. εἰς Τίμ.
Πλάτ. ἐκδ. Corp. Med. Gr. Suppl. I, 22).

4) «Ἡ δὲ τοῦ ἥπατος τὸ καλούμενον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μὲν ἐπιθυμητικόν, θρεπτικόν
δὲ καὶ φυτικόν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους» (Γαλ. IV 782).

σίτων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ ὄσον ἐνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὰ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ὄρου κατῳκίσαν, οἷον φάτην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ σώματος τροφῇ τεκτηνάμενοι» (Τίμ. 70 D, E).

Ὁ Πλάτων, ὡς προηγουμένως ἐλέχθη, ἀκολουθεῖ δι' ἰατρικὰ ζητήματα τὰς γνώμας τοῦ Ἱπποκράτους, τῶν Κνιδίων καὶ ἄλλων, καὶ διὰ πολλὰ φυσιολογικὰ προβλήματα ἔχει σχηματίσει ἐσφαλμένην ἀντίληψιν. Οὕτω λ.χ. ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ λειτουργία τῆς ἀναπνοῆς συνδυάζεται στενῶς μετὰ τῆς θρέψεως.

Περὶ οἴνου ὁ Πλάτων ἀσχολεῖται εἰδικώτερον εἰς τὸ περὶ Νόμων β' (1).

Ἐν πρώτοις, τονίζει, πρέπει νὰ νομοθετήσωμεν τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς οἰνοποσίας εἰς νέους κάτω τῶν 18 ἐτῶν· «νομοθετήσομεν πρῶτον μὲ τοὺς παῖδας μέχρι ἐτῶν ὀκτωκαίδεκα τὸ παράπαν οἴνου μὴ γεύεσθαι, διδάσκοντες ὡς οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν εἰς τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, πρὶν ἐπὶ τοὺς πόνους ἐγχειρεῖν πορεύεσθαι, τὴν ἐμμανῆ εὐλαβούμενοι ἕξιν τῶν νέων· μετὰ δὲ τοῦτο οἴνου μὲν ἤδη γεύεσθαι τοῦ μετρίου μέχρι τριάκοντα ἐτῶν, μέθης δὲ καὶ πολυοινίας τὸ παράπαν τὸν νέον ἀπέχεσθαι· τεττάρηκοντα δὲ ἐπιβαίνοντά ἐτῶν ἐν τοῖς συσιτίοις εὐωχηθέντα καλεῖν τοὺς τε ἄλλους θεοὺς καὶ δὴ καὶ Διόνυσον παρακαλεῖν εἰς τὴν τῶν πρεσβυτῶν τελετὴν ἅμα καὶ παιδιάν, ἣν τοῖς ἀνθρώποις ἐπίκουρον τῆς τοῦ γήρωσ ἀσπηρότητος ἐδώρησατο τὸν οἶνον φάρμακον, ὥστ' ἀνηβᾶν ἡμᾶς καὶ δυσθυμίας λήθην γίνεσθαι. . . » (Νόμος β' 666, A—C).

Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ πόσεως τοῦ οἴνου κατὰ ἡλικίας. Συνιστᾷ δὲ τὴν ἀπαγόρευσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς νεανίας, οἱ ὅποιοι ἔχουν κρᾶσιν θερμὴν καὶ πολύαιμον, καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπὸ τῶν γερόντων, οἱ ὅποιοι ἔχουν κρᾶσιν σώματος ὀλιγαίμον καὶ ψυχράν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ οἶνος εἶναι εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμος (2).

Ἡ τροφή, διδάσκει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἅς δώσωμεν καὶ πάλιν τὸν λόγον εἰς τὸν Γαληνόν. «Ἐν τῷ παρόντι τὴν ἐν τῷ Τιμαίῳ ῥῆσιν παραγράψω, καθ' ἣν προσεῖπεν ὁ Πλάτων οὕτως. «Ταύτη κακοὶ πάντες ἢ καλοὶ διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα, ὧν αἰτιᾶται μὲν αἰεὶ τοὺς φυτεύοντας τῶν φυτευομένων. . . ἐφεξῆς δὲ φησί. Πειρατέον μὴ ὀπη τις δύναται καὶ διὰ τροφῆς, καὶ δι' ἐπιτηδευμάτων, μαθημάτων τε φυγεῖν κακίαν, τὸναντίον δ' ἐλεῖν ἀρετὴν· ὥσπερ γὰρ ἐπιτηδεύματα καὶ μαθήματα κακίας μὲν αἰρετικά, γεννητικά δὲ ἀρετῆς ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ τροφή. Λεγομένης ἐνίοτε τροφῆς ὑπ' αὐτοῦ οὐ μόνον τῆς ἐπὶ σιτίοις, ἀλλὰ καὶ συμπάσης τῆς διαίτης. . . τροφήν οὐκ ἄλλην δὲ τινὰ νοεῖν οἶόν τε παρὰ τὴν ἐκ τῶν σιτίων καὶ βροφημάτων, καὶ πωμάτων, ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ οἶνος». (Γαλ. IV 812).

Ἡ τροφή καὶ ἀνατροφή ἐπηρεάζουν καὶ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν χαρακτήρα, ἐπαναλαμβάνει καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν του (424 A). «Τροφή γὰρ καὶ παιδευσις χρηστὴ σφζομένη φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβάνόμεναι ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται, εἰς τε τᾶλλα καὶ εἰς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις». Ἐπειδὴ οὖν, τονίζει ὁ Γαληνός, (XVI 48) ἡ

1) «Ἐπεὶ οὐ πολλὰ διήλθεν ὁ Πλάτων ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Νόμων» (Γαλ. IV 808).

2) «Ἀλλὰ Πλάτωνι μὲν καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ κατὰ τὸ δεύτερον τῶν Νόμων εἰρηται περὶ πόσεως οἴνου τοῖς βουλομένοις ἀναγινώσκειν ὠφέλιμα. Μόνης δὲ ἐγὼ εἶμι μᾶς αὐτοῦ ῥήσεως μνημονεύσω. . . Ἐνθαπερ εἶρηκε τὸν τῶν Καρχηδονίων λόγον. Ἐχει δὲ ἡ ῥῆσις οὕτω. Ἄλλ' εἶμι μᾶλλον τῆς Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων χρείας προσθείμην ἂν τῷ Καρχηδονίων νόμῳ, μηδέποτε μηδένα ἐπὶ στρατοπέδου γεύεσθαι τοῦ πώματος, ἀλλ' ὕδροποσίας συγγίγνεσθαι τοῦτον τὸν χρόνον ἅπαντα· καὶ κατὰ πόλιν μήτε δούλους γεύεσθαι μηδέποτε, μηδὲ ἄρχοντας τοῦτον τὸν ἐνιαυτόν, ὃν ἂν ἄρχωσι, μήτε αὖ κυβερνήτας, μήτε δικαστὰς ἐνεργοὺς ὄντας, οἴνου γεύεσθαι τὸ παράπαν, μηδ' ὅστις βουλευσόμενος εἰς βουλήν ἀξιαν τινὰ λόγου συνέρχεται, μηδὲ γε μεθ' ἡμέραν μηδένα τὸ παράπαν εἰ μὴ σωμασκίας ἢ νόσων ἐνεκα, μηδ' αὖ νόκτωρ, ὅταν ἐπινοῇ τις παιδας ποιεῖσθαι ἀνήρ ἢ γυνή». (Γαλ. IV 810 βλ. Πλ. Νόμ. 6' 674 A, B).

τροφή καλή ἢ κακή πολλά ταῖς τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις λυμαίνεται καὶ ὀνινᾶται καὶ ἀβλαβεῖς σώζει καὶ καλοὺς κάγαθοὺς χυμοὺς ποιεῖ, δίκαιον οὖν αὐτοῖς ἔστιν αὐτῆς οὐκ ἀμελεῖσαι . . . Μηδὲ ἀμελητέον ἔστι τῶν τροφῶν ὅτι ἐκ τούτων γίνονται οἱ χυμοὶ καὶ ὅτι τὴν ἀρετὴν τε καὶ κακίαν δοκοῦσιν φέρειν». (1)

Πλὴν τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείσεως ἐν γενεῖ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἥθους τοῦ ἀνθρώπου μεγάλην ἐπίδρασιν, ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων, ἀσκεῖ καὶ τὸ περιβάλλον, ὡς πρῶτος περὶ αὐτοῦ διδάσκει ὁ Ἴπποκράτης εἰς τὸ θαυμασίον αὐτοῦ ἔργον ΠΕΡΙ ΩΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ (2).

«Ὁ δὲ θεῖος Πλάτων συμφωνεῖ καὶ αὐτὸς τῷ παλαιῷ· πολὺ γὰρ καὶ αὐτὸς δίδωσι τοῖς τόποις καὶ ταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἰκήσεσιν, εἰς τε τὰ τῆς ψυχῆς ἥθη καὶ σύνεσιν καὶ φρόνησιν, ὡς ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς νομοθεσίας ὡδὶ πῶς ἔγραψε· μηδὲ τοῦτο ἡμᾶς λανθανέτω περὶ τόπων . . . πρὸς τὸ γεννᾶν ἀνθρώπους ἀμείνους καὶ χεῖρους . . . οἱ μὲν πού γε διὰ πνεύματα παντοῖα καὶ δι' εἰλήσεις ἀλλόκοτοι τέ εἰσι καὶ ἐναῖσιοι αὐτῶν, οἱ δὲ δι' ὕδατα, οἱ δὲ διὰ τὴν ἐκ τῆς γῆς τροφήν ἀναδιδούσαν, οὐ μόνον τοῖς σώμασιν ἀμεινον καὶ χεῖρον, ταῖς ψυχαῖς οὐχ ἦττον δυναμένην πάντα τὰ τοιαῦτα ἐμποιεῖν» (Γαλ. ΧVI, 318 βλ. Πλ. Νόμ. E 747 D).

Περὶ αἵματος καὶ κυκλοφορίας αὐτοῦ.

Ὁ Πλάτων ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν ἔχει τὴν πλεον συγχρονισμένην ἀντίληψιν περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, παραδεχόμενος ὅτι τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον παράγεται ἀπὸ τῶν τροφῶν καὶ ἀποκτᾷ ἐρυθρὰν χροιάν, ῥέει (κυκλοφορεῖ) εἰς ὅλοκληρον τὸ σῶμα, ἀποτελεῖ τροφήν τῶν σαρκῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰστωῶν καὶ διαποτίζεται ὑπ' αὐτοῦ κάθε μέρος τοῦ σώματος. «Ὁ καλούμεν αἷμα, νομὴν σαρκῶν καὶ σύμπαντος τοῦ σώματος, ὅθεν ὑδρευόμενα ἕκαστα πληροῖ τὴν τοῦ κενουμένου βάσιν· ὁ δὲ τρόπος τῆς πληρώσεως ἀποχωρήσεώς τε γίνεταί, καθάπερ ἐν τῷ παντὶ παντὸς ἢ φορὰ γέγονεν, ἦν τὸ συγγενὲς φέρεται πρὸς ἑαυτὸ» (Τίμ. 81 A). Ἡ μεγαλύτερα ἀποβολὴ ποσότητος αἵματος ἐκ τοῦ σώματος, προκαλεῖ φθορὰν αὐτοῦ. «Ὅταν μὲν δὴ πλεον τοῦ ἐπιρρέοντος ἀπίη, φθίνει πᾶν, ὅταν δὲ ἔλαττον, αὐξάνεταί» (αὐτ.).

Πᾶν τὸ σῶμα, λέγει, ἀδλακούται ὑπὸ πληθύος αἰμοφόρων ἀγωγῶν, διὰ τῶν ὁποῶν ἀρδεύεται τοῦτο, ὡς ἀκριβῶς διασχίζεται εἰς κήπος ὑπὸ ὑδροφόρων αὐλάκων, ὀχετῶν ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ, διὰ τῶν ὁποῶν ποτίζεται ὅλον τὸ ἔδαφος. «Τὸ σῶμα ἡμῶν διοχέτευσαν τέμνοντες οἶον ἐν κήποις ὀχετούς, ἵνα ὡσπερ νάματος ἐπιόντος ἀρδοῖτο». (Τίμ. 77 C—E). Διὰ τούτων τὸ αἷμα φέρεται κυκλοφορούμενον πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος, τὴν φορὰν δὲ ταύτην τοῦ αἵματος καλεῖ ὁ δ ρ α γ ω γ (α ν » (3), ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῆς ὑδραγωγίας τοῦ κήπου. «Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ὑδραγωγίαν παρεσκεύασαν» (Τίμ. 78).

Καὶ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος τονίζει μετὰ βεβαιότητος. «Τὴν δὲ καρδίαν ἄμμα (δηλ. κόμβον) τῶν φλεβῶν (τουτέστι τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος) καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος» (Τίμ. 70 B) (4).

1) Ἡ ἐπίδρασις τῶν τροφῶν ἐπὶ τῶν χυμῶν τοῦ σώματος καθιστᾷ νοητὸν διατὶ εἰς τὴν λέξιν τροφή ἀπειρίθετο καὶ μεταφορικῆ σημασία, δι' ἧς δηλοῦται ἡ ἀνατροφή.

2) Πρὸβλ. Πλάτ. Πολιτικ. 299 B. Πολιτεία 488 D).

3) «Ἐδραγωγίαν ὠνόμασε τὴν διὰ τῶν φλεβῶν φορὰν τοῦ αἵματος, ἀπὸ τῆς προειρημένης εἰκόνης ἐπὶ τῶν ὀχετῶν» τὴν μεταφορὰν τῆς προσηγορίας ποιησάμενος, γίνεσθαι δὲ φησι, τοῦ πνεύματος ἄμα τῇ θερμασίᾳ «διὰ κοιλίας» ἐξιόντος, εἰθ ἑαυτῷ συνεκφέροντος τὰ καταβραυσθέντα τῆς τροφῆς μόρια» (Γαλ. μνημ. Ἰσόμν. εἰς Τίμ. σελ. 16 καὶ V, 572 καὶ ἐξῆς).

4) «Ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ Πλάτων τὴν καρδίαν ἔλεγεν πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. Οὐ ταυτὸν γὰρ ἔστιν ἡ πηγὴν αἵματος ἀπλῶς εἰπεῖν, ἢ προσθεῖναι τοῦ περιφερομένου σφοδρῶς». (Γαλ. V, 578).

Περὶ σπέρματος.

Τὸ σπέρμα ἐπίστευεν, ὡς ὁ Ἱπποκράτης, κατέρχεται ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, διὸ καλεῖ τοῦτον «γόνιμον μυελόν» (1). (Τίμ. 77 D). Τὸ σπέρμα δηλονότι ἀπορρέει ἐκ τοῦ νωτιαίου. «Πλάτων μυελοῦ τοῦ νωτιαίου ἀπόρραιαν» (Πλούτ. Ἐπιτ. V 3, 4—Πρβλ. Dox. Gr. 417—Γαλ. ΣΙΧ, 321). Πυθαγόρας καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἀσώματον εἶναι τὴν δύναμιν τοῦ σπέρματος, ὡσπερ νοῦν τὸν κινουντα' σωματικὴν δὲ τὴν ὄλην τὴν προχουμένην». (Γαλ. ΣΙΧ, 322).

Περὶ ἐμβρύου.

«Πλάτων ζῶον εἶναι τὸ ἐμβρυον ὑπέληφε' καὶ γὰρ κινεῖσθαι ἐν τῇ γαστρὶ καὶ τρέφεσθαι καὶ αὔξεσθαι» (Πλούτ. Ἐπιτ. V 14, 15. Πρβλ. Dox. Gr. 425—Γαλ. ΣΙΧ, 329).

Περὶ συνουσίας, ἐγκυμοσύνης καὶ ἀγονίας.

Τὴν συνουσίαν θεωρεῖ ὡς ὀρμητικὸν πάθος καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅστις κατὰ τὸ γήρας ἀπαλλάσσεται ταύτης, ὡς εὐδαίμονα. «... καὶ δὴ καὶ Σοφοκλεῖ ποτε τῷ ποιητῇ παρεγενόμην ἐρωτωμένῳ ὑπὸ τινος.—Πῶς ᾧ Σοφόκλεις ἔχεις πρὸς τὰ φροδίσια; Ἔτι οἶός τε εἰ γυναικί συγγίγνεσθαι; Εὐφήμει ἔφη, ὦ ἄνθρωπε ἀσμεναίτατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὡσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄ γ ρ ι ο ν δ ε σ π ὁ τ η ν ἀποφυγῶν». (Πολιτεία 329 C).

Πάντως τὴν πρὸς συνουσίαν ἐπιθυμίαν ἔδωσαν οἱ θεοὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς κυήσεως. «Διὰ ταῦτα θεοὶ τὸν τῆς ξυνουσίας ἔρωτα ἐτεκτῆναντο, ζῶον τὸ ἐν ἡμῖν, τὸ δ'

Καὶ ἐν συνεχείᾳ : «Πρὸς δὲ τὴν τοῦ Πλάτωνος λέξιν ἐπάνειμι, καθ' ἣν τὰς ἀρτηρίας ὀνομάζων φλέβας ἔλεγε, τὴν δὲ καρδίαν ἄμμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὡσπερ νῦν, ἀρτηρία προσηγόρευται, μόνως δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεύμονα, τὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων τραχείας ὀνομασθείσας, οὕτως ἐκάλουν, εὐλόγως ὁ Πλάτων εἰς διορισμὸν, ὁποῖων ἂν τινῶν βούληται φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχὴν, προσέθηκε καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. Εἰς τί μὲν οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ αἷμα τοῦ ζῴου χρηστόν, αὐθις εἰρήσεται. Τὸ δὲ ἐξ ἥπατος ὀρμώμενον εἰς τροφὴν παρεσκευάσται τοῖς τοῦ σώματος ἀπασιν μέρεσιν. Ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὁ Πλάτων ὑπὲρ ἐκείνου διαλεγόμενος ἔφη' εἶλον φάτην ἐν ἀπαντι (Τίμ. 70 E) τούτῳ τῷ τόπῳ τῆς τοῦ σώματος τροφῆς τεκτενημένου». Καὶ μέντοι καὶ ἐκ τοῦ λέγειν, τουτί μὲν τὸ καθ' ἡπαρ εἶδος τῆς ψυχῆς αιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐπὶ γὰρ τῆς καρδίας οὐδὲν ἔτι προσθεῖναι τοιοῦτον, δηλὸς ἐστὶν ἐκ μὲν τῆς γαστρὸς εἰς ἡπαρ βουλόμενος ἀναφέρεσθαι τὴν τροφὴν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἵνα τι μέρος εἰς τὴν τοῦ κατ' ἐκείνην αἵματος γένεσιν...» (Γαλ. V, 576). Καὶ ἐν σελ. 581 αὐτόθι: «Πλάτων μὲν οὕτως ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἔμειξεν εἰς ταῦτό, τοὺς τε περὶ θυμοειδοῦς ψυχῆς καὶ τοὺς περὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς κεφυκότων ἀγγείων. Ἱπποκράτης δι' αὐτὸ πάλιν οὐδ' αὐτὸς ἀπέχεσθαι τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης εἰπεῖν τι, μάλιστα μὲν ἐν τῇ μικρῷ πρόσθεν ἔγραψε ῥῆσει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τῆς κατ' ἀγκῶνα φλεβὸς ἐτεκμαίρετο περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡθῶν, ἡδὴ καὶ τῷ θεραπεύειν ἀχροίας τε καὶ ἰσχνότητος ἐν κατεφυγμέναις ἔξει σώματος. Ἐπιτήδευσιν γὰρ φησὶν ὀξύθυμου ἐμποιεῖν καὶ χροῖας ἀναλήψιος ἕνεκα καὶ ἐκχυμώσιος. Ἐξηγησάσθαι γοῦν σοὶ δόξει ταῦτα Πλάτων ἐν οἷς φησὶν ἐπὶ τῆς καρδίας, ἵνα ὅτε ζήσεις τὸ τοῦ θυμοῦ μέρος. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ὀρισμὸν τοῦτον ἐποίησαντο τοῦ θυμοῦ, ζῆσιν φάσκοντες αὐτὸν τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν θερμοῦ». (V, 582).

1) Ἐγόνιμον μυελόν εἶπε τὸν νωτιαῖον, οὔσης καὶ ταύτης παλαιᾶς δόξης, ὡς καὶ τὸν Ἱπποκράτη δοκεῖν αὐτῆς μετεσχηκέναι καὶ νομίζεσθαι ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ σπέρμα κατέρχασθαι πρὸς τὸ τοῦ ἄρρενος αἰδοῖον» (Γαλ. ὑπόμ. εἰς Πλάτ. Τίμ.—Corp. Med. Gr. Suppl. I σελ. 14).

έν ταῖς γυναιξί συστήσαντες ἔμψυχον (Τίμ. 91) καί «κυοῦσι γάρ πάντες οἱ ἄνθρωποι καί κατὰ τὸ σῶμα καί κατὰ τὴν ψυχὴν, καί ἐπειδὴν ἔν τινι ἡλικίᾳ γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμίῃ ἡμῶν ἢ φύσις. . ἢ γὰρ ἀνδρὸς καί γυναικὸς συνουσία τὸ κ ο ς ἐστίν. Ἔστι δὲ τοῦτο θεῖον τὸ πρᾶγμα, καί τοῦτο ἐν θνητῷ ὄντι τῷ ζῶν ἀθάνατον ἔνεστιν, ἢ κύησις καί ἢ γέννησις». (Συμπ. 206 C).

Ὅταν, λέγει, ἡ μήτρα δέν συλλάβῃ καί δέν ἐπιτευχθῆ ὁ σκοπὸς τῆς, δηλ. ἡ ἐγκυμοσύνη, τότε αὕτη ὡς αὐτόνομον ὄργανον, ἀγανακτεῖ καί προσβάλλει τὰ διάφορα ὄργανα καί προκαλεῖ ὄ σ τ ε ρ ῖ α ν. «Διὸ δὴ τῶν μὲν ἀνδρῶν τὸ περὶ τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπειθές τε καί αὐτοκρατέες γεγονός, οἷον ζῶον ἀνυπήκοον τοῦ λόγου, πάντων δι' ἐπιθυμίας οἰστρώδεις ἐπιχειρεῖ κρατεῖν· αἱ δ' ἐν ταῖς γυναιξίν αὖ μῆτραί τε καί ὕστεραι λεγόμεναι διὰ τὰ αὐτὰ ταῦτα, ζῶ ο ν ἐ π ι θ υ μ η τ ι κ ὸ ν ἐνδὸν τῆς παιδοποιίας, ὅταν ἄ κ α ρ π ὸ ν παρὰ τὴν ὥραν χρόνον πολὺν γίνηται, χαλεπῶς ἀγανακτοῦν φέρει, καί πλανώμενον πάντη κατὰ τὸ σῶμα, τὰς τοὺς πνεύματος διεξόδους ἀποφράττον, ἀναπνεῖν οὐκ ἔδω, εἰς ἀπορίας τὰς ἐσχάτας ἐμβάλλει καί νόσους παντοδαπὰς ἄλλας παρέχει· μέχρι περ' ἂν ἑκατέρων ἢ ἐπιθυμία καί ὁ ἔρωσ συνδιαγαγόντες, οἷον ἀπὸ δένδρων κάρπὸν καταδρέψαντες, ὡς εἰς ἄρουραν τὴν μῆτραν ἄ ὄ ρ α τ α ὑπὸ σμικρότητος (1) καί ἀδιάπλαστα ζῶα κατασπείραντες, καί πάλιν διακρίναντες μεγάλα ἐντὸς ἐκθρέψονται καί μετὰ τοῦτο εἰς φῶς ἀγαγόντες ζῶων ἀποτελέσωσι γένεσιν». (Τίμ. 91 B—D).

Διὰ τὴν γόνιμον γένεσιν πρέπει ἀνδρας καί γυναῖκα νά κέκτηνται ὁμόλογον κρᾶσιν (2). Ἐδήλωσε δὲ Πλάτων οὐ σμικρὰν τέχνην εἰπὼν εἶναι, καθ' ἣν ἐπίσταται τις ζευγνύουσι τοὺς ὁμόλογον κρᾶσιν ἔχοντας εἰς γέννησιν ἀνδρας τε καί γυναῖκας. Ἄ γὰρ ἐπὶ τῶν κρᾶσεων τῆς μήτρας εἶπε, ταῦτα καί ἐπὶ τῆς τοῦ σπέρματος κρᾶσεως ἐννοῆσαι χρή». (Γαλ. βλ. Corp. Med. Gr. V, 9, 1 σελ. 27).

Π ε ρ ῖ ε ὑ γ ο ν ῖ α ς.

Εἰς μίαν ἰδανικὴν πολιτείαν, ὡς ὀραματίζεται ταύτην ὁ Πλάτων, ὁ καλὸς νομοθέτης πρέπει νά κάμνῃ διαλογὴν τῶν ἀνδρῶν καί τῶν γυναικῶν, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νά ἔλθουν εἰς ἐπιμειξίαν. « . . ὁ νομοθέτης αὐτοῖς, ὡσπερ τοὺς ἀνδρας ἐξέλεξας οὕτω καί τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσει καθ' ὅσον οἷόν τε δμοφυεῖς». (Πολιτεία E, 458 C).

Εἶναι ἀνάγκη, τονίζει, νά θεσπισθοῦν γάμοι ἱεροὶ καί ὠφέλιμοι, καί τοῦτο ἀσφαλῶς δι' εὐγονικοὺς λόγους, ὅπως τοῦτο γίνεται συστηματικῶς διὰ τὰ πτηνὰ καί τὰ ζῶα, διὰ τὴν σύζευξιν τῶν ὁποίων ἐκλέγονται τὰ καλύτερα εἶδη καί τὰ νεώτερα. «Ἐν τοῖς γάμοις τοίνυν καί παιδοποιίαις ἔοικε τὸ ὀρθὸν τοῦτο γίνεσθαι οὐκ ἐλάχιστον . . Δεῖ μὲν ἐκ τῶν ὁμολογημένων τοὺς ἀ ρ ῖ σ τ ο υ ς ταῖς ἀ ρ ῖ σ τ α ῖ ς συγγίγνεσθαι ὡς πλειστάκις, τοὺς γε φαυλοτάτους ταῖς φαυλοτάταις τούναντίον». (αὐτ. 459 D). «Ἐφάμεν γὰρ δὴ ἐξ ἀκμαζόντων δεῖν τὰ ἔκγονα γίγνεσθαι . . γυναικὶ μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ἀπὸ εἰκοσαέτιδος μέχρι τετραρακονταέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δέ, ἐπειδὴν τὴν ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῆ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεκαίπεντηκονταέτους. Ἀμφοτέρων γοῦν, ἔφη, αὕτη ἀκμὴ σώματός τε καί φρονήσεως» (460 D, E). Δι' εὐγονικοὺς ἐπίσης λόγους ἀποκρούει τὴν αἰμομειξίαν « . . ἀδελφάς τε καί ἀδελ-

1) Ἀσφαλῶς ὁ Πλάτων ὅταν ὁμιλῇ «περὶ ζῶων ἀοράτων» λόγῳ τῆς σμικρότητός των καί «ἀδιάπλάστων», ἀσφαλῶς διαβλέπει τὴν ὑπερξείν καί γονιμοποιητικὴν ἐνέργειαν τῶν σπέρματοζωαρίων.

2) Ὁ Ἰπποκράτης, λέγει, ὅτι ἐὰν ἀνδρας καί γυναῖκα δέν ἔχουν ὁμόφυλα στοιχεῖα, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ἑτερογενῆ ζῶα δέν συντελεῖται ἡ μετῆξις. «Ἐὰν μὴ ὁμόφυλα ἔοντα μίσηται καί τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν, γεννᾶ' οὐδ' ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐυντελοῖντο». (π. Φύσ. ἀνθρ. 3).

φούς . . ἀλλήλων μὴ ἄπτεσθαί» (αὐτ. 461 E). Τοιουτοτρόπως, «ἐξ ἀγαθῶν ἀμείνους καὶ ἐξ ὀφελίμων ὀφελιμωτέρους ἀεὶ τοὺς ἐκ γόνου γίνεσθαι» (αὐτ. 461 A).

Καὶ ὅπως διὰ μίαν καλὴν συγκομιδὴν, λέγει, τῶν καρπῶν τῆς γῆς, πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν τὸ κατάλληλον ἔδαφος καὶ τὸν κατάλληλον καρπὸν, καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ τὴν εὐγονίαν τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ κάμνωμεν ἐπιλογὴν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν. Τοῦτο ννωρίζουν ἄριστα μαῖαι τινές (προξενήτριαι), αἱ ὁποῖαι ἐκλέγουν τὰ καλύτερα ζεύγη· «ὅτι καὶ προμνήστριαί εἰσι δεινόταται, ὡς πάσσοφαι οὔσαι περὶ τοῦ γυνῶναί ποίαν χρὴ ποίω ἀνδρὶ συνοῦσαν ὡς ἀρίστους παῖδας τίκτειν». (Θεαίτ. 149 D, E 150).

Περὶ αἰσθήσεων

Τὸν μὲν ἀνθρώπον ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὡς σύμπλεγμα αἰσθήσεων, (Θεαίτ. 159 D—E, 160 A), τὸν δὲ ἐγκέφαλον κέντρον τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς κινήσεως, τὰς δὲ αἰσθήσεις, ὄργανα ἐπικοινωνίας τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμον καὶ ἀποκτήσεως γνώσεων. (Φαίδ. 79 B—C).

«Ὁ δ' ἐγκέφαλος ἐστὶν ὁ τὰς αἰσθήσεις παρέχων τοῦ ἀκούειν καὶ ὄραν καὶ ὀσφραίνεσθαι, ἐκ τούτων δὲ γίγνεται μνήμη καὶ δόξα, ἐκ δὲ μνήμης καὶ δόξης λαβούσης τὸ ἠρεμεῖν, κατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπιστήμην». (Φαίδων 96 B—75 A—E, 76 A).

Περὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς κέντρου τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀρχῆς τῶν νεύρων, ὁ Πλάτων δὲν ἀφίσταται τῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης καὶ πρέπει νὰ θαυμάζη τις τὴν σαφήνειαν καὶ βαθεῖαν τοῦ γνῶσιν, δι' ὧν ἐκθέτει τὰ ἐπιστημονικὰ ταῦτα γεγονότα.

Τὸ ἐπιστημονικὸν δὲ τοῦτο γεγονός πρῶτος ὑπεστήριξεν ὁ Ἀλκμέων ὁ Κροτωνιάτης (ἄκμῃ 500 π. X) ⁽¹⁾, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἴπποκράτης ⁽²⁾.

Περὶ τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως παραδέχεται ὁ Πλάτων ὅτι δι' αὐτῶν ἀποκτῶμεν γνώσεις, κατὰ ταῦτα ἢ αἰσθησις εἶναι προϋπόθεσις διὰ τὴν γνῶσιν. (Θεαίτ. 164 AB—182 E).

Καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις πλὴν τῆς ὄρασεως, τῆς ἀκοῆς κλπ. περιλαμβάνει καὶ τὴν λύπην κλπ. «Αἱ μὲν οὖν αἰσθήσεις τὰ τοιάδε ἡμῖν ἔχουσιν ὀνόματα, ὄψεις τε καὶ ἀκοαὶ καὶ ὀσφρήσεις καὶ ψύξεις τε καὶ καύσεις καὶ ἡδοναὶ γε δὴ καὶ λύπαι καὶ ἐπιθυμίαι καὶ φόβοι κεκλημέναι καὶ ἄλλαι». (Θεαίτ. 156 B).

Αἰσθανόμεθα, ὑποστηρίζει διὰ τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ αἰσθητήρια εἶναι ὄργανα αὐτῆς. «Δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλαὶ τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ἰδέαν, εἴτε ψυχὴν εἴτε διὰ δεῖ καλεῖν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἧ διὰ τούτων οἷον ὀργάνων αἰσθανόμεθα ὅσα αἰσθητά». (Θεαίτ. 184 D) ⁽³⁾.

1) «Ἀπάσας δὲ τὰς αἰσθήσεις (ὁ Ἀλκμέων) συνηρτῆσθαι πρὸς τὸν ἐγκέφαλον». (Θεόφρ. π. Αἰσθ. 25—Dox. 505). «Ἀλκμέων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικόν· τοῦτο οὖν ὀσφραίνεσθαι ἔλκοντι διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσφάς». (Ἀέτιος IV, 17, 1—Dox. 417).

2) «Κατὰ ταῦτα νομίζω τὸν ἐγκέφαλον δύναμιν πλείστην ἔχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. (Ἴππ. π. Ἴπρ. Νούσου 16) . . τῆς μέντοι φρονήσεως ὁ ἐγκέφαλος αἰτιός ἐστιν καὶ διὰ τοῦ ἐγκεφάλου χαίρομεν, λυπούμεθα, ἐννοοῦμεν, διαχωρίζομεν τὰ καλὰ τῶν πονηρῶν καὶ εἰς θλάθην αὐτοῦ μαινόμεθα καὶ παραφρονοῦμεν (αὐτ. 7) . . οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὄσθα καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, ὅσα ὁ ἐγκέφαλος γινώσκῃ ταῦτα πρήσσοι (αὐτ. 16) . . καὶ ὁ ἐγκέφαλος πρῶτος αἰσθάνεται (17) . . ὁρῆ δὲ ἀπὸ ἐγκεφάλου, ὀσφραίνεται ὁ ἐγκέφαλος κλπ.» (αὐτόθι). (βλ. τὸ ἡμέτ. Ἀρχαίαι Ιατρ. γνώσεις ὡς σύγχρονοι ἐπινοήσεις σελ. 30).

3) «Πλάτων τὴν αἰσθησὶν ἀποφαίνεται ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτός· ἡ μὲν γὰρ δύναμις ψυχῆς, τὸ δ' ὄργανον σώματος· ἄμφω δὲ διὰ φαντασίας ἀντιληπτικὰ τῶν ἔξωθεν γίνεται (Dox. Gr. 394, Γαλ. XIX 302). «Πυθαγόρας, Πλάτων καθαρὸν ἕκαστον εἶναι τῶν αἰσθητῶν ἐξ ἐκάστου στοιχείου προερχόμενον. (Dox. Gr. 397).

Πολλὰ λοιπὸν αἰ αἰσθήσεις καὶ πολλὰ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἀλλὰ ἔν τὸ κέντρον, δηλ. ὁ ἐγκέφαλος, ἢ ψυχὴ, ἦτοι ὑποστηρίζεται τὸ κοινὸν τῶν αἰσθήσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς λαμβάνουν γνῶσιν τῶν ὄντων καὶ πάντων τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ γεγονότων. Ἡ ψυχὴ ἀκούει διὰ τῶν ὠτῶν, ὁρᾷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ γενικῶς ἀντιλαμβάνεται τὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἡ ψυχὴ ἐπομένως ἔχει συνθετικὴν ἰκανότητα «ἀναλογιζομένη ἐν ἑαυτῇ» (Θεαίτ. 186 Α).

Περὶ ὀράσεως.

Ὁ Πλάτων παραδέχεται ὅτι αὕτη συντελεῖται διὰ μέσου τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπεται ἀπὸ πᾶν ὄρατὸν σῶμα ὑπὸ τὴν μορφήν χρώματος, τὸ ὁποῖον γίνεται ὄρατὸν ὑπὸ τοῦ προσπίπτοντος φωτός. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην τὸ φῶς τοῦ εἰδώλου συναντᾶται μὲ τὸ φῶς, τὸ ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὡς συνεχὲς ρεῦμα πυρός, καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης συναντήσεως προκύπτει τὸ αἶσθημα τῆς ὀράσεως.

«Ὅταν οὖν μεθμερινὸν ἦ τὸ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ρεῦμα, τότε ἐκπίπτει ὁμοιον πρὸς ὁμοιον, ζυμπαγὲς γενόμενον ἐν σῶμα οἰκειωθὲν συνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυρίαν, ὅπῃπερ ἂν ἀντερειδῇ τὸ προσπίπτον ἐνδοθεν πρὸς τὸ ἔξω συνέπεσεν. Ὅμοιοπαθὲς δὲ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, οὗ τε ἂν αὐτὸ ποτε ἐφάπτηται καὶ τὸ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις διαδίδον εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἰσθησὶν παρέσχετο ταύτην, ἢ δὴ ὄραν φαμέν' ἀπελθόντος δὲ εἰς τὴν νύκτα τοῦ ζυγγοῦς πυρός ἀποτέμνεται, πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιδὼν ἀλλοιοῦται τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, ζυμφύες οὐκέτι τῷ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι (Τίμ. 45 C).

Ὅθεν, ὅταν τὸ ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπεμπόμενον φῶς συναντήσῃ τὰς ἀκτῖνας φωτός (1), αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὰ διάφορα σώματα καὶ τὸ φῶς τοῦτο συρρέει εἰς τὴν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν συντελεῖται ἡ ὄρασις. Τοῦτο καλεῖται Πλατωνικὴ συναύγεια. (2).

Διάκρισις χρωμάτων.

Τὰ χρώματα, ὑπεστήριξε, προκύπτουν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν βασικῶν χρωμάτων μέλανος, λευκοῦ, στίλβοντος, λαμπροῦ καὶ ἐρυθροῦ, καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτων προκύπτουν ἑννέα ἀποχρώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποκτοῦν ὠρισμένην καὶ συγκεκριμένην ὑπόστασιν χρώματος. Τὰ μόρια, τονίζει, τὰ ὁποῖα ἐκπέμπονται ἐκ τῶν ἄλλων σωμάτων καὶ προσπίπτουν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, εἶναι τὰ μὲν πολὺ μικρότερα, τὰ δὲ μεγαλύτερα, τὰ δὲ ἴσα μὲ τὰ μόρια τοῦ ὀφθαλμοῦ. Καὶ τὰ μὲν ἴσα, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται, καλοῦμεν διαφανῆ, τὰ δὲ μεγαλύτερα προσπίπτοντα μόρια ἢ καὶ τὰ μικρότερα, ἐρεθίζουν τοὺς

1) «Πλάτων δὲ ἐπὶ πλέον ἤπται τῶν κατὰ μέρος· οὐ μὴν εἰρηκὲ γὰρ περὶ ἀπασῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀκοῆς καὶ ὄψεως. Καὶ τὴν μὲν ὄψιν ποιεῖ πῦρ (διὸ καὶ τὸ χρῶμα φλόγα τιν' ἀπὸ τῶν σωμάτων σύμμετρα μόρια τῇ ὄψει ἔχουσιν), ὡς ἀπορροῆς τε γινομένης καὶ θέον συναρμόττειν ἀλλήλοις ἐξισοῦσαν μέχρι τοῦ συμφύεσθαι τῇ ἀπορροῇ καὶ οὕτως ὄραν ἡμᾶς· ὡσπερ ἂν εἰς τὸ μέσον τιθεῖς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν τῶν τε φασκόντων προσπίπτειν τὴν ὄψιν καὶ τῶν φέρεσθαι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὄρατῶν; Ἀκοὴν δὲ διὰ φωνῆς ὀρίζεται κλπ.» (Θεόφρ., π. Αἰσθήσ. εἰς Dox. Gr. 500).

2) «Πλάτων κατὰ συναύγειαν, τοῦ μὲν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν φωτός ἐπὶ ποσὸν ἀπορρέοντος εἰς τὸν ὁμογενῆ ἀέρα, τοῦ δὲ ἀπὸ [μὲν] τῶν σωμάτων φερομένου (τοῦ δὲ περὶ) τὸν μεταξύ ἀέρα εὐδιάχυτον ὄντα καὶ εὐτρεπτον συνακτινομένου τῷ πυρῶδει τῆς ὄψεως. Αὕτη λέγεται Πλατωνικὴ συναύγεια» (Πλούτ., Ἐπιτ. IV 18, Περὶλ. Στοβ. Ἐκλ. I, 52, 44, Γαλ. XIX 307—Dox. Gr. 404).

ὄφθαλμοὺς καὶ ἀναλόγως δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μέλανος χρώματος ἢ τοῦ λευκοῦ (Τίμ. 67 C κέ.). Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι περίεργος, ὡς ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὰ πλεῖστα περὶ ἰατρικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸν Τίμαιον καὶ ἀλλαχοῦ. (1).

Περὶ ἀκοῆς.

Τὸ αἷτιον τῆς ἀκοῆς ἔλεγε, τὸ ὁποῖον παράγει τὴν αἴσθησιν αὐτῆς εἶναι ὁ ἦχος, ἦχος δὲ εἶναι ἡ μετάδοσις τῆς δονήσεως, ἡ ὁποία προκύπτει ἐκ τῆς πλήξεως ἑνὸς σώματος. Ἡ δὲ δόνησις αὕτη μεταδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν ὠτων μεταφέρεται εἰς τὸν ἐγκεφάλου. Διὰ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου ἡ αἰσθητικὴ αὕτη κίνησις μεταφέρεται διὰ τοῦ αἵματος (ἔπρεπε νὰ εἴπῃ διὰ τῶν νεύρων) εἰς τὰ ὦτα καὶ γίνεται ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῆς ψυχῆς. Καὶ πλεόν συγκεκριμένως διὰ μὲν τῆς ταχείας κινήσεως προκύπτει ὁ ὀξύς ἦχος, διὰ δὲ τῆς βραδείας ὁ βαρὺς. Διὰ τῆς ὁμοιομορφοῦ ἐξ ἄλλου δονήσεως, προκύπτει ἦχος ἰσχυρὸς καὶ ἀντιθέτως ἀσθενῆς.

Λίαν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν ὁ ἦχος εἶναι κίνησις, ἣτις προκύπτει ἐκ τῆς δονήσεως τοῦ τυπτομένου σώματος, καὶ μεταδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος. «Πλάτων καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ πλήττεσθαι τὸν ἐν τῇ κεφαλῇ ἀέρα τοῦτον δ' ἀνακλᾶσθαι εἰς τὰ ἡγεμονικὰ καὶ γίνεσθαι τῆς ἀκοῆς τὴν αἴσθησιν». (Πλούτ. Ἐπιτ. IV, 15, 16, πρβλ. Dox. Gr. 406. Γαλ. XIX 309).

Ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος περὶ ἀκοῆς εἰς τὸν Τίμαιον ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῦσι τὸ περὶ τὴν ἀκοήν, δι' ἧς αἰτίας τὰ περὶ αὐτὸ ξυμβαίνει παθήματα λεκτέον. Ὅλως μὲν οὖν φωνὴν θῶμεν τὴν δι' ὠτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδιδομένην, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῆς κίνησιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὲν ἀρχομένην, τελευτῶσαν δὲ περὶ τὴν τοῦ ἥπατος ἔδραν, ἀκοήν' ὄση δ' αὐτῆς ταχεῖα, ὀξεῖαν, ὄση δὲ βραδυτέρα βαρυτέραν' τὴν δὲ ὁμοίαν ὀμαλήν τε καὶ λείαν, τὴν δὲ ἐναντίαν τραχεῖαν' μεγάλην δὲ τὴν πολλήν, ὄση δὲ ἐναντία, σμικράν». (Τίμ. 67 B).

Περὶ ὁσφρήσεως.

Κατὰ Πλάτωνα, ὅταν τὰ διάφορα σώματα ὑγραίνωνται καὶ σήπωνται, διαλύονται ἢ καὶ ἐξατμίζονται, ὁπότε ἐκπέμπουν ὁσμήν. Πᾶσα ὁσμή, ἔλεγεν, εἶναι κάτι τὸ ἡμιτελές, διότι οὐδεμία αὐτῆς μορφή ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ὥστε νὰ ἐκπέμπῃ τὸ αὐτὸ εἶδος ὁσμῆς.

Τῆς ὁσμῆς διακρίνει εὐάρεστον καὶ δυσάρεστον. «Περὶ δὲ δὴ τὴν τῶν μυκτῆρων δύναμιν, εἶδη μὲν οὐκ ἔνι' τὸ γὰρ τῶν ὁσμῶν πᾶν ἡμιγενές, εἶδει δὲ οὐδενὶ συμβέβηκε ξυμμετρία πρὸς τινα ἔχειν ὁσμήν' ἀλλ' ἡμῶν αἱ περὶ ταῦτα φλέβες πρὸς μὲν τὰ γῆς, ὕδατός τε γένη στενότεραι συνέστησαν, πρὸς δὲ τὰ πυρός, ἀέρος τε εὐρύτεραι, διὸ τούτων οὐδεὶς οὐδενὸς ὁσμῆς πώποτε ἦσθετό τις, ἀλλὰ ἢ βρεχομένων ἢ σηπομένων ἢ τηκομένων ἢ θυμιομένων γίνονται τινων». (Τίμ. 66 D).

Τὸ νόημα τοῦ δυσνοήτου χωρίου τούτου εἶναι ὅτι τὰ αἰσθητήρια νεῦρα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τοῦ Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος καλεῦνται φλέβες, δέχονται ἐρέθισμα ὑπὸ τῆς ἐπι-

1) «Καὶ ἡμῖν οὕτω μέλαν τε καὶ λευκὸν καὶ ὀτιοῦν ἄλλο χρῶμα ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ὀμμάτων πρὸς τὴν προσήκουσαν φορὰν φανεῖται γεγεννημένον, καὶ ὁ δὲ ἕκαστος εἶναι φαμεν χρῶμα οὔτε τὸ προσβάλλον οὔτε τὸ προσβαλλόμενον ἔσται, ἀλλὰ μεταξύ τι ἕκαστω ἴδιον γεγονός». (Θεαίτ. 153 E—154 B).

δράσεως τοῦ θερμοῦ στοιχείου καὶ τοῦ ἀέρος, καὶ τὸ μὲν θερμὸν ἐξατμίζει τὰ μόρια σώματός τινος, ὁ δὲ ἀήρ τὰ μεταφέρει εἰς τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως. Δι' αὐτὸ ὅλαι αἰ ὀσμαὶ εἶναι λεπτότεραι μὲν ἀπὸ τὸ ὕδωρ, παχύτεραι δὲ ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Περὶ γεύσεως.

Ὁ Πλάτων διακρίνει ἐπὶ τὰ ποιότητας γεύσεως (1) τὴν στρυφνὴν (στυφὴν), τὴν τραχεῖαν, τὴν πικράν, τὴν ἀλμυράν, τὴν δριμεῖαν, τὴν γλυκεῖαν καὶ τὴν ὀξυον. Τὴν γεῦσιν δὲ πειράται νὰ ἐρμηνεύσῃ μηχανικῶς καὶ χημικῶς.

Περὶ φωνῆς.

Φωνὴ εἶναι πνεῦμα, λέγει, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ στόματος καὶ ἀπὸ τῆς διανοίας πλήττει τὸν ἀέρα καὶ φθάνει εἰς τὰ ὦτα καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ αἵματος εἰς τὴν ψυχὴν. «Πλάτων τὴν φωνὴν ὀρίζεται πνεῦμα διὰ στόματος ἀπὸ διανοίας ἠγμένον καὶ πληγὴν ὑπ' ἀέρος δι' ὠτων καὶ ἐγκεφάλου καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς διαδομένην. Λέγεται δὲ καὶ καταχρηστικῶς ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων φωνὴ καὶ τῶν ἀψύχων ὡς χρομετισμοὶ καὶ ψόφοι. Κυρίως δὲ φωνὴ ἔναρθρός ἐστίν, ὡς φωτίζουσα τὸ νοούμενον. (Στοβ. Ἐκλ. I, 57 (46) Dox. Gr. 408—Γαλ. XIX 310).

«Ὅλος μὲν οὖν φωνὴν θῶμεν τὴν δι' ὠτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδομένην». (Τίμ. 67 B). «Πυθαγόρας καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἀσώματον εἶναι τὴν φωνὴν ὑπολαμβάνουσιν». (Γαλ. XIX 312).

Περὶ ὕπνου.

Καὶ περὶ τοῦ ὕπνου ὁ Πλάτων ἔχει παραδόξους ἀντιλήψεις, ὑποστηρίζων ὅτι οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς κλείσεως τῶν βλεφάρων καὶ ἐμποδισμοῦ τοῦ πυρός, ὁπότεν ἡ δύναμις τούτου διαχεομένη ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ ἐξουδετερώνει τὰς ἐσωτερικὰς του ἀντιδράσεις, καὶ ἐπικρατεῖ ἡσυχία. Καὶ ἐάν μὲν αὕτη εἶναι ἀπόλυτος, ὁ ὕπνος γίνεται βαθὺς μετὰ μικρῶν ὀνειρῶν, ἀν τὸναντίον εἶναι σχετικὴ μόνον ἡσυχία, τότε ὁ ὕπνος εἶναι μικρότερος μετὰ πολλῶν ὀνειρῶν. «Παύεται τε οὖν ὀρῶν (δηλ. τὸ ἐντὸς ἡμῶν πῦρ), ἔτι τε ἐπαγωγὸν ὕπνου γίνεται· σωτηρίαν γὰρ ἦνζοι θεοὶ τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν, ὅταν ταῦτα συμμύση καθείργνυσιν τὴν τοῦ πυρός ἐντὸς δύναμιν, ἡ δὲ διαχεῖ τε καὶ ὀμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις, ὀμαλυνθεισῶν δὲ ἡσυχία γίνεται, γενομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας βραχυόνειρος ὕπνος ἐμπίπτει, καταλειφθεισῶν δὲ τινῶν κινήσεων μειζόνων, οἷαι καὶ ἐν οἷοις ἀν τόποις λείπωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχοντο ἀφομοιωθέντα ἐντὸς ἔξω τε ἐγερθεῖν ἀπομνημονευόμενα φαντάσματα». (Τίμ. 45 D—46 A) (2).

1) Ὁ Πλάτων ἐξηγήσατο τίνα μὲν ἔθος ἐστὶν ὀνομάζειν αὐστηρά (=στυφά), τίνα δὲ στρυφνά, καὶ τίνα μὲν ἀλυκὰ καὶ νιτρώδη, τίνα δὲ πικρά, καὶ τίνα μὲν δριμεῖα, τίνα δὲ ὀξέα, τίνα δὲ γλυκέα» (Γαλ. XI 448—638). «Εἶη δ' ἂν ὁ μὲν αὐστηρὸς κατὰ τὸν ὕφ' ἡμῶν στυφόντα προσπαρορεῦόμενος, ὁ δὲ στρυφνὸς ἐπιτάσει τούτου γιγνόμενος, ὡσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐδήλωσεν. Ἔτερον δὲ (=εἶδος γεύσεως) τὸ τῶν ἀντικειμένων αὐτοῖς τῶν νιτρωδῶν τε καὶ ἀλυκῶν καὶ πικρῶν. Ἔτι δὲ καὶ τούτοις, ὁ μὲν πικρὸς ἐξ ἐπιτάσεως τοῦ νιτρώδους γινόμενος, ὁ δὲ ἀλυκός, ἦτοι τοῦ νιτρώδους ἀσθενέστερος ἢ καὶ στυφῶς τι προσλαμβάνων. Ἐξῆς δὲ ὑπὸ Πλάτωνος μὲν ὁ δριμὸς εἴρηται καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ὀξὺς καὶ τελευταῖος ὁ γλυκὺς» (αὐτ. 461).

2) Πλάτων καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὸν μὲν ὕπνον γίγνασθαι ἀνέσει τοῦ αἰσθητικοῦ πνεύματος οὐ κατὰ ἀναχαλασμόν, καθάπερ ἐπὶ τῆς γῆς, φερομένου δὲ ὡς ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν μεσόφρυνον, ὅταν δὲ παντελῆς γίγνηται ἡ ἀνεσις τοῦ αἰσθητικοῦ πνεύματος τότε θάνατον συμβαίνει» Γαλ. XIX 339).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Δ'

Α Ν Α Τ Ο Μ Ι Κ Η

Αἱ ἀνατομικαὶ γνώσεις τοῦ Πλάτωνος εἶναι στοιχειώδεις καὶ κυρίως ἐνδιαφέρεται οὗτος διὰ τὴν ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἀντλήσῃ γνώσεις τινὰς διὰ νὰ στηρίξῃ τὰς φιλοσοφικὰς τοῦ δοξασίας περὶ τῆς ἔδρας τῶν διαφόρων μερῶν τῆς ψυχῆς καὶ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Ἡ θνητὴ λ. χ. ψυχὴ ἐνοικεῖ εἰς τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπλασεν ὁ δημιουργὸς ὡς ὄργανον αὐτῆς. Τὸ δὲ λογικὸν καὶ ὁ νοῦς ἔδραν ἔχουν τὸν ἐγκέφαλον, τὸ δὲ θυμοειδὲς μέρος τῆς ψυχῆς τὴν καρδίαν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν τὸ ἥπαρ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ὄργανον τῆς μαντικῆς. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὁ ἐγκέφαλος, ἡ καρδία καὶ τὸ ἥπαρ εἶναι αἱ τρεῖς ἀρχαί, διὰ τῶν ὁποίων διοικεῖται ὁ ἀνθρώπος. Τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας ὁ Πλάτων καλεῖ καὶ εἶδη ψυχῆς (1).

Ἡ ἀνατομικὴ τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι περιγραφικὴ, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναφέρει τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων ὀργάνων, διὰ τὸν ἀνωτέρω ἀναφερθέντα σκοπὸν.

Τὸ νωτιαῖον μυελόν, καλεῖ καὶ γόνιμον, ἐπειδὴ λέγει ἐξ αὐτοῦ ἐκπηγάζει τὸ γόνιμον σπέρμα. «Γόνιμον μυελὸν εἶπε τὸν νωτιαῖον οὐσῆς καὶ ταύτης παλαιᾶς δόξης, ὡς καὶ τὸν Ἱπποκράτη δοκεῖν αὐτῆς μετεσχηκέναι καὶ νομίζειν ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ τὸ σπέρμα κατέρχεσθαι πρὸς τὸ τοῦ ἄρρενος αἰδοῖον». (Γαλ. Ὑπόμν. εἰς Τίμ. — V—C. M. Gr. Supp. 1, 14).

Διακρίνει τοῦ σώματος τὰ διάφορα μέρη καὶ μέλη. «Μέρη μὲν ὀνομάζονται πάντα τὰ συμπληροῦντα τὸ ὄλον ἢ εἰς ἃ διαίρεται τὸ ὄλον, ἰδίως δὲ μέλη τῶν ζῶων καλεῖται μέρη». (Γαλ. αὐτ. II—10).

Ἀναφέρει τὰ ὀστέα, τὰς σάρκας, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων, «τούτοις σύμπασιν ἀρχὴ μὲν ἡ τοῦ μυελοῦ γένεσις», (Τίμ. 73 B). Τὸ σῶμα σύγκεται ἐξ ἰστέων, νεύρων (=τένοντες καὶ σύνδεσμοι), δέρματος, μελῶν, ὀργάνων κ.τ.τ. (Φαίδ. 98 C, D).

Ἐπίσης τὰς φλέβας (=αἰμοφόρα ἀγγεῖα) καὶ δὴ τοὺς δύο σπουδαιότερους κλάδους αὐτῶν ἦτοι τὴν κάτω κοίλην φλέβα καὶ ἀορτήν, τὰς ὁποίας καλεῖ ὀχετοὺς αἵματος. «Τὸ σῶμα αὐτὸ ἡμῶν διωχέτευσεν τέμνοντες, οἷον ἐν κήποις ὀχετούς, ἵνα ὡσπερ ἐκ νάματος ἐπιόντος ἄρδοιτο» (Τίμ. 77 C). «Ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς κήπους παραδείγματος μετήνευκε τὴν τῶν ὀχετῶν προσηγορίαν ἐπὶ τὰς φλέβας, ἐμνημόνευσε δὲ τῶν μεγίστων φλεβῶν, ἀφ' ὧν αἱ καθ' ὄλον τὸ σῶμα πεφύκασι, νωτιαίας ὀνομάσας, ἐπειδὴ καθ' ὄλον ἐκτέτανται τὸν νῶτον ἐκ τῶν ἔνδον δηλονότι μερῶν αὐτοῦ. Καθ' ὅσον μὲν οὖν φλέβας ὀνομάζει τὰ κατὰ τὸν νῶτον ἀγγεῖα τῶν ἀρχαίων, καὶ τὰς ἀρτηρίας οὕτω καλοῦντων». (Γαλ. Ὑπόμν. εἰς Τίμ. IV—C. M. Gr. 1 Suppl. σελ. 13). «Καὶ πρῶτον μὲν ὀχετοὺς κορυφαίους». (Τίμ. 77 C).

Ἐγκέφαλον ὥρισεν ὁ θεὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ μυελοῦ, ἐν ᾧ ἐνέκλεισε τὸ θεῖον σπέρμα, τὸν νοῦν, καὶ τὸν περιέβαλε μὲ κυκλικὸν ὀστέϊνον καὶ στερεὸν περίβλημα (τὸ κρανίον), ὡς τὸ πολυτιμότερον μέρος τοῦ ζώου, ἦτοι ἐδημιούργησε τὴν κεφαλὴν. «Καὶ τὴν μὲν τὸ θεῖον σπέρμα, οἷον ἄρουργαν μέλλουσαν ἔξειν ἐν αὐτῇ περιφερῇ πανταχῇ πλάσας ἐπωνόμασε τοῦ μυελοῦ ταύτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον, ὡς ἀποτελε-

1) «Πλάτων δὲ ὀνομάζει τὰς ἀρχὰς εἶδη ψυχῶν, οὐ μίαν οὐσίαν δυνάμεις μόνον. Ὅπως οὖν τοῦ καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν διαφερούσας εἶναι καὶ τὴν ἐν τοῖς εἰρημένους σπλάγχνοις οἰκῆσιν, ἐξέστω τῷ βουλομένῳ δυνάμεις ἔχειν ἡμᾶς τρεῖς ὀνομάζειν οὐ ψυχὰς . . . διοικεῖσθαι τὸ ζῶον ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν εἰπόντες, ὧν τὴν μὲν ἐν ἐγκεφάλῳ (ἰσῶσθαι, τὴν δὲ ἐν καρδίᾳ, τὴν δὲ ἐν ἥπατι». (Γαλ. Ὑπόμν. εἰς Τίμ. II, πρὸς C. M. Gr. I, Suppl. 13).

σθέντος ἐκάστου ζώου τὸ περι τοῦτο ἀγγεῖον κεφαλὴν γενησόμενον». (Τίμ. 73 C—D).

Ἄναφέρει τὸ στήθος καὶ τὸν θώρακα ὡς ἕδραν τοῦ θνητοῦ μέρος τῆς ψυχῆς. «Ἐν δὲ τοῖς στήθεσι καὶ τῷ καλουμένῳ θώρακι τὸ τῆς ψυχῆς θνητὸν γένος ἐνέδουν». (Τίμ. 69 E). Αἱ κοιλότητες θώρακος καὶ κοιλίας διαχωρίζονται ὑπὸ ὄργανου, ὅπερ οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι ἀπεκάλουν φρένας καὶ οὗτος μετωνόμασεν εἰς διάφραγμα, ἰατρικὸς ὄρος, ὅστις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὴν σύγχρονον ἰατρικὴν. «Διοκοδομοῦσι τὸ τοῦ θώρακος αὐ κύτος, διορίζοντες οἶον γυναικῶν, τὴν δὲ ἀνδρῶν χωρὶς οἰκησιν, τὰ φρένας, διάφραγμα εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τιθέντες». (Τίμ. 69 E). Καὶ πάλιν. «Τὸ σῶμα εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ διάφραγμα τ' ἰσχὸν ἐναπολαμβάνεται . . .». (Τίμ. 84 D) (1).

Τὴν καρδίαν γνωρίζει καλῶτερον καὶ τὴν θεωρεῖ, ὡς εἰς τὸ περι φυσιολογίας κεφάλαιον ἐλέχθη, ὡς κέντρον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ θυμοῦ αὕτη πάλλεται ἰσχυρῶς, προβλέψαντες τοῦτο οἱ θεοὶ τὴν ἔθεσαν μεταξὺ τῶν πνευμόνων, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως εἰς τὸν μεγάλον ἐρεθισμὸν καταψύχεται. «Τῇ δὲ δὴ πηδήσει (=παλμόν) τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει, . . . ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πλεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν . . . ἵνα τὸ τε πνεῦμα καὶ τὸ πῶμα δεχομένη, ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ κοίματι παρέχοι». (Τίμ. 70 C).

Ἡ σύστασις τοῦ πνεύμονος εἶναι μαλθακὴ σπογγώδης καὶ ἀναιμος, διὰ τὴν δέχεται «τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πῶμα». (Τίμ. 70 C). Ἐν προκειμένῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτονίσθη, ὁ Πλάτων στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς Κνιδίου σχολῆς, σφάλλεται, διότι ὁ πνεύμων καὶ ἄναιμος εἶναι καὶ δὲν δέχεται τὰ ποτά.

Τὸ ἥπαρ ἡ φύσις ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ κατάλληλον διὰ μαντείας μέρος. «Ἡ μὲν οὖν φύσις τοῦ ἥπατος τοιαύτη τε καὶ ἐν τόπῳ πέφυκε, χάριν μαντικῆς», καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ φύσις προέβλεψε καὶ ἐτοποθέτησε τὸν σπληνὰ ἀριστερὰ διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἥπατος· «ἡ σπληνὸς καθαίρουσα αὐτὰ δέχεται μανότης, ἅτε κοίλου καὶ ἀναιμοῦ ὕφανθέντος· ὅθεν πληρούμενος τῶν ἀποκαθαιρομένων μέγας καὶ ὕπουλος αὐξάνεται, καὶ πάλιν, ὅταν καθαρθῇ τὰ σῶμα, ταπεινούμενος εἰς ταῦτόν συνίξει» (72, B, C, αὐτ.).

Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων δέχεται, ὅσον ἀφορᾷ μὲν εἰς τὸν σκοπὸν κατασκευῆς τοῦ σπληνός, τὴν γνώμην τοῦ Ἰπποκράτους, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο ἐτάχθη διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἥπατος καὶ ὄργανισμοῦ ἐν γένει ἐκ τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ, (μελαίνης χολῆς), εἰς δὲ τὴν σύστασιν τοῦ σπληνός σφάλλεται, διότι ὁ σπληνὸς οὔτε κοῖλος εἶναι, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀναιμος καὶ μάλιστα τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι τὸ ἐναιμότερον πάντων.

Ἐκ τῶν ὀστέων διακρίνει ἄλλα ἄναρθρα καὶ ἄλλα μετ' ἀρθρώσεων. «ἐμποιῶν (δηλ. ὁ θεός), ἄρθρα . . . κινήσεως καὶ κάμψεως ἕνεκα». (Τίμ. 74 A 75 A). « . . . δῆσας πρὸς ἀλληλα νεύροις (=συνδέσμοις ὡς Ἰπποκράτης), μετὰ ταῦτα σαρεῖ πάντα αὐτὰ κατεσκίασεν ἄνωθεν». (Τίμ. 74 D).

Γνωρίζει τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου· «περὶ δὲ τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ σφαῖραν περιετόρνευσεν ὀστείνην» (Τίμ. 73 E)· τοὺς σφονδύλους· «καὶ περὶ τὸν διαυχένιον ἄμα καὶ νωτιαῖον μυελὸν ἐξ αὐτοῦ σφονδύλους πλάσας ὑπέτεινεν οἶον στρόφιγγας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, διὰ παντός τοῦ κύτους» (Τίμ. 73 E 74 A).

Ἐπίσης ἀναφέρει τὰ ὀστᾶ τοῦ μηροῦ, τῆς κνήμης, τῶν ἰσχίων, ὡς καὶ τὰ τῶν βραχιόνων καὶ τὰ τῶν πήχεων». (Τίμ. 75 A).

1) Κατὰ Γαληνόν. «Τὸν δὲ κάτω τοῦ θώρακος ὄρον οἱ μὲν παλαιοὶ πάντες ὠνόμαζον φρένας, εἰθ' ἀπλῶς ἀπαλθὸν αὐτοῖς, εἰθ' ὡς τινες οἰοῦνται, διότι φλεγμαινόντος αὐτοῦ δλάπτουται τὴν φρόνησιν οἱ κάμνοντες· ἀπὸ Πλάτωνος δ' ἤρξατο καλεῖσθαι διάφραγμα, προσαγορεύσαντος μὲν αὐτοῦ φρένας ὁμοίως τοῖς ἄλλοις παλαιαῖς, ἡγουμένου δὲ τὴν τοῦ διαφράγματος ἐν τοῖς ζώοις χρειαὴν ἔχειν, ἐπειδὴ τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ περιεχόμενον ἀπὸ τοῦ καθ' ἥπαρ ἐπιθυμητικοῦ διαφράττει». (VIII B27).

Τὸν ὄρον νεύρα χρησιμοποιεῖ, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης εἰς δήλωσιν μᾶλλον τῶν συνδέσμων καὶ τῶν τενόντων, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῶν ἀκολουθῶν χωρίων τοῦ Τιμαίου. «Καὶ δὴ κατὰ τὰς συμβολὰς τῶν ὀστέων, . . . δήσας πρὸς ἄλληλα νεύροις . . . » (Τίμ. 74 D). Τοῦτο δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς· «σαρξὶ δὲ καὶ νεύροις κεφαλῆν, ἅτις οὐδὲ καμπὰς ἔχουσιν, οὐ ξυνεστέγασαν κλπ.». (Τίμ. 75 C). Γνωρίζει ἐπίσης καὶ τὰς ραφὰς τοῦ κρανίου (Τίμ. 76 A), τὸ δέρμα (Τίμ. αὐτ.) καὶ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς (αὐτ.). Ἀναγράφει τὰ ἄκρα κῶλα καὶ τοὺς δακτύλους μετὰ τῶν ὀνύχων αὐτῶν. (Τίμ. 75 D), τὸν ὀμφαλόν, (αὐτ.).

Τὴν κοιλίαν περιγράφει μὲ τὸ γενικόν της ὄνομα, ὑποστηρίζων ὅτι αὕτη τὰς μὲν τροφὰς καὶ ποτὰ κρατεῖ, οὐχὶ ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ τὸ θερμόν, διότι ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρότατα μόρια.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρει καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσους ἀνατομικοὺς ὄρους : ἀκρωτήρια (=τὰ ἄκρα τῶν ἄκρων), τὸν αὐχένα, τὰ βλέφαρα, τὴν γλῶσσαν, γνάθον, γόνον, δειρὴν, διαυχένιον, δοράν, θηλήν μαστοῦ, κλείδα, νεφρούς, τὰ ὄτα, τὸ πρόσωπον, τὴν ράχιν, τὴν σιαγόνα, τὰ σκέλη κ.ο.κ.

Ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς ὡς ἀνεφέρθη ἐν σελ. 38, ἀναφέρει τὴν μήτραν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς αὐτόνομον ὀργανισμόν διαβιοῦντα ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ὄργανον παιδοποιίας (Τίμ. 91 C). Τὸ αὐτόνομον δέχεται καὶ διὰ τὸ ἀνδρικόν γεννητικόν μόριον. (Τίμ. 91 B).

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ο Ν Ε'

Π Ε Ρ Ι Υ Γ Ε Ι Α Σ

Ἡ ὑγιεινὴ εἶναι, ὡς καὶ ἡ γυμναστικὴ, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων κλάδων τῆς ἰατρικῆς, εἰς δὲ τοὺς φυσικοὺς φιλοσόφους προσλαμβάνει συγκεκριμένην μορφήν. Οὕτω ὁ Πυθαγόρας, διὰ τὸν ἐξαγνισμόν τῶν μαθητῶν του, εἰσάγει εἰς τὴν φιλοσοφικὴν του διδασκαλίαν πολλοὺς αὐστηροὺς ὑγιεινοὺς κανόνας, οἱ ὅποιοι στηρίζονται ἐπὶ ὑγιεινῶν καὶ διαιτητικῶν παραγγελμάτων. Ὁ Πυθαγόρας ἦτο ἄριστος διαιτολόγος (1). Ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδων καὶ οὗτος μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ὑγιεινὴν καὶ κυρίως εἰς τὴν φυσικὴν τροφήν καὶ τὴν συστηματικὴν γυμναστικὴν, γίνεται ὑπέρμαχος κῆρυξ τῆς χορτοφαγίας, ὡς καὶ οἱ Πυθαγορικοί. (2) Τὰ φυτὰ, ὑποστηρίζει, καὶ οἱ καρποί, τὰ ὁποῖα ὠρίσθησαν ὑπὸ τῶν θεῶν διὰ τὴν τροφήν τῶν ἀνθρώπων περιέχουν αἷμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τροφήν τῶν σαρκῶν. «Νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦθ' ἡμῖν ἐφύτευσεν εἶναι τροφήν». (Τίμ. 80 E).

Ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἰδιωτικὴν του ζωὴν ἠκολούθησε τὴν Πυθαγόρειον διαίταν, ἦτο δὲ φυτοφάγος καὶ φρουτοφάγος, δεικνύων μεγάλην προτίμησιν εἰς τὰς ἐλαίας καὶ τὰ σῦκα (3). Εἰς τὴν Πολιτείαν του, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, λέγει,

1) « . . . τῆς δὲ ἰατρικῆς μὲν (οἱ Πυθαγόρειοι) ἀποδέχεσθαι τὸ διαιτητικόν εἶδος καὶ εἶναι ἀκριβεστάτους ἐν τούτῳ. Καὶ πειρᾶσθαι πρῶτον μὲν καταμανθάνειν σημεῖα συμμετρίας ποτῶν τε καὶ σίτων καὶ ἀναπαύσεως . . . » (βλ. Diels · Kranz. Fragm. Vors. 1 467, 5) « . . . μὴδ' ἐσθίειν ὄσα μὴ θέμις, γένεσιν, αὔξεισιν, ἀρχήν, τελευτήν . . . καρδίαν μὴ τρώγε . . . ἐγκέφαλον μὴ ἔσθιε . . . ἐμφύχων ἀπέχου . . . » (αὐτόθι σελ. 466, στχ. 9, 10, 33, 34, 38).

2) «Οἱ μὲν Πυθαγορικοὶ πᾶσαν φραντίδα ποιοῦνται τοῦ σώματος, οἱ δὲ Πυθαγοριστὰὶ περισταλμένη καὶ αἰχμηρᾷ διαίτη χρώνται». (Diels αὐτόθι σελ. 478 σ. 37).

3) «Πίνειν δὲ εἰς μέθην οὐδαμοῦ πρέπον, ἔλεγον . . . καὶ τὸ πολλά δὲ καθεῦθεν ἀπήρασκεν αὐτῷ ὁ ἐν γούν τοῖς Νόμοις (808 B) φησὶ· «κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος» Διογ. Λαέρτ. III, 89).

ὅτι εἰς τὴν ἰδανικὴν πολιτείαν ἢ φυτοφαγία, καὶ ἐν γένει ἢ φυσικὴ διατροφή καὶ διαβίωσις, δέον ὅπως ἀποτελῆ τὸ κέντρον τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν πολιτῶν καὶ τῶν καλῶν αὐτῶν ἡθῶν. Ἀμφότεραι ἀποτελοῦν παράγοντας οἱ ὅποιοι καθιστοῦν πᾶσαν πολιτείαν ὑγιᾶ καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς βωμαλέαν.

Ἡ ὑγεία συγκαταλέγεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μεταξὺ τῶν γηϊνῶν ἀγαθῶν, ὡς ἡ δικαιοσύνη, τὸ βλέπειν, τὸ ἀκούειν κ.τ.τ. «Ἐπειδὴ οὖν ὁμολόγησας τῶν μεγίστων ἀγαθῶν εἶναι δικαιοσύνην . . . πολὺ δὲ μᾶλλον αὐτὰ αὐτῶν, οἷον ὄραν, ἀκούειν, φρονεῖν καὶ ὑγιαίνειν δὴ». (Πολιτεία 367 C, D).

Τὸ ὑγιεινὸν βασικὸν διαιτολόγιον, τὸ ὁποῖον ὀρίζει ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ διὰ τὸν περισσότερον κόσμον, ἀποτελεῖται ἀπὸ κριθαρόπητταν, ἄρτον σίτινον, διάφορα προσφάγια, ἐλαίας, τυρῶν, βολβούς, λαχανικά, ὕσπρια, σῦκα κ.ο.κ. (Πολιτεία 372 C).

Πλὴν τούτου, γράφει, δὲν πρέπει ὁ ἐργαζόμενος νὰ ταλαιπωρῆται ὑπερβολικῶς, ἀλλὰ νὰ ἐξαπλώνηται, ἐπὶ κλίνης, νὰ τρώγῃ εἰς τράπεζαν κλπ. (Πολιτεία 372 D, E).

Ἡ δὲ δίαιτα, δηλ. ἡ ρύθμισις τοῦ τρόπου διατροφῆς καὶ διαβιώσεως ἐνδύγει, θὰ ρυθμισθῆ ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματος ἄλλη, λ.χ. θὰ εἶναι διὰ τοὺς ἐργάτας, ἄλλη διὰ τοὺς ἀθλητὰς καὶ ἄλλη διὰ τοὺς στρατιώτας. (Πολιτεία 404, 405).

Ἡ ὑγεία, λέγει, συνίσταται εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν στοιχείων τοῦ σώματος, ἥτοι εἰς τὸν ὁμαλὸν αὐτῶν συγκερασμὸν (κρᾶσιν) ⁽¹⁾, κατὰ φυσικὸν τρόπον, ὥστε νὰ ἀλληλοεπιδρῶν ὁμαλῶς (εὐκρασία—ἁρμονία στοιχείων καὶ χυμῶν). Ἀντιθέτως νόσος προκύπτει ἐκ τῆς κακῆς καὶ ἀνωμάλου ἀλληλοεπιδράσεως (δυσκρασία). «Τὰ μὲν που ὑγιεινὰ ὑγείαν ἐμποιεῖ, τὰ δὲ νοσώδη νόσον. Ἔστι δὲ τὸ μὲν ὑγείαν ποιεῖν τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ νόσον παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου . . .» (Πολιτεία 444 C, D).

Καὶ εἰς τὸν Γοργίαν λέγει ὁ Πλάτων ὅτι ἡ ὑγεία εἶναι λέξις δηλοῦσα τὴν δημιουργουμένην εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τάξιν, εἰς τὸν «Ἐρυξίαν» 393 C ἀναγινώσκομεν «ἡ ὑγεία πλείονος ἀξίον κτῆμα, ἢ τὰ τοῦ κάμνοντος χρήματα». Τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Μένωνα (72 C, D Γοργίαν 452 B—Νόμ. XII 960 D κ.ο.κ.). «Ὅτι ὑγιαίνειν ἀριστόν ἐστι» (Γοργ. 451 E). «Τί δ' ἐστὶ μείζον ἀγαθὸν ὑγείας;» (Γοργ. 452 A) οὐδὲν ἕτερον ὑποστηρίζει, διὸ οὐδεὶς ἐπιτρέπεται τ' ἀγνοῆναι τὰ ἰατρικὰ καὶ τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα. «Οὐδένα γὰρ ἀγνοεῖν τότε ἰατρικὸν καὶ τὸ ὑγιεινόν». (Πολιτικ. 299 C).

Τὴν ὑγείαν χαρακτηρίζει ὡς ἀρετὴν, ὅπως καὶ τὸ κάλλος. «Ἀρετὴ μὲν ἄρα, ὡς ἔοικεν ὑγεία τέ τις ἂν εἴη καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς, κακία δὲ νόσος τε καὶ αἰσχος καὶ ἀσθένεια». (Πολιτεία 444 D, E).

Κ Ε Φ Α Λ Η Ι Ο Ν Σ Τ'

ΠΕΡΙ ΝΟΣΩΝ ΚΑΙ ΝΟΣΗΣΕΩΣ

Ὁ Πλάτων ἀκολουθῶν, ἐν πολλοῖς, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὰς ἀντιλήψεις τῶν συγχρόνων τοῦ ἰατρῶν καὶ δὴ τὰς τοῦ Ἱπποκράτους, ἀποδίδει καὶ οὗτος τὴν μὲν ὑγείαν εἰς τὴν εὐκρᾶσιν τῶν χυμῶν, ἥτοι εἰς τὸν σύμμετρον αὐτῶν συγκερασμὸν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἰσόνομον μεΐξιν τῶν φυσικῶν στοιχείων, τὰς δὲ νόσους εἰς τὴν δυσκρᾶσιν αὐτῶν, τουτέστιν εἰς τὴν ἀνώμαλον αὐτῶν μεΐξιν, καθὼς καὶ εἰς τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἥτοι ἐπιδράσεις. Πλὴν τούτου νόσον προκαλεῖ καὶ ἡ μονομερῆς καὶ πληθωρικὴ ἐκάστου στοιχείου ἢ χυμοῦ ἐπίδρασις (πλεονασμός), ὡς καὶ ἡ μειονεκτικὴ ἢ ἀνεπαρκὴς αὐτῶν ἐπίδρασις (μείωσις), καὶ ἄλλα τινὰ αἷτια, περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος.

1) «Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης, ἡ τῶν στοιχείων κατὰ πάντα συμμετρία τὴν ὑγείαν ἐργάζεται». (Γαλ. V, 450).

Ἄπο γενικῆς, λοιπόν, ἀπόψεως ὁ Πλάτων διακρίνει τέσσαρας κατηγορίας νόσων. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγει τὴν ἀνώμαλον κρᾶσιν (δυσκρασίαν) τῶν τεσσάρων φυσικῶν στοιχείων τοῦ θερμοῦ, τοῦ ψυχροῦ, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ, ἴτοι τοῦ πυρός, ὕδατος, ἀέρος καὶ γῆς. Ὅταν δηλ. ἐν ἑκ τῶν στοιχείων αὐτῶν ἐπιδρᾷ ὑπερβολικῶς ἢ ἀνεπαρκῶς καὶ περισσότερον μονομερῶς καὶ ἐντονώτερον ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν καὶ διαταράσσει τὴν ἰσόνομον καὶ συμμετρικὴν τῶν φυσικῶν στοιχείων ἐπίδρασιν (1), προκαλεῖται παθολογικὴ κατάστασις. Ἐν λ.χ. τὸ πῦρ (θερμόν) ἐπιδράσῃ ἐντονώτερον καὶ ὑπερβῇ τὰ φυσιολογικὰ ἀνεκτὰ ὄρια, προκαλεῖται ἀνώμαλος παθολογικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ (πυρετός) κλπ. Ἐν τουναντίον τοῦτο δρᾷ ἀνεπαρκῶς, ἴτοι δὲν φθάσῃ τὰ φυσιολογικὰ ὄρια, προκαλεῖται ἐπίσης παθολογικὴ κατάστασις (ὑποθερμία κλπ.). Καθ' ὅμοιον τρόπον προκαλεῖται παθολογικὴ κατάστασις καὶ ἐπὶ ἀνωμάλου ἐπίδράσεως τῶν ἄλλων φυσικῶν δυνάμεων, τοῦ ξηροῦ, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ. Ἐτὸ δὲ τῶν νόσων ὅθεν ξυνίσταται, δηλονοῦν καὶ παντί. Τετάρτων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρός, ὕδατος τε καὶ ἀέρος, τούτων ἢ παρὰ φύσιν πλεονεξία καὶ ἐνδεια (2) καὶ τῆς χώρας μεταστάσις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἄλλοτριαν γιγνομένη, πυρός τε αὖ καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ γένη πλείονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσήκον ἕκαστον ἑαυτῷ προσλαμβάνειν καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα στάσεις καὶ νόσους παρέχει· παρὰ φύσιν γὰρ ἕκαστου γιγνομένου καὶ μεθισταμένου θερμαίνεται μὲν ὅσα ἂν πρότερον ψύχεται, ξηρὰ δὲ ὄντα εἰς ὕστερον γίνεται νοσερὰ καὶ κοῦφα δὴ καὶ βαρέα καὶ πάσας πάντη μεταβολὰς. (Τμ. 71 E 82 A, B) (3).

Ὅθεν οὐχὶ μόνον ὁ πλεονασμὸς ἑνὸς στοιχείου ἢ ἡ ἀνεπάρκεια αὐτοῦ προκαλοῦν παθολογικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ἡ μὴ φυσιολογικὴ ἐπίδρασις ἑνὸς στοιχείου ἢ χυμοῦ ἐπὶ ὀργάνου τινός, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ δὲν ὠρίσθῃ νὰ ἐπιδρᾷ· «καὶ τῆς χώρας μεταστάσις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἄλλοτριαν γιγνομένη».

1) «Τὴν τοῦ ἴσου . . . καὶ ὁπόση παύει πρὸς ἀλλήλα τὰναντία διαφόρως ἔχοντα σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα, ἐνθεῖσα ἀριθμὸν ἀπεργάζεται». (Φιληθ. 25 E).

2) «Καὶ ὁ Πλάτων ταῦτό, τοῦτο περὶ πλεονεξίας τε καὶ ἐνδείας λέγει». (Γαλ. XV 285). «Ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει σαφῶς ὁ Πλάτων ἀκολουθεῖ τῷ Ἱπποκράτει κατὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα καὶ τὰς ποιότητας αὐτῶν. Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα καὶ τοῖς χυμοῖς αἰτιώμενος τῶν νοσημάτων». (Γαλ. XVIII 260).

3) Πρβλ. Γαλ. XV 285, V 450, 451, 681, 683. Ὁ Ἱπποκράτης γράφει ἐπ' αὐτοῦ: «Αἱ δὲ νοσοὶ γίνονται ἀπασαί τῶν μὲν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ἀπὸ τε χολῆς καὶ φλέγματος τῶν δὲ ἐξωθεν ἀπὸ πόνων καὶ τραυμάτων, καὶ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ὑπερθερμαίνοντος, καὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπερψύχοντος καὶ τοῦ ξηροῦ ὑπερξηραίνοντος, καὶ τοῦ ὑγροῦ ὑπερυγραίνοντος. Καὶ ἡ μὲν χολὴ καὶ τὸ φλέγμα γινόμενοις τε συγγίνονται καὶ ἐν αἰσὶ ἐν τῷ σώματι ἢ πλεόν ἢ ἐλασσόν». (π. Νούσ. 2). Καὶ εἰς το π. Φύσιος ἀνθρ. Ἔργον του (§ 2): «Πολλὰ γὰρ (δηλ. στοιχεῖα) ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντα, ἃ ὁκόταν ὑπ' ἀλλήλων παρὰ φύσιν θερμαίνηται τε καὶ ψύχεται καὶ ξηραίνεται τε καὶ υγραίνεται, νοσοῦς τίκει, ὥστε πολλαὶ μὲν ἰδέαι νοσημάτων, πολλὰ ἢ ἴσους αὐτέων ἐστίν». Καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Εἰ γὰρ μὴ τὸ θερμόν ψυχρῶ καὶ τὸ ξηρόν τῷ ὑγρῷ μετρίως πρὸς ἀλλήλα ἔξει καὶ ἴσως τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου πολὺ προέξει» (αὐτ.). Καὶ ὁ Ἀκμέων ὁ Κροτωνιάτης (Ἄείτ. V 80, 1—D 442) ἐπ' αὐτοῦ ὑποστηρίζει ὅτι: «Τῆς μὲν υγείας εἶναι συνεκτικὴν τὴν ἰσοτιμίαν τῶν δυνάμεων, ὑγροῦ, ξηροῦ, ψυχροῦ, θερμοῦ, πικροῦ, γλυκεῖος καὶ τῶν λοιπῶν, τὴν δ' ἐν αὐτοῖς μοναρχίαν νόσου ποιητικὴν, φθοροποιὸν γὰρ ἕκατέρου μοναρχίαν. Καὶ νόσον συμπύπτειν ὡς μὲν ὑφ' οὗ ὑπερβολῆς θερμότητος ἢ ψυχρότητος ὡς δὲ ἐξ οὗ πλεονεξίας τροφῆς ἢ ἐνδείας, ὡς δ' οἷς ἢ αἷμα ἢ μυελὸν ἢ ἐγκέφαλον. Ἐγγίνεσθαι δὲ τούτοις ποτὲ καὶ τῶν ἐξωθεν αἰτιῶν, ὑδάτων, τόπων ἢ χώρας ἢ κόπων ἢ ἀνάγκης ἢ τῶν τούτοις παραπλησιῶν. Τὴν δὲ υγείαν τὴν σύμμετρον τῶν τόπων κρᾶσιν». (Diels - Kranz - Fragm. Vorsokr. I σελ. 215, 4—6λ. Ἱππ. Ἀρχ. Ἱητρ. 14—16. Πλάτ. Συμπ. 186 C, D).

« . . . και την μετάστασιν και την απόκκρισιν από τῶν ἄλλων, πολλή . . . δύνην παρέχει». (π. Φύσ. Ἀνθρ. VI, ἡμ. ἐκδ.).

Εἰς τὴν β' κατηγορίαν ἀνήκουν νόσοι, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς ἐσωτερικά αἷτια, ἦτοι εἰς παθήσεις ἄλλων ὀργάνων, ὅπως εἰς τὸ αἷμα, τὰ ὀστά, τὰς σάρκας, καὶ κυρίως τὸν μυελόν, κλπ. (βλ. Τίμ. 82 B, 83 A). «Μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὀστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου ξυμπαγέτος, ἔτι τε αἵματος, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ἤπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῆδε χαλεπὰ συμπέπτωκεν, ὅταν ἀνάπαλις ἢ γένεσις τούτων πορεύηται, τότε ταῦτα διαφθείρεται» (Τίμ. 82 C).

Μυελὸς εἶναι καὶ ὁ νωτιαῖος καὶ ὁ μυελὸς τῶν ὀστέων ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκέφαλος· «ἀνήθηται γὰρ ἐκ μυελοῦ τὴν ψυχὴν τὴν τὸ ὅλον σῶμα διοικοῦσαν» (Πλάτ. Λονδ. δ. Πάπ. Ἰατρ. Μενώνεια, XIV—23).

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Τιμαίῳ (73 C D). «Καὶ τὴν μὲν τὸ θεῖον σπέρμα οἶον ἄρουραν μέλλουσαν ἔξειν ἐν αὐτῇ περιφερῇ πανταχῇ πλάσας ἐπωνόμασε τοῦ μυελοῦ ταύτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον, ὡς ἀποτελεσθέντος ἐκάστου ζώου τὸ περὶ τοῦτο ἀγγεῖον κεφαλὴν γενησόμενον». Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι καινοφανής, διότι εἰς οὐδὲν Ἰπποκρατικὸν κείμενον ἢ Κῶρον ἢ Κνίδιον ἀνευρίσκεται, ἴσως προέρχεται ἐκ τῆς Σικελικῆς λαϊκῆς σχολῆς.

Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ὑπάγει τὰς νόσους, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ διαταραχῆς τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος. «Τρίτον δ' αὖ νοσημάτων εἶδος τριχῆ δεῖ διανοεῖσθαι γινόμενον, τὸ μὲν ὑπὸ πνεύματος». (Τίμ. 84 D).

Τὸ ἀναπνεόμενον πνεῦμα, δηλ. τὸ ὀξυγόνον, ὅταν δὲν εἶναι καθαρὸν καὶ ἔχουν ἀποφραχθῆ αἱ ἀναπνευστικαὶ ὁδοί, λόγῳ καταρροῆς, προκαλεῖ νόσον, τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ ὅταν εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τοῦ φυσιολογικοῦ.

«Ὅταν μὲν γὰρ ὁ τῶν πνευμάτων τῷ σώματι ταμίαις πλεύμων μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους ὑπὸ ρευμάτων φραχθεῖς, ἔνθα μὲν οὐκ ἰόν, ἔνθα δὲ πλεῖον ἢ τὸ προσήκον πνεῦμα εἰσὶν τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυχῆς σήπει . . . » (Τίμ. 84 D) (1).

Τὰ ἐκ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος προκαλούμενα νοσήματα πρῶτος περιγράφει ὁ Ἰπποκράτης. Εἰς τὴν κατηγορίαν δὲ ταύτην ὑπάγει κυρίως τὰς ἐπιδημιακὰς νόσους. «Αἱ δὲ νοῦσοι γίνονται αἱ μὲν ἀπὸ τῶν διαιτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐσαγόμενοι ζῶμεν». (π. Φύσ. Ἀνθρ. 9—VI, 52, 11 ἐκδ. Littré).

Καὶ εἰς τὰ Ἰατρικὰ Μενώνεια γράφεται σχετικῶς: «ἀλλὰ γὰρ ἔτι φησιν Ἰπποκράτης γίνεσθαι τὰς νόσους ἢ ἀπὸ τοῦ πνεύματος . . . » (Λονδ. Πάπ. VII).

Εἰς δὲ τὸ περὶ Φυσῶν ἔργον τοῦ ὁ Ἰπποκράτης ἀναφέρει περὶ τοῦ πνεύματος· «πνεῦμα δὲ τὸ μὲν ἐν τοῖσι σώμασι φύσα καλεῖται, τὸ δὲ ἔξω τῶν σωμάτων ἀήρ. Οὗτος μέγιστος ἐν τοῖσι πᾶσι τῶν πάντων δυνάστης ἐστίν». (Φυσ. 3=VI, 94, 1 ἐκδ. Littré).

Τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο κυκλοφορούμενον εἰς τὸ σῶμα, ἐφ' ὅσον ἀνταλλάσσεται μὲ τὸ ἐξωτερικόν, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἔκφρασιν, δὲν διαταράσσει τὴν ὑγείαν, ἀλλ' ἐὰν ἀποφραχθοῦν οἱ πόροι ἐξόδου, παραμένει, πιέζει τὰς σάρκας (=ἱστούς) καὶ προκαλεῖ πόνους. «Πολλάκις δ' ἐν τῷ σώματι διακριθείσης σαρκὸς πνεῦμα ἐγγενόμενον καὶ ἀδυνατοῦν ἔξω πορευθῆναι τὰς αὐτὰς τοῖς ἐπεισεληλυθόσιν ὠδῖνας παρέσχε, . . . » (Τίμ. 84 E).

Ἡ θεωρία, ἐπομένως περὶ πνεύματος, ἐλήφθη ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰπποκράτους, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐκφράσεις: «μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους». (Τίμ. 84 D).

1) Καθ' Ἰπποκράτην. «Ὅτι μὲν οὖν μεγάλη κοινωνία ἅπασι τοῖσι ζώοισι τοῦ ἡέρος ἐστίν, εἴρηται· μετὰ τοῦτο τοίνυν εὐθέως ρητέον, ὅτι οὐκ ἄλλοθεν ποθεν εἰκὸς ἐστὶ γίνεσθαι τὰς ἀρρωστίας μάλιστα ἢ ἐντεῦθεν, ὁκόταν τοῦτο ἢ πλεον ἢ ἔλασσον ἢ καὶ ἀθροώτερον, ἢ μεμιασμένον νοσηροῖσι μιάσμασιν, ἐς τὸ σῶμα ἐσέλθῃ». (π. Φυσῶν 5=VI σελ. 96 ἐκδ. Littré).

πρβλ. «στενοχωρία τῆσι διεξόδοισι». (Ἱππ. π. Φυσ. 8) «ὁ ἀήρ ἐλθὼν ἐς τὰς φλέβας στενοχωρίην ποιήσῃ τῆσι τοῦ αἵματος διεξόδοισιν». (αὐτ. 10).

«Πυρετοὶ γὰρ οὖν δὴ τὰ τοιαῦτα ἐγγινόμενοι μάλιστα λύουσι», δηλ. τὰς τετανικάς συσπάσεις. Τοῦτο δ' Ἱπποκράτης ἐκφράζει ὡς ἐξῆς εἰς τοὺς Ἀφορισμούς του. «Πυρετὸν ἐπὶ σπασμῷ βέλτιον γενέσθαι». (Ἀφ. II 26).

Εἰς τὴν 4ην κατηγορίαν ὑπάγει τὰς νόσους ἐκ δυσκρασίας τῶν χυμῶν. Ὅπως καὶ ὁ Ἱπποκράτης, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, πολλὰς παθήσεις ἀποδίδουν εἰς τὴν ἀνώμαλον κρᾶσιν (=μείξιν, συγκερασμὸν) τῶν χυμῶν (χυμοπαθολογία τοῦ Ἱπποκράτους), ἥτοι εἰς τὴν **δυσκρασίαν** αὐτῶν (1). Καθ' Ἱπποκράτη «Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθὴν καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτ' ἐστὶν αὐτέφῃ ἡ φύσις καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. Ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα ὅταν μετρίως ἔχη ταῦτα τῆς πρὸς ἀλληλα κρήσιος καὶ δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθεος καὶ μάλιστα ἢν μεμιγμένα ἦ. Ἀλγέει (=νοσεῖ) δ' ὅταν τουτέων τι ἔλασσον ἢ πλέον ἦ, ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι (δηλ. ἐπιδράση μονομερῶς χυμὸς τις) καὶ μὴ κεκρημένον (=συγκερασμένον) ἢ τοῖσι ζύμπασι». (π. Φύσ. ἀνθρ. VI ἡμ. ἐκδ.).

Τὰ καταρροϊκὰ νοσήματα ὁ Πλάτων, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης, ἀποδίδει εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φλέγματος. «Φλέγμα δ' ὀξὺ καὶ ἀλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίνεται καταρροϊκά». (Τίμ. 85 B) (2).

Τὴν δὲ φλεγμονὴν ἀποδίδει καὶ οὗτος εἰς τὴν χολὴν. «Ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ κάεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα». (Τίμ. αὐτ.). (3).

Εἰς τὴν ἐπίδρασιν δὲ τοῦ φλέγματος, ὅταν τοῦτο συγκερασθῇ μετὰ τῆς μελαίνης χολῆς, ἀποδίδει καὶ τὴν γένεσιν τῆς ἱερᾶς νόσου «ἐπιληψίας». «Μετὰ χολῆς δὲ μελαίνης κερασθέν . . νόσημα δὲ ἱερᾶς ὄν φύσεως ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται». (Τίμ. 85 A) (4). Ἄλλας παθήσεις ἀποδίδει εἰς τὴν κατάχρησιν τροφῶν, ποτῶν καὶ ἀφροδισίων, εἰς τὸν πότον πολλὰς ὑπὸ σίτων καὶ ποτῶν καὶ ἀφροδισίων κρατούμενοι ἡδέων ὄντων, γινώσκοντες ὅτι πονηρὰ ἐστὶν, ὅμως αὐτὰ πράττειν» (Πρωταγ. 353 C). Καὶ ἡ ἀλλοίωσις τῶν τροφίμων «εἴτε παλαιότης, εἴτε σαθρότης εἴτε ἡτισοῦν οὕσα». (Πολιτεία X, 609 E), ὁδηγεῖ εἰς νόσησιν, ὅταν συνυπάρχη νοσηρὰ τοῦ ὀργανισμοῦ διάθεσις. (Γοργ. 499, 518. Πολιτεία I 373, III, 404—Συμπόσ. 176).

Τοὺς πυρετοὺς ἀποδίδει εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν διαφόρων φυσικῶν στοιχείων. Οὕτως οἱ πυρετοὶ, οἱ προκύπτοντες ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θερμοῦ στοιχείου (πυρός), εἶναι συνεχεῖς, οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος (ψυχροῦ στοιχείου—ψύξεως κλπ.) ἀφημερινοί, οἱ δὲ

1) «Ὡς τοὺς τέτταρας χυμοὺς ὁ Πλάτων αἰτιᾶται τῶν πλείστων νοσημάτων, ὡσαύτως Ἱπποκράτης». (Γαλ. V, 683—XV, 346, XVIII A, 258, 260, 262). «Χυμὸς παρὰ μὲν Ἱπποκράτη διὰ παντός ἐπὶ τῶν κατὰ σῶμα τέτακται χυμῶν, ἐξ ὧν ἐστὶν ἡμῖν ἡ σύστασις αἵματος, φλέγματος, χολῶν δύο, ξανθῆς τε καὶ μελαίνης· παρὰ δὲ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει ἡ γευστὴ ποιότης καὶ ἐκάστη τῶν ὄντων ἐν ἡμῖν χυμὸς ὀνομάζεται. Εἰσὶ δὲ ποιότητες: ὀξύτης, ἀσθηρότης, στρυφνότης, δριμύτης, ἀλυκότης, γλυκύτης, πικρότης». (Γαλ. XIX. 457). «Καὶ τοὺς χυμοὺς πῶς αἰτιώμενος τῶν νοσημάτων ὠδὲ πῶς φησὶ τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τῶν πομπολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθέν, ἐξω τοῦ σώματος ἀναπνοᾶς ἰσχον, ἡπιώτερον μὲν, καταποικίλλει δὲ τὸ σῶμα, λεύκας, ἀλφούς τε καὶ τὰ τούτων ξυγγενῆ νοσήματα ἀποτίκτον μετὰ χολῆς δὲ μελαίνης κερασθέν ἐπὶ τὰς περιόδους τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ θειοτάτας οὕσας ἐπισκεδαννύμενον καὶ ξυνταράττον αὐτάς, καθ' ὅπου μὲν ἔδον πραότερον, ἐγρηγοροῖ δὲ ἐπιτιθέμενον δυσάπαλλακτότερον· νόσημα δὲ ἱερᾶς ὄν φύσεως ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται». (Γαλ. XVIII A. 261—Πρὸς Πλ. Τίμ. 85 A—B).

2) Γαλ. XVIII A, 262.

3) Βλ. Ἱππ. περὶ ἱερῆς νόσου 5.—«Αἰτία δὲ τοῦ πάθους, ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἱπποκράτης φασί, φλέγμα καὶ χολὴ μέλαινα». (Γαλ. XIV 789).

ἐκ τοῦ ὑγροῦ τριταῖοι, καὶ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ξηρότητος τεταρταῖοι κλπ. (Τίμ. 86 A) (1). Καὶ ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι καινοφανῆς καὶ ἴσως ν' ἀπηχῆ τὴν γνώμην τῆς Σικελικῆς σχολῆς. Πᾶν τὸ παρὰ φύσιν ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὡς «ἀλγεινόν», δηλαδὴ ὡς παθολογικόν, καὶ τούναντι πᾶν τὸ κατὰ φύσιν, ὡς προκαλοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐάρεστον συναίσθημα. «Τὸ μὲν παρὰ φύσιν καὶ βιαίως γιγνόμενον ἄθρόως ἐν ἡμῖν πάθος, ἀλγεινόν, τὸ δὲ εἰς φύσιν ἀπιδὼν αὖ πάλιν ἄθρόον, ἡδύ' τὸ δὲ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρόν, ἀναίσθητον». (Γαλ. VII, 115· Τίμ. 81 E)

Ὁνομάζει δηλ. ἐνταῦθα ὁ Πλάτων καὶ τὴν ἡδονὴν πάθος, «ὥσπερ δὴ καὶ Πλάτων διοριζόμενος ἔλεγε· πᾶν γὰρ ὅ,τι περ ἂν πάσχη τις πάθος προσρητέον». (Τίμ. 86 B)· «ὄθεν, οἶμαι, καὶ τὰς τῶν αἰσθήσεων ἀλλοιώσεις παθήματα προσαγορεύει, κατὰ μὲν τὴν ὄψιν τὰς ἀπὸ λευκοῦ καὶ μέλανος καὶ ξανθοῦ καὶ τῶν ἄλλων χρωμάτων, κατὰ δὲ τὴν ἀφήν τὰς ἀπὸ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων. Οὕτω δὲ καὶ καθ' ἑκάστην τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Ὁνομάζει δὲ καὶ τὴν ἡδονὴν πάθημα, καὶ ὅλως ἅπασαν κίνησιν ἠντιναοῦν τὴν ὑφ' ἑτέρου γινομένην ἐν ἑτέρῳ. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ ποιούντος κίνησις ἐνέργεια, πάθημα δὲ καὶ πάθος ἢ τοῦ διατιθεμένου πῶς ὑπ' αὐτοῦ». (Γαλ. VII 44).

Τέλος ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι αἱ νόσοι δὲν εἶναι ὅμοιαι, ἀλλὰ διαφέρουν καὶ κατὰ τὴν αἰτιολογίαν καὶ κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν. «Ἄλλὰ νόσος μὲν πᾶν τὸ τοιοῦτόν ἐστι, διαφέρειν δὲ φασιν, οὗς δὴ καλοῦμεν ἰατροὺς τὴν ἀπεργασίαν αὐτῶν. Οὐ γὰρ πᾶσιν οὔτε ὅμοιαι οὔτε ὁμοίως διαπράττονται, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῆς δύναμιν ἑκάστη νόσοι μέντοι πᾶσαι εἰσιν». (Ἄλκβ. Β' 140 B).

Παθήσεις τῆς ψυχῆς.

Ὅπως διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος πρέπει νὰ ὑπάρχη εὐκράσια τῶν διαφέρων στοιχείων καὶ χυμῶν καὶ συμμετρία δυνάμεων· ἦτοι ἐπιδράσεων, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ ὑφίσταται ἄρμονία σώματος καὶ ψυχῆς, (2) ἥτις ὀπενθυμίζει τὴν Πυθαγόρειον ἄρμονικὴν σχέσιν μεταξὺ μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου.

Ἡ ψυχὴ, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐδίδασκεν, εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμα καὶ ἀποτελεῖ μετ' αὐτοῦ ἓν ἄρμονικὸν σωματο-ψυχικὸν σύνολον, καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε παθήσεις τοῦ ἑνὸς ν' ἀνταντακλοῦν καὶ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος.

Ὅταν, λ.χ. ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων, πληγῆ τις κατὰ τὸν δάκτυλον, τὸν πόνον θὰ αἰσθανθῆ ὀλόκληρος ὁ ὀργανισμός, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει ἀντιστρόφως καὶ μὲ τὴν λύπην, καὶ μὲ ἄλλα ψυχικὰ πάθη, ὅποτε συμπάσχει ὁ σύνολος ὀργανισμός τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ δηλοῖ τὸ ἐνιαῖον τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. «Ὅσον δταν πού ἡμῶν ὁ δάκτυλός του πληγῆ, πᾶσα ἡ κοινωνία ἢ κατὰ τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴν τεταμένη εἰς μίαν σύνταξιν τὴν τοῦ ἄρχοντος ἐν αὐτῇ ἦσθετό τε καὶ πᾶσα ἅμα συνήλγησε μέρους πονήσαντος ὄλη, καὶ οὕτω δὴ λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν δάκτυλον ἀλγεῖ· καὶ περὶ ἄλλου ὄτουοῦν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὁ αὐτὸς λόγος, περὶ τε λύπης πονοῦντος μέρους καὶ περὶ ἡδονῆς βραίζοντος;» (Πολιτεία Ε' 462 C, D) (3).

1) «Πλάτων, κατὰ Γαληνόν, ἐδόκει τοὺς μὲν συνεχεῖς πυρετοὺς ἐξ ὑπερβολῆς τοῦ πυρός γίνεσθαι, τοὺς δὲ ἀφημερινοὺς ἀέρος, καὶ τριταῖους μὲν ὕδατος, τεταρταίους δὲ γῆς. Ἡ γὰρ τοι τοῦ Πλάτωνος ῥῆσις αὐτοῖς ὀνόμασιν οὕτως ἔχει: «Τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρός ὑπερβολῆς μάλιστα νοσησαν σῶμα συνεχῆ καύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἐξ ἀέρος ἀφημερινοὺς, τριταίους δ' ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον ἀέρος καὶ πυρός αὐτὸ εἶναι, τὸ δὲ γῆς τετάρτως ὅν νωθέστατον τούτων ἐν τετραπλασίαις περιόδῳ χρόνου καθαιρόμενον τεταρταίους πυρετοὺς ποιῆσαι ἀπαλλάττεται μόλις». (Τίμ. 86 A).

2) «Τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων (ὑγεία), ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι (νόσος)». (Πλ. Πολιτεία IV, 444 D).

3) Ἡ ἀντίληψις αὕτη τοῦ Πλάτωνος ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Ἱπποκρατικὴν. «... Καὶ εἰ τις βούλεται τοῦ σώματος ἀπολαβῶν μέρος κακῶς ποιῆσιν τὸ σμικρότατον, πᾶν τὸ σῶμα

Ἡ ψυχὴ λ.χ. ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς κακοχυμίας τοῦ σώματος καὶ νοσεῖ. «Ὅτι δὲ καὶ Πλάτων αὐτὸς οἶδε βλαπτομένην τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῇ κακοχυμίᾳ τοῦ σώματος, ἢ ἐξῆς ῥῆσις ἤδη δηλώσει. «Ὅτου γὰρ ἂν ἦ τῶν ὀξέων καὶ τῶν ἀλυκῶν φλεγμάτων καὶ ὄσοι πικροὶ καὶ χολώδεις χυμοὶ κατὰ τὸ σῶμα πλανηθέντες, ἔξω μὲν μὴ λάβωσιν ἀναπνοήν, ἐντὸς δὲ εἰλλόμενοι τὴν ἀφ' αὐτῶν ἀτμίδα τῇ τῆς ψυχῆς φορᾷ συμμείξαντες ἀνακερασθῶσι, παντοδαπὰ νοσήματα ψυχῆς ἐμποιοῦσι μᾶλλον καὶ ἤττον, καὶ ἐλάττω καὶ πλείω, πρὸς τε τοὺς τρεῖς τρόπους ἐνεχθέντα τῆς ψυχῆς, πρὸς ὃν ἂν ἕκαστ' αὐτῶν προσπίπτῃ, ποικίλλει μὲν εἶδη δυσκολίας καὶ δυσθυμίας (1) παντοδαπὰ, πολλάκις δὲ θρασυτήτος τε καὶ δειλίας, ἔτι τε λήθης ἅμα καὶ δυσθυμίας». (Τίμ. 86 E). Ἐν ταύτῃ τῇ ῥῆσει σαφῶς ὁ Πλάτων ὡμολόγησα τὴν ψυχὴν ἐν κακίᾳ τινὶ γίνεσθαι διὰ τὴν ἐν σώματι κακοχυμίαν». (Γαλ. IV. 789).

Δηλ. ἐπρέσβευεν ὅτι αἱ κυριώτεραι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παθήσεις τῆς ψυχῆς προκύπτουν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λύπης ἢ χαρᾶς· «ἡδονὰς δὲ καὶ λύπας ὑπερβαλλούσας τῶν νόσων μεγίστας θετέον τῇ ψυχῇ». (Τίμ. 86 B).

Τὰ εἶδη δὲ ταῦτά τῆς ἰσχυρᾶς συγκινήσεως προκαλοῦν κακοχυμίαν τοῦ σώματος, ἢ ὅποια ἐπηρεάζει καὶ καταπονεῖ τὴν ψυχὴν καὶ προκαλεῖ διαφόρους ψυχικὰς διαταραχὰς καὶ παθήσεις, μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας, περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ποικιλοτρόπως, εἴτε δηλ. ὡς θλίψις, εἴτε ὡς λύπη, εἴτε ὡς θρασυτήτης κ.τ.τ.

Εἰς ἄλλας περιπτώσεις τὰ ψυχικὰ πάθη ἀνήκουν εἰς λόγους κληρονομικοὺς καὶ εἰς ἄλλας εἰς λόγους κακῆς ἐκπαιδεύσεως. «Ὡν αἰτιατέον μὲν τοὺς φυτεύοντας αἰὲ τῶν φυτευομένων μᾶλλον καὶ τοὺς τρέφοντας τῶν τρεφομένων». (Τίμ. 87 B).

Ἄλλας παθήσεις τῆς ψυχῆς ἀποδίδει εἰς παθήσεις τοῦ σώματος, καὶ ὡς μεγαλυτέραν νόσον τῆς ψυχῆς θεωρεῖ τὴν ἀνοϊαν, ἥτοι τὴν συσκότισιν τῆς διανοίας, ἣτις ἐκδηλοῦται εἴτε ὡς μανία (παραφροσύνη), εἴτε ὡς δυσθυμία. «Καὶ τὰ μὲν περὶ τὸ σῶμα νοσήματα ταύτη συμβαίνει γινόμενα, τὰ δὲ περὶ τὴν ψυχὴν διὰ σώματος ἔξιν τῆδε. Νόσον μὲν οὖν ψυχῆς ἀνοϊαν συγχωρητέον, δύο δ' ἀνοϊας γένη· τὸ μὲν μανίαν, τὸ δὲ δυσθυμίαν.» (Τίμ. 86 B).

Διὰ τὴν καλὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, ὑποστηρίζει, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀρμονία καὶ συμμετρία μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὐδεμία ἄλλη ἀσυμετρία παρατηρεῖται διὰ τὴν ἐκδήλωσιν παθολογικῆς τινος καταστάσεως, ὅσον ἢ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν μερῶν. «Πρὸς γὰρ ὑγείας καὶ νόσους ἀρετὰς τε καὶ κακίας οὐδεμία ἑξυμετρία καὶ ἀμετρία μείζων ἢ ψυχῆς αὐτῆς πρὸς τὸ σῶμα αὐτό.» (αὐτ. 87 D).

Ὅταν, τονίζει, ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι ὑπερτερῇ εἰς δύναμιν μεγάλως καὶ τὸ σῶμα εἶναι ὑποδεέστερον, γεννᾶται πάθησις αὐτοῦ. «Ὅταν τε ἐν αὐτῷ ψυχὴ κρείττων οὔσα σώματος περιθύμως ἰσχη, διασειούσα πᾶν αὐτὸ ἐνδοθεν νόσων ἐμπύμπλησι» (Τίμ. 88 A).

Καὶ ὅταν, προσθέτει, ἡ ψυχὴ ῥέπη εἰς ἔριδας κλπ. προκαλεῖ ὑπερδιέγερσιν τοῦ σώματος, τὸ ὅποιον συνταράσσεται καὶ προκύπτει παθολογικὴ καταστάσις, καὶ οἱ ἰατροί, οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουν τὴν περίπτωσιν ταύτην, τὴν ἀποδίδουν εἰς ἄλλα αἷτια καὶ τοιοῦτοτρόπως σφάλλονται· «... καὶ ἰδίᾳ δι' ἐρίδων καὶ φιλονικείας γιγνομένων διάπυρον αὐτὸ ποιοῦσα λύει, ... τῶν λεγομένων ἰατρῶν ἀπατώσα τοὺς πλείστους, τάναντία αἰτιασθαι ποιεῖ». (Τίμ. 88 A).

αἰσθῆσται (=σύμπαρ δηλ. ὁ ὀργανισμὸς) τὴν σεισιν, ὁμοίᾳ ἂν τις ᾖ, διὰ τὸδε ὅτι τοῦ σώματος τὸ σμικρότατον πάντα ἔχει, ὅσα περ καὶ τὸ μέγιστον· τοῦτο δ' ὅποιον ἂν πάθῃ τὸ σμικρότατον ἐπαναφέρει πρὸς τὴν ὁμοειδήν ἕκαστον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ, ἦν τε κακόν, ἦν τε ἀγαθόν καὶ διὰ ταῦτα ἠδεται καὶ ἀλγέει ὑπὸ ἔθνεος τοῦ σμικροτάτου τὸ σῶμα, ὅτι ἐν τῷ σμικροτάτῳ πάντ' ἐνὶ τὰ μέρεα, καὶ ταῦτα ἐπαναφέρουσιν ἐς τὰ σφῶν αὐτῶν ἕκαστα, καὶ ἐξαγγέλλουσι πάντα». (Ἰππ. π. Τόπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον § 1 σελ. 278—τόμ. VI ἐκδ. Littré).

1) Cod. δυσμάθησιν—ἀμαθίαν. Γαλ. δυσθυμίαν.

Ἡ διάσπασις ἐπίσης τῆς ἀρμονικῆς λειτουργίας μεταξύ τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, προκαλεῖ ψυχικὴν παθολογικὴν κατάστασιν. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἄς δώσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Γαληνόν (V 451). «Τὴν μὲν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἀλληλα στάσιν ἀποφηνάμενος (δηλ. ὁ Πλάτων εἰς τὸν Σοφιστὴν τοῦ 228 κέ.), εἶναι ν ὁ σ ο ν τῆς ψυχῆς, τὰς δὲ παραφόρους τε καὶ ἀμέτρους κινήσεις αὐτῆς, τουτέστι τὰς ἐνεργείας τὰς καθ' ὁρμήν, αἰ σ χ ο ς, ὡσπερ γε τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἀλληλα τῶν μορίων αὐτῆς ὀ γ ί ε ι α ν, τὴν δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων κ ἄ λ λ ο ς. Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὸ καλὸν ἐν τῇ συμμετρίᾳ τῶν μορίων τὴν γένεσιν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνεργεῖα καλὴ διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος κινήσεων γίνεται συμμετρίαν. Οὕτω γοῦν καὶ ὀρχεῖσθαι καὶ παγκρατιάζειν καὶ παλαίειν καὶ βαδίζειν εὐσχημόνως καὶ καλῶς λέγονται τινες, ἕτεροι δὲ ἀσχημόνως τε καὶ αἰσchrῶς. Ἐν μὲν τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστὶ γνώριμον, κατὰ δὲ τὰς ἀμετρίας τὸ αἰσχος. Ἔχουσι δὲ κατ' αἶ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἐκ τοῦ Σοφιστοῦ τόνδε τὸν τρόπον· ΞΕ. δύο μὲν εἶδη κακίας περὶ ψυχὴν ῥητέον. ΘΕ. ποῖα; ΞΕ. τὸ μὲν οἶον ν ὁ σ ο ν ἐν σ ὡ μ α τ ι, τὸ δὲ οἶον αἰσχος ἐγγιγνόμενον. ΘΕ. οὐκ ἔμαθον. ΞΕ. νόσον ἴσως καὶ στάσιν οὐ ταῦτ' ἀνενόμικας. ΘΕ. Οὐδ' αὖ πρὸς τοῦτο ἔχω τί χρὴ ἀποκρίνασθαι. ΞΕ. πότερον ἄλλο τι στάσιν ἠγοούμενος ἢ τὴν τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τινος διαφθορᾶς διαφορὰν; ΘΕ. οὐδέν. ΞΕ. ἀλλ' αἰσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετρίας πανταχοῦ δυσειδὲς τῶν ἐν ὄντων γένος; ΘΕ. οὐδαμῶς ἄλλο.

Οὕτως μὲν ἐν τῷ καθόλου περὶ ν ὁ σ ο υ τε καὶ αἰ σ χ ο υ ς, ὁποῖόν τι τὴν φύσιν ἐκάτερον αὐτῶν ἐστὶν, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων. Καὶ ὅπως ἐγγίνονται ταῖς ψυχαῖς ἐφεξῆς διδάσκων. Περὶ μὲν τῆς νόσου ταῦτα γράφει. ΞΕ. Τί δέ; ἐν ψυχῇ δόξας, ἐπιθυμίας καὶ θυμὸν ἡδοναῖς, καὶ λόγον λύπαις, καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα τῶν φλαύρως ἐχόντων οὐκ ἠσθήμεθα διαφερόμενα; ΘΕ. καὶ σφόδρα γε. ΞΕ. Ξυγγενῆ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ζύμπαντα γέγονε. ΘΕ. πῶς γὰρ οὐ; ΞΕ. στάσιν ἄρα καὶ νόσον ψυχῆς πονηρίαν λέγοντες ὀρθῶς ἐροῦμεν. ΘΕ. ὀρθότατα μὲν οὖν. εἴτ' ἐφεξῆς, ὅπως αἰσχος ἐγγίνεται ψυχαῖς . . »

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ζ'

Θ Ε Ρ Α Π Ε Ι Α

Ἐν πρώτοις διὰ νὰ ἐπιτύχη ὁ ἰατρός εἰς τὴν θεραπευτικὴν τοῦ ἀγωγὴν πρέπει νὰ εἶναι παιδιόθεν πρὸς τοῦτο προπαρασκευασμένος καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, κυρίως δὲ ψυχικῶς, διότι δὲν θὰ θεραπεύσῃ μόνον διὰ τῆς τέχνης του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιβλητικότητός του, ἀσκῶν ὑποβολήν. «Ἴατροι μὲν, εἶπον, δεινότατοι ἂν γένοιτο, εἰ ἐκ παιδῶν ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην ὡς πλείστοις τε καὶ πονηροτάτοις σώμασιν ὀμιλήσειαν καὶ αὐτοὶ πάσας νόσους κάμοιεν καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑγιενοὶ φύσει. Οὐ γὰρ, οἶμαι σώματι σῶμα θεραπεύουσιν . . ἀλλὰ ψυχῇ σῶμα, ἢ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὴν γενομένην τε καὶ οὐσαν εἴ τι θερα- πεύειν». (Πολιτεία V 408 E).

Μεγίστη ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια! Τῷ ὄντι ὁ κακότεροπος καὶ ἀκόλαστος ἰατρός, ὁ ἔχων κακὴν ψυχὴν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπεύῃ μὲ ἡρεμον ψυχὴν, ὅπως οὐδεὶς ἀδίκος δικαστὴς εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνην!

Διὰ τὴν θεραπείαν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν παθήσεων ὁ Πλάτων μεγάλην ἀποδίδει ἐν πρώτοις σημασίαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀρμονίας μεταξύ σώματος καὶ ψυχῆς. «Πᾶν δὴ τὸ ἀγαθὸν καλόν, τὸ δὲ καλὸν οὐκ ἀμετρον. Πρὸς γὰρ ὑγείας καὶ νόσους, ἀρετὰς καὶ κακίας οὐδεμία ξυμμετρία καὶ ἀμετρία μείζων ἢ ψυχῆς αὐτῆς πρὸς σῶμα αὐτό». (Τίμ. 87 C).

Δηλ. ὅτι εἶναι ἀγαθὸν εἶναι καὶ ὠραῖον, ἀλλὰ τὸ ὠραῖον ἄνευ μέτρου δὲν ὑπάρχει . . ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν νόσησιν, εἰς τὰς ἀρετὰς ἢ τὰς κακίας,

οὐδεμία συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ὑφίσταται τόσον ἐκδηλος, ὅσον ἢ ὑπάρχουσα μεταξύ σώματος καὶ ψυχῆς δυσαρμονία.

Ἡ ψυχοθεραπεία τοῦ Πλάτωνος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φιλοσοφημένου τρόπου ζωῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς, ἢ δὲ θεραπεία τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς ρυθμικῆς γυμναστικῆς καὶ ἐπὶ ἄλλων τρόπων, τοὺς ὁποίους ἐφαρμόζει ἡ ἰατρική, ὡς λ. χ. φάρμακα, διαίταν κ.ο.κ.

«Μιᾶς οὐδὲς τῆς τοῦ σώματος θεραπείας δύο μέρη λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν». (Γοργ. Β). Ἡ γυμναστικὴ, τονίζει, καὶ ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἀληθεῖς ἐπιστήμαι, αἱ ὁποῖαι παρέχουν ἀσφαλῆ θεραπείαν εἰς τὸ σῶμα· «ὅτι ἔστι τις παρὰ ταύτας ἀπάσας τέχνη γυμναστικὴ τε καὶ ἰατρικὴ, ἢ δὴ τῷ ὄντι ἐστὶ σώματος θεραπεία». (Γοργ. 517 Ε).

Ἡ ὑγεία συντηρεῖται, ὡς ἐλέχθη, διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ καταλλήλου τρόπου διατροφῆς καὶ διαβιώσεως (διαίτης), καὶ διὰ τῆς συστηματικῆς γυμναστικῆς. Ἡ πλέον κατάλληλος διαίτα καὶ γυμναστικὴ εἶναι ἡ ἀπλή. «Ἄρ' οὖν ἡ βελτίστη γυμναστικὴ ἀδελφὴ τις ἂν εἴη τῆς μουσικῆς . . ἀπλή καὶ ἐπιεικής». (Πολιτεία Γ, 404 Β), διότι ἡ ποικιλία προκαλεῖ ἀκολασίαν καὶ ἡ ἀκολασία φέρει νόσον.

«Οὐκοῦν ἐκεῖ μὲν ἀκολασίαν ἢ ποικιλία ἐνέτικτεν, ἐνταῦθα δὲ νόσον, ἢ δὲ ἀπλότης κατὰ μὲν μουσικὴν ἐν ψυχαῖς σωφροσύνην, κατὰ δὲ γυμναστικὴν ἐν σώμασιν ὑγείαν;» (Πολιτεία Γ' 404 Ε).

Διὰ δὲ τοὺς ἀκολάστους καὶ φιλασθένους δὲν πρέπει ν' ἀσχολῆται ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἰατρικὴ, διότι οὗτοι οὔτε τὸν ἑαυτὸν τοὺς ὠφελοῦν οὔτε τὴν πολιτείαν. «Νοσῶδη δὲ φύσει τε καὶ ἀκόλαστον οὔτε αὐτοῖς οὔτε τοῖς ἄλλοις φοντο λυσιτελεῖν ζῆν, οὐδ' ἐπὶ τούτοις τὴν τέχνην δεῖν εἶναι, οὐδὲ θεραπευτέον αὐτούς, οὐδ' εἰ Μίδου πλουσιώτεροι εἶεν». (Πολιτεία Γ' 408 Β).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν γυμναστικὴν, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀπλή σωματικὴ ἀσκήσις εἶναι ἀξιοσώστατος, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀθλητισμός, ὅστις κατακρίνεται. «Ἄρ' οὖν ἢ τῶνδε τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσήκουσ' ἂν εἴη τούτοις; Ἴσως. Ἄλλ', ἦν δ' ἐγώ, ὑπνώδης αὕτη γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγείαν. Ἡ οὐχ ὄρεᾷς ὅτι καθεύδουσί τε τὸν βίον καί, ἐὰν σμικρὰ ἐκβῶσι τῆς τεταγμένης διαίτης, μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσιν οὗτοι οἱ ἀσκηταί;» (Πολιτεία Γ, 404 Α) (1).

1) Πλὴν τοῦ Πλάτωνος τὸν ἀθλητισμὸν κατακρίνουν, ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπέψεως, καὶ ὁ Εὐριπίδης, ὁ Ἴπποκράτης, ὁ Γαληνὸς καὶ ἄλλοι.

Κατὰ Γαληνόν. «Σώματος ἀσκήσις ἀθλητικὴ, ἀποτυγχανομένη μὲν αἰσχίστη, ἐπιτυγχανομένη δὲ, τῶν ἀλόγων ζῴων οὐδέποτε κρείττων». (I, 21). «Ἄκουσον οὖν, ὅπως Εὐριπίδης φρονεῖ περὶ τῶν ἀθλητῶν:

Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων καθ' Ἑλλάδα,
οὐδὲν κάκιον ἐστὶν ἀθλητῶν γένους,
οἱ πρῶτα μὲν ζῆν οὐδὲ μανθάνουσιν εἶδ',
οὐδ' ἂν δύναίτο . . ». (αὐτ. 23)

«Ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτων ἀπάντων, ὥσπερ ἐξ ἐνὸς στόματος, ὠμολόγηται, φ α ὖ λ ο ν εἶναι τὸ ἐπιτήδευμα. Οὐδὲ μὴν οὐδὲ τῶν ἰατρῶν τις ἐπήγεσεν αὐτό. Πρῶτον μὲν Ἴπποκράτους ἀκούσῃ λέγοντος «Διάθεσις ἀθλητικὴ οὐ φύσει, ἕξις ὑγιεινῆς κρείσσεως» (Ἴπ. π. Τροφῆς 34). Καὶ ἐν Ἄφορ. Β γράφει: «ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσι αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαί σφαλεραί, δηλ. ἡ φαινομένη νικῆ εὐεξία), ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν μετ' αὐτὸν ἀρίστων ἰατρῶν» (αὐτ. 25).

«Ὅτι μὲν τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν οὐδ' ὄναρ ποτὲ μετειλήφασιν οἱ ἀθλοῦντες, εὐδηλον παντί. Τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδ' εἰ ψυχὴν ἔχουσι γινώσκουσι, τοσοῦτον ἀποδέουσι τοῦ λογικῆς αὐτῆς ἐπιστασθαι. Σαρκῶν γὰρ αἰεὶ καὶ αἵματος ἀβροῖζοντες π λ η θ ο ς, ὡς ἐν βορβόρῳ πολλῶν τῆν ψυχὴν ἑαυτῶν ἔχουσι κατεσβεσμένην, οὐδὲν ἀκριβὲς ν ο ῆ σ α ι δυναμένην, ἀλλ' ἄγνουσιν,

Ὁ Πλάτων δέχεται ἐπίσης καὶ τὴν θεραπευτικὴν ἀξίαν τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἱπποκράτης καὶ οἱ ἄλλοι ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς του. Καὶ συνιστᾷ τὴν ἀποφυγὴν τῶν καθαρσίων εἰς τὰ ἐπικίνδυνα νοσήματα. «Τὰ γὰρ νοσήματα ὄσα μεγάλους ἔχει κινδύνους, οὐκ ἐρεθιστέον φαρμακείαις». (Τίμ. 89 Β) (1).

Ἄλλὰ καὶ τὴν ρύθμισιν τῆς διατροφῆς καὶ ἐν γένει διαβιώσεως συνιστᾷ ὁ Πλάτων, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἱπποκράτους. «Παιδαγωγεῖν δεῖ διαίταις πάντα τὰ τοιαῦτα, καθ' ὅσον ἂν ᾖ τῷ σχολῇ, ἀλλ' οὐ φαρμακεύοντα κακὸν δύσκολον ἐρεθιστέον». (Τίμ. αὐτ. C, D).

Κυρίως, λέγει, πρέπει ὁ ἰατρός νὰ θεραπεύῃ ἐγκαίρως, ἵνα μὴ χρονίσῃ τὸ νόσημα καὶ διαφθείρῃ τὴν ψυχὴν «ὡς περὶ παρὰ τὸν ἰατρόν, σπεύδοντα ὄπως μὴ ἐγχρονισθῆν τὸ νόσημα . . . ὅπουλον τὴν ψυχὴν ποιήσει καὶ ἀνίατον. (Γοργ. 480 Β).

Πλὴν τῶν θεραπευτικῶν τούτων τρόπων ἀναφέρει καὶ ἄλλους ἐν χρήσει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ὡς τὴν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν διὰ τοῦ μαχαιριδίου καὶ τοῦ θερμοκαυτήρος (τέμνειν καὶ καίειν). «Τέκτων μὲν κάμνων ἀξιοῖ παρὰ τοῦ ἰατροῦ φάρμακον (2) πίων ἐξεμέσαι τὸ νόσημα ἢ κάτω καθαρθεῖς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρησάμενος ἀπηλλάχθαι». (Πολιτεία 406 D). Καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς ἐφανέρωσε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐχρησιμοποίησε χειρουργικὰς μεθόδους καὶ δίαιταν ὡς καὶ διάφορα φάρμακα, καὶ ἐθεράπευε τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην διὰ νὰ μὴ καταστρέφῃται ἡ πολιτικὴ ζωὴ. (Πολιτεία 407 D).

Ἐπίσης, ἀναφέρει καὶ τὴν χρησιμοποίησιν, διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ψυχικῶν νόσων, τῶν ἐπωδῶν (μαγικῶν φράσεων) καὶ τῶν περιάπτων (φυλακτῶν). «Οὔτε φάρμακα οὔτε καύσεις οὔτε τομαί, οὐδ' αὖ ἐπωδαὶ αὐτόν, οὐδὲ περιάπτα, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ὀνήσει;» (Πολιτεία 426 Β).

Καὶ ὁ Γοργίας καυχᾶται ὅτι «πολλάκις ἤδη ἔγωγε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ (ὄστις ἦτο ἰατρός) καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἰατρῶν εἰσελθὼν παρὰ τινα τῶν καμνόντων οὐχὶ ἐθέλοντα ἢ φάρμακον πεινῆ ἢ τεμεῖν ἢ καῦσαι παρασχεῖν τῷ ἰατρῷ, οὐ δυναμένου τοῦ ἰατροῦ πείσαι, ἐγὼ ἔπεισα οὐκ ἄλλη τέχνη ἢ τῇ ῥητορικῇ». (Γοργ. 456 Β, 480 C).

Καὶ ἐν Τιμαίῳ (65 Β') «ταῦτα δ' αὖ περὶ τὰς καύσεις καὶ τομάς γιγνόμενά ἐστι κατάδηλα».

Ἐν Πολιτεία (406) «Τέκτων κάμνων ἀξιοῖ παρὰ τοῦ ἰατροῦ φάρμακον πίων ἐξεμέσαι τὸ νόσημα ἢ κάτω καθαρθεῖς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρησάμενος ἀπηλλάχθαι». Καὶ ἐν Πολιτικῷ 293 Β: «Τοὺς ἰατροὺς δὲ οὐχ ἠκιστα νενομίκαμεν, ἐάν τε ἐκόντας ἐάν τε ἄκοντας ἡμᾶς ἰῶνται, τέμνοντες ἢ κόντες ἢ τινα ἄλλην ἀλγηδὸνα προσάπτοντες . . . » (3).

Πλὴν τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, οἱ ἰατροί, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Πλάτων, ἐχρησιμοποιοῦν καὶ ἄλλα φάρμακα, τὰ ὁποῖα παρεσκευάζον μόνοι των. «Ὡς περὶ ἡμῖν τὰ τῶν ἰατρῶν φάρμακα, χρώματα ἢ ὀσμάς πεποικιλμένα, ἄλλα φαίνεται αὐτὰ ὄντα, τῷ δὲ γε

ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζῴοις» (αὐτ. 27). Καὶ πάλιν ὁ Γαληνός: « . . . τὴν ἀθλητικὴν (διάθεσιν) πᾶς καὶ ἰατρός καὶ φιλόσοφος ἐμέμφατο, ὅτι, ὡς φησὶ Πλάτων, πρὸς οἰκονομίαν καὶ πρὸς στρατείαν καὶ πρὸς ἐδραίας ἀρχάς ἐν πόλει δύσκολος, μάλιστα δὲ πρὸς μαθήσεις ἀστιανασσῶν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας χαλεπή». (Γαλ. XV, 398).

1) Τὸ καίμενον τῶν ἐκδόσεων καὶ κωδίκων ἔχει τὴν ἀρνήσιν «μὴ μεγάλους κινδύνους». Πρόκειται προφανῶς περὶ λάθους τῶν ἀντιγραφῶν, διότι τὰ ἐπικίνδυνα νοσήματα δὲν πρέπει νὰ ἐρεθίζωμεν διὰ τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, καὶ οὐχὶ τὰ μὴ ἐπικίνδυνα. Τὴν παρατήρησίν του δὲ ταύτην ὁ Πλάτων ἔχει λάβει ἐκ τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις τονίζει: «Πέποινα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν, μὴ ὡμά». (Ἀφορ. I, 22).

2) Φάρμακον ἐνταῦθα, ὡς καὶ παρ' Ἱπποκράτει, σημαίνει τὸ καθαρτικόν, εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος (ἐμετικόν—ἐλλέβορος), εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐντέρου.

3) Πρὸς Γοργ. 430 C, Πρωταγ. 354 A, Πολιτ. 406 D Κρατ. 394 A.

ιατρῶ, ἄτε τὴν δύναμιν τῶν φαρμάκων σκοπούμενῳ, τὰ αὐτὰ φαίνεται καὶ οὐκ ἐκπλήτ-
τεται ὑπὸ τῶν προσόντων». (Κρατύλ. 394 Α).

Δύναται, λέγει, οἱ ἰατροὶ ἐπὶ σοβαρᾶς καταστάσεως νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ ψεύδη,
«καὶ τῷ ὄντι θεοῖσι μὲν ἄχρηστον ψεῦδος, ἀνθρώποις δὲ χρήσιμον ὡς ἐν φαρμάκου
εἶδει, δῆλον ὅτι τό γε τοιοῦτον ἰατροῖς δοτέον, ἰδιώτας δὲ οὐχ ἀπτέον». (Πολιτεία 389 Β).

Ὡς ὁ Φιλήμων (παρὰ Στοβαίῳ ΡΒ, 6), οὕτω καὶ ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει τὸ ἀνεύ-
θυνον τοῦ ἰατροῦ «ἰατρῶν δὲ περὶ πάντων, ἂν ὁ θεραπευόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀκόντων
τελευτᾷ, καθαρὸς ἔστω κατὰ νόμον». (Νόμ. Θ' 865 Β)

* * *

Ὁ Πλάτων, ὡς ἐλέχθη, μεγίστην σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἐνδυνάμωσιν τοῦ
ψυχικοῦ παράγοντος διὰ παντός τρόπου. Θέσιν εἰς τὴν τοιαύτην θεραπείαν εἶχεν καὶ ἡ
ἀπαγγελία τῶν καλουμένων ἐπωδῶν μετὰ λόγων σωφρόνων καὶ παρηγορικῶν (1). «Θερα-
πεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν . . ἐπωδαῖς τισί, τὰς δὲ ἐπωδάς ταύτας τοὺς λόγους εἶναι τοὺς
καλοὺς, ἐκ δὲ τῶν τοιούτων λόγων ἐν ταῖς ψυχαῖς σωφροσύνην ἐγγίνεσθαι». (Χαρμίδ.
157 Α). Ἄλλ' ὁ θεραπευτικὸς οὗτος τρόπος ἐξέπεσε καὶ περιήλθεν εἰς χεῖρας ἀγυρτῶν
καὶ μάντεων.

Αἱ ἐπωδαὶ καὶ τὰ περίπτα ἀπετέλουν ἀγυρτικὸν τρόπον θεραπείας : «Ἀγύρται δὲ
καὶ μάντις ἐπὶ πλουσίων θύραις ἰόντες πείθουσιν, ὡς ἔστι παρὰ σφίσι δύναμις ἐκ
θεῶν ποριζομένη θυσίαις τε καὶ ἐπωδαῖς, εἴτε τι ἀδίκημά του γέγονεν ἢ αὐτοῦ ἢ προ-
γόνων, ἀκεῖσθαι μεθ' ἡδονῶν τε καὶ ἐορτῶν, ἐάν τέ τινα ἐχθρὸν πημῆναι ἐθέλη, μετὰ
σμικρῶν δαπανῶν ὁμοίως δίκαιον ἀδίκῳ βλάψει ἐπαγωγαῖς τισὶ καὶ καταδέσμοις, τοὺς
θεοὺς, ὡς φασί, πείθοντές σφισιν ὑπηρετεῖν». (Πολιτεία Β, 364 Β—Φαίδ. 78 Α).

Καὶ ἐν τοῖς Νόμοις (ΙΑ 932 Ε) : «Διτταὶ γὰρ δὴ φαρμακεῖαι κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων
οὔσαι γένος ἐπίσχουσι τὴν διάρρησιν . . ἢ μαγγανείαις τέ τισὶ καὶ ἐπωδαῖς καὶ κατα-
δέσεσι λεγομέναις πείθει τοὺς μὲν τολμῶντας βλάπτειν αὐτούς» (2).

Καὶ ὁ Σωκράτης σκώπτων λέγει παρὰ Πλάτωνι (Χαρμ. 155 Ε). «Καὶ ἐγὼ εἶπον
ὅτι αὐτὸ μὲν (δηλ. τὸ φάρμακον τῆς κεφαλῆς) εἶη φύλλον τι, ἐπὶ δὲ ἡ δὲ τις ἐπὶ τῷ
φαρμάκῳ εἶη, ἦν εἰ μὲν τις ἐπάδοι ἅμα καὶ χρῆτο αὐτῷ, παντάπασιν ὑγιᾶ ποιεῖ τὸ φάρ-
μακον, ἄνευ δὲ τῆς ἐπωδῆς οὐδὲν ὄφελος εἶη τοῦ φύλλου». Ἄλλὰ τονίζει ὁ Σωκράτης :
οὐδεμία λ.χ. ὠφέλεια θὰ προκύψῃ ἐκ τῶν ἐπωδῶν διὰ πάθησίν τινα τῶν ὀφθαλμῶν,
ἐάν οὐσιαστικὴ θεραπεία δὲν συμπεριλάβῃ σύμπασαν τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐπίσης ἄκαρπος θ'
ἀποβῆ καὶ πᾶσα τοπικὴ θεραπεία παθήσεώς τινος τῆς κεφαλῆς, ἐάν εἰς τὴν θεραπείαν
δὲν συμπεριληφθῆ ὅλος ὁ ὀργανισμὸς, ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη τοπικὴ πά-
θησις ἀφορᾷ εἰς ὀλόκληρον τὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπομένως πᾶσα θεραπεία
πρέπει νὰ εἶναι γενικὴ. «Καλῶς δὲ σύ, ἦν δ' ἐγώ, ποιῶν' μᾶλλον γὰρ σοὶ παρησιασσο-
μαι περὶ τῆς ἐπωδῆς, οἷα τυγχάνει οὔσα' ἄρτι δ' ἠπόρουν, τίνι τρόπῳ σοὶ ἐνδειξαίμην
τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ἔστι γάρ, ὦ Χαρμίδη, τοιαύτη οἷα μὴ δύνασθαι τὴν κεφαλὴν μόνον
ὑγιᾶ ποιεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἴσως ἦδη καὶ σὺ ἀκήκοας τῶν ἀγαθῶν ἰατρῶν, ἐπειδὴν τις
προσέλθῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλγῶν, λέγουσί που, ὅτι οὐχ οἷόν τε αὐτοὺς μόνους ἐπιχει-
ρεῖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰᾶσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶη ἅμα καὶ τὴν κεφαλὴν θεραπεύειν, εἰ
μέλλοι καὶ τὰ τῶν ὀμμάτων εἶ ἔχειν' καὶ αὐτὸ τὴν κεφαλὴν οἷεσθαι ἂν πρόσθεν θερα-
πεῦσαι αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἄνευ τοῦ ὅλου σώματος πολλὴν ἀνοιαν εἶναι. Ἐκ δὲ τούτου

1) Καὶ μὴν καὶ διδοῦσαι γε ματαὶ φαρμάκια καὶ ἐπάδουσαι δύνανται ἐγείρειν τε τὰς ὀδον-
τας καὶ μαλθακωτέρους, ἂν βούλωνται, ποιεῖν, καὶ τίχταιν τε δὴ τὰς δυστοκοῦσας, καὶ ἐάν
νέον ὄν δόξῃ ἀμβλίσκειν, ἀμβλίσκουσιν». (Θεαίτ. 149 Δ).

2) Πρὸς Plinius Hist. N. XXIV, — Ἀντιφῶν. (Τετραλ. Γ' β, 5) — Ἀριστ. (Πολιτ.
Γ. 10, 1281 Β 40).

τοῦ λόγου διαίταις ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα τραπόμενοι μετὰ τοῦ ὄλου τὸ μέρος ἐπιχειροῦσι θεραπεύειν τε καὶ ἰᾶσθαι». (Χαρμ. 156 B, C).

Οὐχὶ μόνον καὶ εἰς τὴν ἐλαχίστην σωματικὴν βλάβην ὀφείλομεν νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν θεραπείαν μας ὀλόκληρον τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν· «ὅτι ὡσπερ ὀφθαλμοὺς ἀνευ κεφαλῆς οὐ δεῖ ἐπιχειρεῖν ἰᾶσθαι οὐδὲ κεφαλὴν ἀνευ σώματος· οὕτως οὐδὲ σῶμα ἀνευ ψυχῆς. πάντα γὰρ ἐκ ψυχῆς ὠρμήσθαι καὶ τὰ κακὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῷ σώματι καὶ παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιρρεῖν, ὡσπερ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τὰ ὄμματα· δεῖν οὖν ἐκεῖνο καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα θεραπεύειν, εἰ μέλλει καὶ τὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ τοῦ ἄλλου σώματος καλῶς ἔχειν». (Χαρμ. 156 E).

Ἡ ἐπιστημονικωτάτη δ' αὕτη ἐπιταγὴ τῆς ἰατρικῆς, νὰ θεραπεύωμεν δηλ. τὸ ὄλον ἐν τῇ παθῆσει τοῦ μέρους, ἀγνοεῖται δυστυχῶς ἀπὸ πολλοὺς συγχρόνους ἰατροὺς, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀρχαίους, «ἀλλὰ Ζάλμοξις (Θρᾶξ ἰατρός), ἔφη, . . ἀλλὰ τοῦτο αἴτιον εἶη τοῦ διαφεύγειν τοὺς παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἰατροὺς τὰ πολλὰ νοσήματα, ὅτι τὸ ὄλον ἀγνοεῖεν οὐδέοι τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, οὐ μὴ καλῶς ἔχοντος ἀδύνατον τὸ μέρος εἶ ἔχειν». (Χαρμ. 156 E). Θεραπεύουν δ' οὗτοι μᾶλλον ἐμπειρικῶς, παρὰ δι' ἐπιστημονικῶν μεθόδων. Βάσις δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου εἶναι, τονίζομεν καὶ αὖθις, ἡ γνῶσις τῆς συνόλου σωματο - ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος, ὡς τὸ πρῶτον ἐδίδαξεν ὁ πατήρ τῆς ἰατρικῆς καὶ ἐπεσφράγισεν ἡ λογικὴ: «Καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, χρῆ μέντοι πρὸς τῷ Ἴπποκράτει τὸν λόγον ἐξετάζοντας . . τὸ τοίνυν περὶ φύσεως σκόπει τί ποτε λέγει Ἴπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος; ἄρ' οὐχ ὧδε δεῖ διανοεῖσθαι περὶ ὄλου φύσεως; πρῶτον μὲν, ἀπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστίν, οὐ περὶ βουλησόμεθα εἶναι αὐτοῖ τε τεχνικοῖ καὶ ἄλλους δυνατοῖ ποιεῖν, ἔπειτα δέ, ἂν μὲν ἀπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα πρὸς τὸ παθεῖν ὑπὸ τοῦ ἂν δὲ πλείω εἶδη ἔχη, ταῦτα ἀριθμησαμένους, ὅπερ ἐφ' ἑνός, τοῦτο ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου, τῷ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τῷ τί παθεῖν ὑπὸ τοῦ;» (Φαῖδρ. 270 C, D).

Αὕτη εἶναι ἡ ῥῆσις τοῦ Πλάτωνος ἐκ τοῦ Φαῖδρου, διδάσκουσα τὸ ὑπὸ τῆς φύσεως σημαινόμενον κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ἴπποκράτους, τὴν ὁποῖαν ἠσπάσθησαν ὄλοι οἱ φιλόσοφοι καὶ πρῶτοι ὁ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης. Οὗτος διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ κοινωνικῶν ἔτι προβλημάτων, ὡς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς, συνιστᾷ πρῶτον τὴν ἐπισκόπησιν «τοῦ ὄλου», πρὶν ἢ γίνῃ ἀντιληπτὸν «τὸ καθ' ἑκάστον», ὡς γράφει ἐπιγραμματικῶς ὁ Ἀριστοτέλης. «Τὸ γὰρ ὄλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους». (Πολιτικά 1253 A 20). Πρὸς τοῦτο εἰς πᾶσαν περίπτωσιν πρέπει νὰ σχηματίζωμεν σαφῆ ἐποπτεῖαν τοῦ σωματοψυχικοῦ συνόλου, δεδομένου ὅτι σῶμα καὶ ψυχὴ εὐρίσκονται ἐν στενστάτῃ βιολογικῇ σχέσει. «Δοκεῖ δέ μοι ἡ ψυχὴ τε καὶ τὸ σῶμα συμπαθεῖν ἀλλήλοις». (Ἀριστ. Φυσιολογ. 808 B 11). Καὶ πᾶς ἐπιστήμων, ἐπαναλαμβάνει ὁ Πλάτων, πᾶς πραγματικὸς τεχνίτης, ὀφείλει ν' ἀναζητῇ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ἂν τοῦτο εἶναι «ἀπλοῦν ἢ πολυειδές».

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ γνῶσις τῆς συνόλου φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ κυρίως τοῦ νοσοῦντος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἰδιαιτέρας ἑκάστου φύσεως (κράσεως, ἰδίουσυγκρασίας, ἰδίουσυστασίας, ἔξεως, διαθέσεως πρὸς ὑγείαν ἢ νόσον), διότι «μέγιστα οὖν αὐταὶ αἱ τῆς φύσεως διαλλαγαί» (Ἴππ. Παραγ. 20) καὶ «πρῶτον μὲν αἱ φύσεις τῶν ἀνθρώπων διάφοροι εἶναι» (π. Διαίτ. 67). Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη συμπεριλαμβάνει καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα τοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ. «Πολὺ διαφέρει τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου τοῦ σώματος ἢ κατασκευῆ». (Ἴππ. Προρ. β' 12), διὸ ἐπιβάλλεται «περὶ φύσιος εἰδέναι καὶ πάνυ σπουδάσαι ὡς εἴσεται, εἴπερ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιήσῃν» (Ἀρχ. Ἴτρ. Ἴπποκρ. κεφ. 20=ἔδ. 45 ἡμ.), νὰ εἶναι κάτοχοι δηλ. ἀληθινῆς γνῶσεως καὶ οὐχὶ σοφιστικῶν δοξασιῶν. Τὴν ἀξίαν δὲ τοῦ παραγγέλματος τούτου κατανοήσαντες, ἐπαναλαμβάνομεν, οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ἐσπούδαζον τὴν ἰατρικὴν παιδιόθεν καὶ κυρίως τὴν ἀνατομικὴν· «ἐκ παίδων ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην». (Πολιτεία κε' 408 E).

ΣΥΜΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Ὁ Πλάτων ἐσπούδασε καλῶς τὴν ἰατρικὴν θεωρίαν καὶ τὰ ἔργα τοῦ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς πολύτιμος πηγὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς, ἥτις εἶχεν ἤδη προσλάβει θετικὸν ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα.

2. Ὡς μὴ ἰατρός ὁ Πλάτων παρουσιάζει ἐλλείψεις καὶ ἀμαρτάνει εἰς τὰς λεπτομερείας· «ἀλλὰ... ἴσως καὶ συγχωρήσειεν ἂν τις ἐν οὕτω λεπτοῖς καὶ ἰατρικοῖς πράγμασιν ἀμαρτάνειν, καὶ τοι τῶν γε ἄλλων παθῶν τῶν κατὰ τὸ σῶμα σχεδὸν ἀπάντων τὴν γένεσιν ἀκριβῶς διεξήλθεν». (Γαλ. VII 609).

3. Ὁ μέγας δ' οὗτος ἠθικὸς φιλόσοφος, ζήσας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ Ἰπποκράτους, γνωρίζει τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ὡς καὶ πολλὰ τοῦ ἔργα (1) καὶ ἔχει ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεθόδου του, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς σωματο-ψυχικοῦ συνόλου.

4. Ἀσφαλῶς θὰ ἐγνώριζε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον δεδομένου ὅτι συχνάκις τὸν ἀναφέρει ὡς τὸν ἐνδοξότερον γόνον τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσκληπιαδῶν καὶ τὸν συγκρίνει πρὸς τοὺς διασημοὺς τῆς ἐποχῆς του γλύπτας, «Φειδίαν» καὶ Πολύκλειτον, ἐκεῖνον μὲν ἰκανώτατον νὰ διδάξη τὴν ἰατρικὴν, αὐτοὺς δὲ τὴν γλυπτικὴν. (Πρωτ. 311 B).

5. Ἡ σύγχρονος κριτικὴ, ἀδυνατοῦσα νὰ ἐξεύρη τὴν πραγματικότητα, ἠρνήθη τὰ πάντα. Ἡμεῖς μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου καὶ κυρίως μέχρι συμφωνίας τῶν κριτικῶν θὰ δεχθῶμεν τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Πλάτωνος, περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰπποκράτους ὡς ἐνδόξου ἰατροῦ, «μαίζονος», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους (2), ὡς πολύτιμον πληροφορίαν, ἐπίσης καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ τῆς Κῶ, καὶ ὡς αὐθεντικὰ τὰ ἔργα ἐκεῖνα τοῦ Ἰπποκράτους, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται ἢ περὶ οὗ ὁ λόγος διδασκαλία (ἰατρικὸν σύστημα), ἦτοι τὸ π. Φύσιος ἀνθρώπου, τὸ π. Ἀρχαίης ἰατρικῆς καὶ τὰ περὶ Διαίτης, τὰ ὁποῖα ἡ σύγχρονος ἰδίως κριτικὴ θέλει ν' ἀποξενώσῃ τῆς γραφίδος του.

6. Ἐπειδὴ ὁ Πλάτων ἀντιλεῖ ἰατρικὰς γνώσεις καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων τῆς Ἰπποκρατείου Συλλογῆς καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ διαχωρισθοῦν τὰ γνήσια ἔργα τοῦ Ἰπποκράτους τῶν νόθων, αἱ παραπομπαί, ὡς εἴθισται, γίνονται εἰς τὸν Ἰπποκράτην.

7. Ὁ Πλάτων πολλάκις χρησιμοποιεῖ τὴν ἰατρικὴν, ὡς καὶ τὴν μαθηματικὴν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας πρὸς δήλωσιν παρασιατικωτέρας ἐννοίας τινὸς ἀναλόγου εἰς ἄλλην τινὰ τέχνην. «Τῶν αἰτιῶν δὴ τὴν πλυντικὴν μὲν καὶ ἀκεστικὴν καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταύτην θεραπευτικὴν...» (Πολιτικός 282 A).

8. Διὰ πολλὰ ἰατρικὰ θέματα ἀσχολεῖται εἰς τὸν Τιμαῖον, ὅστις εἶναι διάλογος στρυφνός, καὶ λόγος μεταφυσικὸς, ἀποκαλυπτικὸς, ἂν μοι ἐπιτραπῆ ἡ ἔκφρασις, τὸν ὁποῖον διὰ νὰ ἐνοήσῃ τις καλῶς καὶ μεταφράσῃ πιστῶς, πρέπει νὰ γνωρίξῃ τὴν περὶ τῶν ἀριθμῶν θεωρίαν τοῦ Πυθαγόρου καὶ κυρίως τὴν ἰατρικὴν τοῦ Ἰπποκράτους. Ἐν τῷ διαλόγῳ δὲ τούτῳ ἀναπτύσσονται ἀσαφῶς πολλαὶ ἰατρικαὶ θεωρίαι καὶ ἡ ἀσάφεια αὕτη εἰς τοὺς ὑπομνηματιστὰς καὶ μεταφραστὰς γίνεται τὸ αἷτιον πολλῶν παρερμηνειῶν.

1) Κατὰ Wellmann (Fragm. d. Griech. Aerzte I, 67), ἐγνώριζε τὸ Προγνωστικόν, τὸ π. Χυμῶν, τὸ Ἐπιδημιῶν α', τοὺς Ἀφορισμοὺς, τὸ π. Φύσιος παιδίου, τὰ π. Διαίτης Ὁρέων, τὸ π. Νεύσων α', τὸ π. Τροφῆς, τὸ π. Γυναικείης Φύσιος, τὸ π. Ἑβδομάδων, τὸ π. Ἑπταμήνων, τὸ π. Ὀκταμήνων, τὸ π. Ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων, καὶ τὸ π. Φυσῶν.

2) «Ὅλον Ἰπποκράτην οὐκ ἀνθρώπον ἀλλ' ἰατρὸν εἶναι μείζω φήσειεν ἂν τις τοῦ διαφέροντος κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος». (Πολιτ. VII, κεφ. 4, 1326 α 15).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Plato, Dialogi, edit, C. Herman, Lipsiae - Teubneri.
2. Γαληνοῦ, Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων. Ἔκδ. Kühn, 1825. Τόμ. V, σελ. 181—805.
3. Galeni, in Platoní Timaeum Commentari Fragmenta, Corp. Med. Gr. Suppl. I in aedibus B. G. Teubneri, Lipsiae, ed. P. Kahle.
4. Anonymi Londinensis ex Aristotelis - Iatricis Menonis et aliis Eclogae, ed. Herm. Diels - Suppl. Aristotelicum. Vol. III, Pars I.
5. Schumacher, Joseph, Antike Medizin. Band I. Berlin 1940.
6. Galenus, de placitis Hipocratis et Platonis libri novem. rec. ei expl. Iwanus Müller, vol. I., Leipzig 1874.
7. Goldstein, W. Studien zur Entwicklung der Psychophysischen probleme Platons, Breslau 1932.
8. Kaiser, W. Kosmos und Menschenwesen im spiegel der Platonischen Körper, Basel 1930.
9. Γεωργούλη Κων., Ἄρθρον «Πλάτων» Ἐγκυκλ. Λεξ. «Ὁ Ἥλιος» τ. 16ος.
10. Καλλιτσουνάκη Ἰωάν., Ἄρθρον «Πλάτων» Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.
11. Βουλοδήμου Χαρ. Δοκίμιον περὶ τοῦ «Ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» Τόμ. Β', Κεφ. 9ον, σελ. 304, Ἐν Ἀθήναις 1903,
12. Μητροπούλου Κων., Ἱπποκράτους «Βίος, Γένος, Ἔργα» Α/1—Β/1.